

Virüs

mü,

yoksulluk

mu?

Korona Virüs Salgınının Mevsimlik Gezici Tarım İşçileri ve Onların Çocukları ile Bitkisel Üretim Olası Etkisi

Korona Virüs Salgınının Mevsimlik Gezici Tarım İşçileri ve Onların Çocukları ile Bitkisel Üretime Olası Etkisi

Hızlı Bir Değerlendirme

Raporu hazırlayanlar

Dr. Besim Can Zırh

Dr. İlhan Zeynep Karakılıç

Özgür Çetinkaya

Selin Ayaş

Ayşe Özsoy

Ertan Karabıyık

Veri girişi ve analizi

Özgür Çetinkaya

Haritalar ve fotoğraflar

Kalkınma Atölyesi

Katkı verenler

Nejat Kocabay

Ceren Ababay Tosyalı

Tasarım

Kurtuluş Karaşın Grafik Tasarım

🌐 Bu yayın bir kamu malıdır. Bir kısmından veya tamamından alıntı yapılabilmesi ve çoğaltılabilmesi için Kalkınma Atölyesi'nden izin alınmasına gerek yoktur.

Bu Rapor Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) Türkiye Ofisi'nin teknik ve mali desteği ile hazırlanmıştır. Bu raporun içeriği tamamen Kalkınma Atölyesi Kooperatifi'nin sorumluluğundadır. Rapordaki ifadeler Kalkınma Atölyesi Kooperatifi'nin kendi görüşleri olup, ILO Türkiye'nin politikalarını ve görüşlerini yansıtmamaktadır.

www.ka.org.tr info@ka.org.tr [kalkinmatolyesi](https://www.facebook.com/kalkinmatolyesi) [kalkinmaatolyesi](https://www.instagram.com/kalkinmaatolyesi)

Çankaya Mah. Üsküp Cad. 16/14 Çankaya - Ankara / (541) 457 31 90

Bu hızlı değerlendirme araştırması sürecinde deneyimlerini ve bilgilerini bizlerle paylaşan başta tarım aracıları olmak üzere mevsimlik gezici tarım işçilerine, tarla bahçe sahiplerine, ziraat odalarına, meslek örgütlerine, kamu kurumu çalışanlarına, uluslararası kuruluşlara, özel sektör firmalarına, sivil toplum kuruluşlarına, akademisyenlere, gönüllülerimize, danışmanlarımıza, uzmanlarımıza çok teşekkür ederiz. Kolektif emeğin bir örneğini gösterdiler.

Ayrıca, bu araştırmanın kısa sürede gerçekleştirilmesi için teknik ve finansal destek sağlayan ILO Türkiye Temsilciliği'ne de çok teşekkür ederiz.

Önsöz

Kısa adı Covid-19 olan korona virüsün yarattığı salgın (pandemi) bütün dünya ülkelerini etkilemiş ve hemen hemen herkesin hayatının bir şekilde kısıtlanmasına, yavaşlamasına neden olmakla birlikte, özellikle salgının yayılma hızının azaltılması ve kontrol altına alınması için toplumsal izolasyonu zorunlu kılmıştır. Toplumun bir kısmı gönüllü veya zorunlu olarak evinde kalmış, bir kısmı insanlar arasında kişisel mesafe koyarak hem kendini hem de başkalarını korumak durumunda kalmıştır.

Salgının yavaşlatılması için alınan tedbirlerden biri hemen hemen bütün dünyada da benzer şekilde kullanılan 'Evde Kal' yaklaşımı olmuştur. Ancak öte yandan hayatın zorunlu ihtiyaçlarını, ihtiyaç duyulan hizmetleri karşılamak, ekonomik faaliyetlere devam etmek amacıyla toplumun önemli bir kesiminin ise evinde kalması mümkün olamamıştır. Bu kesimlerin biri de tarımsal faaliyetleri gerçekleştiren çiftçiler, mahalli tarım işçileri ile göç sürecine katılan mevsimlik gezici tarım işçileridir.

Dünyada olduğu gibi Türkiye'de de bitkisel üretimin gerçekleştirilmesinde mevsimlik gezici tarım işçileri önemli bir aktördür. Salgına karşı tedbirlerin uygulanmaya başladığı Mart-Nisan 2020 aylarında mevsimlik gezici tarım işçilerinin bir kesimi hâlihazırda bahçe ve tarlada üretim sürecine başlamış olup önemli bir kesimiyse üretim sürecine katılmak üzere göç sürecine hazırlanmaktadır.

Hem ulusal hem de iller ölçeğinde alınan tedbir kararları onların planlama, hazırlık, seyahat, konaklama ve çalışma koşullarını oldukça etkilemiştir. İller arasında seyahat için izin alma, bu seyahati planlama ve gerçekleştirme, konaklama alanlarını tedbirlere göre organize etme, tarlaya/bahçeye ulaşımdan çalışma ortamlarındaki tedbirlere kadar önceki deneyimlerden farklı uygulamalar gündeme gelmiştir.

Bu hızlı değerlendirme araştırması Mart-Nisan 2020 aylarında mevsimlik gezici tarım işçiliğinde hâlihazırda çalışanlar ve göç sürecine katılanların durumunu anlamaya, sürecin nasıl gelişeceğini değerlendirmeye ve darboğazların nasıl aşılabileceğine odaklanmıştır.

Salgın öncesi dönemlerde zaten zorlu koşullarda çalışan ve yaşayan mevsimlik gezici tarım işçileri ve çocuklarının bir kısmı henüz çalışma sürecine katılmamış, bir kısmı seyahat için hazırlıklarını yapmakta ve bir kısmı da tarla ve bahçelerde çalışmaya başlamıştır. Bu işçiler ve aileleri salgınla birlikte daha da zorlaşan koşullarda büyük riskleri barındıran geçici çadır yerleşimlerinde konaklamaya ve tarlada, bahçede çalışmaya devam ederek bitkisel üretim sürecine katılmaktadırlar.

Kalkınma Atölyesi olarak, başta mevsimlik gezici tarım işçileri ve onların çocukları, tarım araçları ve tarla/bahçe sahipleri olmak üzere tarımsal üretimde yer alan aktörleri kapsayacak tedbirler için katkı sağlamayı umuyoruz. Ayrıca topluma hem bitkisel üretimle gerçekleşen gıda güvenliğinin hem de diğer tarımsal faaliyetlerin ne denli önemli olduğunu göstermeyi amaçlamaktayız. Salgının en kısa zamanda etkisini kaybetmesi ve tarımsal üretim süreçlerinde insana yakışır iş koşullarının gerçekleştirilmesi dileğimizle.

Kalkınma Atölyesi
1 Mayıs 2020, Ankara

TEŞEKKÜR	3
ÖNSÖZ.....	4
HARİTALAR / TABLOLAR / GRAFİKLER.....	8
KISALTMALAR	10
YÖNETİCİ ÖZETİ	11
BÖLÜM I	
GİRİŞ	14
Araştırma Amacı.....	16
Araştırma Yöntemi.....	17
Tarım Aracıları Araştırma Evreni ve Örneklem.....	20
Araştırmanın Kısıtlılıkları.....	24
BÖLÜM II	
TÜRKİYE'DE MEVSİMLİK TARIM İŞÇİLİĞİ: GENEL BİR BAKIŞ.....	26
BÖLÜM III	
DÜNYADA MEVSİMLİK GÖÇMEN TARIM İŞÇİLERİ VE COVID-19 SALGINI.....	32
Türkiye için Diğer Ülkelerden Bazı Uygulama Önerileri.....	44
BÖLÜM IV	
TÜRKİYE'DE MEVCUT DURUM: MEVSİMLİK GEZİCİ TARIM İŞÇİLERİ HAKKINDA ALINAN COVID-19 SALGIN KARARLARI VE DESTEKLERİ	50
BÖLÜM V	
HIZLI DEĞERLENDİRME ARAŞTIRMA BULGULARI	76

Tarım Aracıları ve Organize Ettikleri İşgücü	78
Tarım Aracıları ve Mevsimlik Tarım İşçilerinin Çalışma Durumu İle Mevsimlik Tarımsal İş Takvimi	83
Covid-19 Salgını Hakkında Mevcut Durum ve Bilgilendirme	87
Tedbirler ve Şehirlerarası ve Çalışma Alanlarına Ulaşım	91
Konaklama ve Çalışma Alanında İhtiyaçlar	99
Tedbirler ve Uygulamaya Konulan Sınırlamalarla Geleceğe Yönelik Düşünceler	103
İletişim Platformuna Üye Anahtar Aktör/ Kurum Kapasite Değerlendirme Anketi Sonuçları	105

BÖLÜM VI

GENEL DEĞERLENDİRME	114
---------------------------	-----

BÖLÜM VII

SALGIN ETKİSİNİ AZALTMA VE MEVSİMLİK GEZİCİ TARIM İŞÇİLERİNİ KORUMAYA DAİR ÖNERİLER	122
--	-----

Bilgilendirme Süreçlerinin ve İşlemlerin Netleştirilmesi ve Basitleştirilmesi	123
Şehirlerarası ve Şehir İçinde Tarla/Bahçeye Ulaşım Koşullarının ve Alınan Tedbirlerin Denetimi ve İyileştirilmesi	125
Çalışma Ortamı Şartlarının İyileştirilmesi	127
Yaşam Ortamının İyileştirilmesi	128
Bitkisel Üretim Sürecine Katılmayan Mevsimlik Gezici Tarım İşçileri ve Ailelerine Destek Paketi Oluşturulması	130

KAYNAKÇA	131
-----------------------	-----

EKLER	135
--------------------	-----

EK 1. Tarım Aracısı Anketi	135
EK 2. Kurumsal Görüşme Formu	142
EK 3. Mevsimlik Gezici Tarım İşçileri'nin İşçi Sağlığı ve Güvenliği İle COVID 19 Önlemleri Kapsamında Kurum Beklentileri ve Destekleri Online Anketi	144

HARİTALAR / TABLOLAR / GRAFİKLER

Harita 1	18
Kurumların hizmet ağı olarak faaliyet gösterdiği iller	
Harita 2	21
Araştırma hazırlık aşamasında gerçekleşen tarım araçları görüşmelerin il bazında dağılımı	
Harita 3	24
Tarım araçlarının görüşme yapıldığı esnada buldukları iller ve birlikte hareket ettikleri ortalama işçi sayıları	
Harita 4	36
Dünya genelinde Covid-19 salgını sürecinde mevsimlik göçmen işçilerin yaşadığı problemler ve bunlara yönelik alınan önlemler - 1	
Harita 5	40
Dünya genelinde Covid-19 salgını sürecinde mevsimlik göçmen işçilerin yaşadığı problemler ve bunlara yönelik alınan önlemler - 2	
Harita 6	46
Dünya genelinde Covid-19 salgını sürecinde mevsimlik göçmen işçilerin yaşadığı problemler ve bunlara yönelik alınan önlemler - 3	
Harita 7	52
7 Nisan 2020 itibarıyla Türkiye’de mevsimlik gezici tarım işçilerinin çalıştığı başlıca iller, ürünler, aylar ve Covid-19 salgını mevcut durumu	
Harita 8	62
Covid-19 salgınının mevsimlik gezici tarım işçileri ve onların çocuklarına etkisine yönelik yapılan çalışmalar ve alınan önlemler Türkiye haritası -1	
Harita 9	87
Tarım araçlarının izin sürecinden sonra çalışmak amacıyla ilk gideceği iller	
Harita 10	94
Türkiye’de mevsimlik gezici tarım işçilerinin çalıştığı başlıca iller, ürünler, aylar ve Covid-19 salgını kapsamında seyahat sınırlaması ile karantina uygulaması yapılan iller	
Tablo 1	19
Araştırma kapsamında görüşme yapılan kurum/ kişilerin il ve kurum türü bazında dağılımı	
Tablo 2	21
Araştırma hazırlık aşamasında planlanan ve gerçekleşen tarım araçları görüşmelerin il bazında dağılımı	
Tablo 3	22
Görüşme yapılamayan 37 tarım aracı ile görüşmenin gerçekleştirilememesinin nedenleri	
Tablo 4	23
Tarım araçlarının görüşme yapıldığı esnada buldukları iller	
Tablo 5	65
25 Mart -16 Nisan 2020 tarihleri arasında mevsimlik gezici tarım işçilerini ilgilendiren ulusal ve yerel salgın kapsamındaki tedbir kararları	

Tablo 6	78
Görüşülen tarım araçlarının Mart-Eylül ayları arasında çalışacağı işgücü	
Tablo 7	84
Görüşme yapılan tarım araçlarının il bazında çalışma durumu (sayı)	
Tablo 8	108
Kurumların çalışmalarını duyurduğu, hedef kitlesine ulaşmak üzere kullandığı sosyal medya araçları (sayı)	
Grafik 1	55
Covid-19 salgını sürecinde mevsimlik gezici tarım işçileri için tedbir alan ve destek sunan kurum ve komisyonlar	
Grafik 2	59
Tarım araçlarının mevsimlik gezici tarım işçileri için izleyebileceği yol haritası ve yanıtlanması gereken sorular	
Grafik 3	61
Mevsimlik gezici tarım işçileri varış ili iş akış şeması	
Grafik 4	85
Hâlihazırda alanda olan mevsimlik gezici tarım işçilerinin yaptıkları ve yapacakları işler	
Grafik 5	86
Ne zaman çalışmaya başlayacaksınız? (yüzde)	
Grafik 6	88
Çalışma durumuna göre tarım araçlarının doğrudan bilgilendirilme durumu (sayı)	
Grafik 7	89
Tarım araçlarının Covid-19 salgını ile ilgili gelişmeleri takip ettikleri haber/bilgi kaynakları	
Grafik 8	92
Seyahat tedbirleri hakkında bilgi sahibi misiniz?	
Grafik 9	92
Şehirlerarasında seyahat yasağı hakkında bilgi sahibi misiniz?	
Grafik 10	98
Çalışmaktan çekinen veya vazgeçen işçiler	
Grafik 11	100
Konaklama alanında öngörülen temel ihtiyaçlar (yüzde)	
Grafik 12	100
Konaklama alanındaki temel ihtiyaçları kim karşılamalı?	
Grafik 13	108
Çalışma alanı olarak tarla ve bahçelerde öngörülen ihtiyaçlar	

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AFAD	Afet ve Acil Durum Yönetim Başkanlığı
ASTAC	Ekvator Tarım ve Kir İşçileri Sendikası Birliği
BM	Birleşmiş Milletler
ILO	International Labour Organization (Uluslararası Çalışma Örgütü)
İPK	İl Pandemi Komisyonu
İŞKUR	Türkiye İş Kurumu
İUHK	İl Umumi Hıfzıssıhha Kurulu
MEB	Millî Eğitim Bakanlığı
METİP	Mevsimlik Tarım İşçilerinin Çalışma ve Sosyal Hayatlarının İyileştirilmesi Projesi
MTİK	Mevsimlik Tarım İşçileri Koordinasyon Kurulları
IOM	International Organization for Migration (Uluslararası Göç Örgütü)
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
UNFPA	United Nations Population Fund (Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu)
UNICEF	United Nations International Children's Emergency Fund (Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu)
YKS	Yükseköğretim Kurumları Sınavı
YÖK	Yükseköğretim Kurumu

Yönetici Özeti

Bilindiği gibi Çin'de baş gösteren ve sonrasında dünyaya yayılan Covid-19 salgını Mart 2020 ayı başından itibaren Türkiye'yi de etkisi altına almış, birçok iş kolunda üretimin durmasına ve/veya yavaşlamasına yol açmıştır. Bu alanlardan biri de tarımsal üretimdir. Yüzbinlerce işçi, her sene farklı ürünlerin üretim aşamalarını takiben ülke içinde yaklaşık on aya yayılan bir zaman boyunca gezici olarak çalışmaktadır. Salgını önlemeye yönelik tedbir kararları özellikle mevsimlik gezici tarım işçileri ve onların çocuklarının istihdam edildiği ürünleri ve farklı coğrafyalardaki üretim süreçlerini etkilemeye başlamıştır.

Araştırma kapsamında görüşülen 70 tarım aracısının bu yılki çalışma planlarına bakıldığında temsil ettikleri 10 bin tarım işçisinin Nisan 2020 ayı itibariyle beş ay boyunca 20 ili kapsayacak bir hareketlilik içinde olacağı görülmektedir. Türkiye'de tarımsal üretime katılan yüzbinlerce işçi düşünüldüğünde bu hareketlilik hem işçiler ve çocuklarının hem de seyahat edecekleri il/ilçelerdeki nüfusun sağlığı açısından önemli riskler barındırmaktadır.

Diğer yandan, örneklem olarak seçilen Adana, Ankara, Bursa, Düzce, Eskişehir, Hatay, İzmir, Konya, Malatya, Manisa, Mersin, Ordu, Giresun, İstanbul ve Şanlıurfa illerinde çiftçiler ve ziraat odası gibi kişi ve kurumlarla yapılan görüşmelerde ihtiyaç duyulan mevsimlik gezici işgücünün gelmemesi halinde üretimin etkileneceği ve bazı ürünlerde verimin ve üretim miktarının geçmiş yıllara göre daha az olacağı belirtilmiştir. Dolayısı ile salgının yayılmasını

önlemek için alınan tedbirler hazırlanırken, bitkisel üretim açısından hayati öneme sahip mevsimlik gezici tarım işçi hareketliliğın özgün ihtiyaçları göz önüne alınmazsa gıda tedarik zincirlerinde aksamaya yol açabilir.

Bu bağlamda, araştırmanın temel amacı küresel bir düzeyde hissedilen Covid-19 salgını çerçevesinde toplumsal yapı içerisinde en kırılgan ve görünmez gruplardan biri olan mevsimlik gezici tarım işçileri ve çocuklarının mevcut salgın karşısında kaldıkları/kalabilecekleri riskleri ortaya koymak ve bu riskleri en aza indirilebilmesi açısından çeşitli politika önerileri geliştirmesine katkı sağlamaktır. Ayrıca bu amaç kapsamında salgına karşı alınan tedbirler nedeniyle yaşanabilecek iş/işgücü kayıplarının tarımsal üretime ve gündelik yaşama olabilecek etkileri de değerlendirilmiştir.

Bu bağlamda hızlı değerlendirme raporu, öncelikle Covid-19 salgınının tarımsal üretime etkileri konusunda dünyada neler yaşandığına dair bir çerçeve sunmaktadır. Bunu takiben 25 Mart – 15 Nisan 2020 tarihleri arasında Türkiye’de salgına karşı alınan tedbir kararlarının seçilen Adana, Ankara, Bolu, Çorum, Giresun, Isparta, Konya ve Sakarya örnek illerinde mevsimlik gezici tarım işçilerinin istihdamına nasıl yansıdığı incelenmiştir.

Araştırma üç farklı yöntem kullanılarak dört temel veriye ulaşmak üzere tasarlanmıştır. Bunlardan ilki araştırma ekibi tarafından gerçekleştirilen masaüstü taramasıdır. 15 Mart 2020 – 20 Nisan 2020 arasında dünyada ve Türkiye’de yaşanan gelişmeler basın ve ilgili kurum açıklamaları üzerinden takip edilmiş ve araştırma tasarımı bu bulgulara dayanarak tamamlanmıştır.

İkinci olarak, Kalkınma Atölyesi’nin bugüne kadar gerçekleştirdiği çalışmalarla kurduğu ilişkiler üzerinden ulaşılan, farklı alanlardan aktör ve kurum temsilcilerinin oluşturduğu 80 kişilik anahtar bir Whatsapp grubu oluşturulmuştur. Bu sayede farklı yerlerden ve farklı aktörlerden devamlı yenilenen bir bilgi akışı sağlanmış ve gerekli olduğunda toplanan bilgilerin teyit edilmesi mümkün olmuştur. Araştırmanın sonuçlarının yaygınlaştırılması, güncellenmesi ve tartışılması amacıyla Birleşmiş Milletler (BM) kuruluşları, tarım aracıları, firma, meslek örgütleri ve sivil toplum kuruluşu katılımcılarının da yer aldığı bu iletişim platformunda salgına karşı olası faaliyetler için kurumsal kapasite değerlendirilmesi gerçekleştirilmiştir.

Üçüncü olarak, 6-12 Nisan 2020 tarihleri arasında iki temel küme ile mevcut duruma, olası gelişmelere ve çözüm önerilerine dair telefon görüşmeleri yapılmıştır. İlk küme 298 kişilik evrenden bölge/ürün dağılımına göre odaklanılmış 70 tarım aracısını kapsamaktadır. Görüşülen 70 tarım aracısı bölge-

sel dağılıma göre (mevsimlik tarım göçü alan en az 12 ili kapsayacak şekilde: Adana, Ankara, Bursa, Düzce, Eskişehir, Hatay, İzmir, Konya, Malatya, Manisa, Mersin, Ordu illeri öncelikli olacak biçimde) seçilmiştir. İkinci küme ise Kalkınma Atölyesi'nin daha önceki çalışmaları dolayısı ile bağlantı halinde olduğu en az 10 ilden (Adana, Ankara, Bursa, Düzce, Eskişehir, Konya, Malatya, Manisa, Ordu, Şanlıurfa illeri öncelikli olacak biçimde) ulaşılabilen kamu kurumları, çiftçi/üretici birlikleri, sivil toplum kuruluşları, özel sektör firmaları, ziraat odaları ve meslek örgütü gibi kurumların temsilcileri ve uluslararası kuruluş (Gıda ve Tarım Örgütü ve Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu) çalışanlarından oluşan 34 kişilik görüşmeci kümesidir.

Salgına karşı alınan tedbirlerden sokağa çıkma yasağı, seyahat kısıtlılığı ve konaklama ve hijyen koşullarıyla ilgili olanların tarımsal üretime önemli etkisi olacağı ve uygulamalar konusundaki belirsizliklerin bu etkiyi güçlendireceği görülmüştür.

Hâlihazırda birçok mevsimlik gezici tarım işçisinin konakladığı geçici çadır alanlarında uzun zamandır belgelenen yetersiz ve insana yakışır olmayan yaşam ve barınma koşulları işçilerin ve ailelerin sağlıklarını etkilemekte, salgın karşısında ise riski artırmaktadır. Bu nedenle bu alanlarda önleyici tedbirler alınmalı, düzenli sağlık kontrolleri gerçekleştirilerek işçiler salgın ve semptomları hakkında bilgilendirilmelidir. Diğer taraftan bu alanlarda kişisel hijyen ile ilgili tavsiyelerin uygulanabilmesi için malzeme desteği (sabun, su, anti-bakteriyel jeller vb.) sağlanmalıdır.

Tarım aracılılarıyla gerçekleştirilen görüşmeler özellikle seyahat alanında alınan tedbirlerin işçiler açısından ulaşım maliyetlerini arttırıcı bir etkisi olacağı anlaşılmıştır. Beklenmedik bu maliyetin karşılanması için kamu kurumları gerekli tedbirleri almalı ve işçilerin ulaşım olanaklarını arttırıcı çözümler üretmelidirler.

Covid-19 salgınına karşı alınan tedbirlerin bitkisel üretime ve bu alanda çalışan mevsimlik gezici tarım işçileri ve çocuklarına olası etkilerinin kontrol edilebilmesi için tarımsal üretim alanında merkezi karar alma mekanizmalarıyla farklı illerdeki üretim süreçlerinin gerektireceği özgün ihtiyaçların eşgüdüm içinde koordinasyonunu sağlayacak bir kurum oluşturulması gereklidir. Bu kurum tarımsal üretimin gerçekleştirilmesinde önemli role sahip tarım aracı, muhtar ve bu alanda çalışan meslek örgütleri ile sivil toplum kuruluşları, özel sektör firmaları gibi farklı aktörlerle verimli bir iletişim içinde olması sağlanmalıdır. Bu öneri sonuç kısmında detaylı olarak paylaşılmaktadır.

Birinci Bölüm

Giriş

Bilindiği gibi Çin’de baş gösteren ve sonrasında dünyaya yayılan Covid-19 salgını Mart 2020 ayının ilk haftasından itibaren Türkiye’yi de etkisi altına almış, birçok iş kolunda üretimin durmasına ve/veya yavaşlamasına yol açmıştır. Bu alanlardan biri de bitkisel üretim olup, özellikle mevsimlik gezici tarım işçileri ve onların çocuklarının sürece katıldığı ürün ve coğrafyalarda da çeşitli şekillerde etkisini göstermiştir.

Türkiye’nin bitkisel üretiminde, işçilerin ve çocukların da bulunduğu yabancı göçmen¹ işçiler ve mevsimlik gezici tarım işçilerinin hemen hemen bütün bölgelerde ve ürünlerde istihdam edildiği bilinmektedir. Kalkınma Atölyesi 2002 yılından beri, bu süreçlere dair birçok araştırma gerçekleştirmiş ve yayınlanmıştır.²

Kalkınma Atölyesi tarafından 2019 yılında mevsimlik gezici tarım işçilerinin istihdam edildiği altı ilde (Adana, Bursa, Eskişehir, Manisa, Ankara ve Konya) UNICEF Türkiye desteğiyle gerçekleştirilmiş alan çalışmaları bu işçilerin Adana ilinde yıl boyu, diğer illerde ise nisan-kasım aylarında bitkisel üretimin hemen hemen bütün aşamalarına katıldıklarını göstermektedir. Yılın bahar aylarıyla birlikte yüzbinlerce mevsimlik gezici tarım işçisi çocuklarıyla birlikte geçimlerini sağlamak ve Türkiye’deki tarımsal üretimi devam ettirmek için güney illerinden kuzey ve batı illerine doğru harekete geçmeye başlamıştır. Bu hareketliliğin mevsimlik gezici tarım işçileri ve çocuklarının virüse karşı korunması ve seyahat edecekleri yerelerde alınan tedbirlerin sağlıklı olarak uygulanabilmesi açısından iki yönlü olumsuz sonuçları olması mümkündür.

Araştırmanın Amacı

Hızlı değerlendirme³ araştırmasının temel amacı küresel düzeyde yaygınlaşan Covid-19 salgını bağlamında toplumsal yapı içerisinde en kırılgan ve görünmez gruplardan biri olan mevsimlik gezici tarım işçileri ve çocuklarının mevcut salgın karşısında maruz kaldıkları/kalabilecekleri riskleri ortaya koymak ve bu risklerin en aza indirilebilmesi açısından çeşitli uygulamalara dair önerilerin geliştirmesine katkı sağlamaktır. Ayrıca bu amaç kapsamında bitkisel üretimde yaşanabilecek iş/işgücü kayıpları, gündelik yaşama ve tarımsal üretime olası etkileri de değerlendirilmiştir. Bu çerçevede hızlı değerlendirme araştırmasının amaçları;

- Tarım araçlarıyla gerçekleştirilecek görüşmeler aracılığıyla salgın kapsamında/çerçevesinde mevsimlik gezici tarım işçilerinin salgından etkilenme durumları, alınan önlemler ve farkındalık düzeyleri gibi konulara odaklanarak mevcut durumu ortaya koymak,
- Salgın durumunun mevsimlik tarım işçiliği içerisinde çocuk işçiliğine⁴ olan etkisini görebilmek,
- Salgın durumunun mevsimlik gezici tarım işçilerinin işçi sağlığı ve iş güvenliği açısından bir değerlendirmesini yapmak,
- Mevsimlik gezici tarım işçilerinin olası bölgesel/şehirlerarası hareketliliklerini, göç yollarını ortaya koymak,
- Mevsimlik gezici tarım işçilerinin yoğunlaştığı alanlarda salgın özelinde temel ihtiyaçları belirlemek,
- Mevcut durumda işverenlerin (tarla, bahçe sahipleri, firmalar, tüccarlar), meslek örgütlerinin ve ilgili kamu kuruluşlarının aldığı/almayı planladığı önlemleri ortaya koymak,
- Olası iş kayıplarını belirlemek ve bunun mevsimlik gezici tarım işçilerinin geçimlerine etkilerini ortaya koymak,
- İşveren-tarım aracı-işçi ve ilgili kamu kurumları arasında acil durumlar çerçevesinde iletişim ve eylem alanlarını (sağlık, gıda, temizlik malzemeleri, ulaşım vb.) belirlemek,
- İşgücü hareketliliğine bağlı olarak bitkisel üretimin nasıl etkileneceğini belirlemek ve buna yönelik öneriler geliştirmek.

Araştırma Yöntemi

Hızlı değerlendirme araştırmasının hazırlık ve planlama süreci Türkiye’de ilk Covid-19 vakasının görülmesinin ardından Mart 2020 ayı ortalarında başlamıştır. Araştırma ekibinin bir araya gelmesinden sonra hızlı bir şekilde araştırma amaçları doğrultusunda öngörülen verilerin elde edilebileceği grup olarak belirlenen tarım aracılarının farklı kurum ve kuruluşlardan iletişim bilgilerinin toplanmasıyla bir tarım aracısı veri tabanı hazırlanmıştır. Aynı zamanda çeşitli illerde konu hakkında görüşlerine başvurulacak, mevsimlik gezici tarım işçileriyle ilgili rol ve sorumluluğu olan kurumlar, aktörler belirlenmiş ve listelenmiştir. Bunun devamında hem tarım araçları için hem de kurumsal görüşmeler için hızlı değerlendirme araştırma araçları tasarlanarak 6-12 Nisan 2020 tarihleri arasında uygulama gerçekleştirilmiştir.

Araştırmanın gerçekleştirilmesinde üç farklı yöntem kullanarak ulaşılan dört farklı veri seti birbirini destekler biçimde kullanılmıştır;

Masaüstü taraması (Desk Review): Hızlı değerlendirme araştırma ekibi, Türkiye’de ve Dünya’da Covid-19 salgının tarımsal üretime etkileri konusundaki haber ve tartışmaları takip ederek arşivlemiş ve bir mevcut durum analizi geliştirmiştir. Bu çalışma, araştırma genel çerçevesinin şekillenmesinde ve sürecin takibinde önemli bir kaynakça teşkil etmiştir.

Anahtar aktör/kurum platformu: Kalkınma Atölyesi’nin bugüne kadar gerçekleştirdiği çalışmalarda geliştirdiği ilişkiler üzerinden mevsimlik gezici tarım işçilerine dair program, proje veya faaliyet uygulayan aktör ve kurum çalışanları ve temsilcilerinden oluşan, iletişim, bilgi ve deneyim paylaşımına odaklanan bir WhatsApp grubu oluşturulmuştur. Araştırma sürecinde katılım sayısı 80’i geçen bu iletişim platformu araştırma konusunda yaşanan gelişmelere ve alınan kararların farklı illerde nasıl uygu-

landığına dair önemli bir bilgi akışı sağlamıştır. Araştırmanın sonuçlarının yaygınlaştırılması, güncellenmesi ve tartışılması amacıyla Birleşmiş Milletler (BM) kuruluşları, firma ve sivil toplum kuruluşu katılımcılarıyla salgına karşı olası faaliyetler için online ortamda kurumsal kapasite değerlendirilmesi gerçekleştirilmiştir.

Tarım aracaları anketi: Hızlı değerlendirme araştırması kapsamında iki temel hedef gruptan birini oluşturan tarım aracaları ile telefon görüşmeleri yöntemiyle veriler toplanmıştır. Veriler, güncellenen 298 kişilik tarım aracaları veri tabanından oluşan ve bölge/ürün dağılımına göre seçilen 107 tarım aracısının 70'iyle gerçekleştirilen görüşmelerden oluşmaktadır. Anket formunda hazırlanan sorular ile telefon aracılığıyla görüşmeler gerçekleştirilmiştir. 6-12 Nisan 2020 tarihleri arasında tamamlanan 70 görüşmenin ardından ortaya çıkan gelişmelere göre tarım aracalarından alınan kimi verileri güncellemek amacıyla 18-20 Nisan 2020 tarihlerinde de süreçleri takip etmek için daha önce görüşülmüş yedi tarım aracısıyla yeniden telefon görüşmeleri gerçekleştirilmiştir.

Kurum görüşmeleri: İkinci hedef grubu oluşturan; Adana, Ankara, Bursa, Düzce, Eskişehir, Hatay, İzmir, Konya, Malatya, Mersin, Ordu/Giresun, İstanbul, Şanlıurfa illerinde bulunan kamu kurumları (belediye, valilik), çiftçi/üretici örgütleri, sivil toplum kuruluşları, özel sektör firmaları, akademisyenler uluslararası kuruluşlar ve meslek örgütleri gibi kurumlardan 34 anahtar aktörle telefonla görüşmeler gerçekleştirilmiştir (Tablo 1).

Harita 1. Kurumların hizmet ağı olarak faaliyet gösterdiği iller

Tablo 1. Araştırma kapsamında görüşme yapılan kurum/ kişilerin il ve kurum türü bazında dağılımı

İller	Valilik/Kamu kurumları	Ziraat Odası	Firma/Çiftçi/Çiftçi örgütleri	Sivil toplum / meslek kuruluşu	Uluslararası Kurumlar/BM Kurumları	Belediye	Akademisyen/uzman	Toplam
Adana	1	2		2	1	1		7
Ankara	3	1			2		1	7
Bursa		1		1				2
Düzce		1						1
Eskişehir	1			1				2
Hatay			1					1
İzmir				1				1
Konya		1						1
Malatya		1						1
Mersin		1		1		1	1	4
Ordu/Giresun		1	1	2				4
İstanbul			1		2			3
Toplam	5	9	3	8	5	2	2	34

Bu üç yöntemeye dayalı olarak derlenen dört temel veri seti ile Covid-19 salgınının bitkisel üretime, bu üretimde çalışan mevsimlik gezici tarım işçileri ve onların çocuklarına olan etkisini anlayabilmek ve bu etkiye dair öneriler geliştirmek üzere, Türkiye’de bu alandaki gelişmeler üç farklı şekilde takip edilmiştir. Buna göre;

(a) Ulusal ve il düzeyinde Covid-19 salgınına karşı alınan tedbirlerin bitkisel üretime ve bu alanda çalışan mevsimlik gezici tarım işçileri ve çocuklarının yaşamına etkileri masa üstü taraması ile değerlendirilmiştir.

(b) Farklı illerdeki bitkisel üretimin çeşitli aktörleri ile görüşme yapılarak bu tedbirlerin nasıl uygulanabileceğine dair deneyim ve görüşleri ışığında mevsimlik gezici tarım işçileri ile ailelerinin süreçten nasıl etkilenebileceği değerlendirilmiştir.

(c) Tarım araçları ile yapılan görüşmeler ile de bu tedbir kararlarının ve uygulamaların hâlihazırda mevsimlik gezici tarım işçileri ve ailelerini nasıl etkilemeye başladığı anlaşılmaya çalışılmıştır.

Tarım Araçları Araştırma Evreni ve Örneklem

Kalkınma Atölyesi hızlı değerlendirme araştırması hazırlık aşamasında gerek geçmiş araştırma deneyimlerinden ilişki içinde olduğu gerekse mevsimlik gezici tarım işçilerine yönelik gerçekleştirdiği çalışmalarda geliştirdiği ulusal ve yerel iş birlikleri kanalıyla farklı kurumlardan gelen aracı bilgilerini derleyerek 298 kişiden oluşan bir tarım aracısı veri tabanını hazırlamıştır. Veri tabanını basitçe aracının adı-soyadı, iletişim bilgisini ve hangi ilden olduğu veya hangi illerde çalıştığını gösteren verilerden oluşturulmuştur. Bu araştırma kapsamında süre kısıtlılığı göz önünde bulundurularak 70 tarım aracısı ile görüşme yapılmasına karar verilmiştir. Hazırlanan tarım aracısı veri tabanında toplam kararlaştırılan görüşme sayısı tarım araçlarının il bazında dağılımlarına oransal dağıtılarak Tablo 2’de gösterilen görüşme sayılarına ulaşılmıştır.

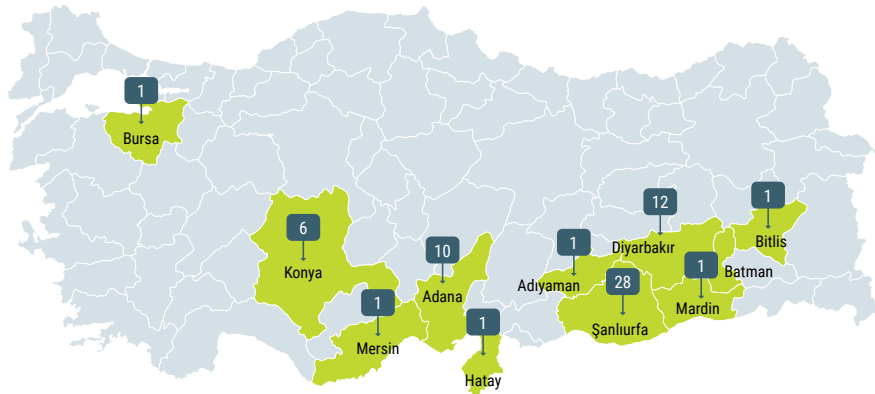
Veri tabanında iki ve daha az tarım aracısı ile temsil edilen illerin (Hatay, Bitlis, Batman vb.) doğrudan görüşme kapsamına alınmasıyla 73 tarım aracısıyla görüşme yapılması planlanmıştır. Tarım araçları veri tabanından rastgele belirlenmiş ve 6-12 Nisan 2020 tarihleri arasında 107 tarım aracısı telefon ile aranmış, 70’i ile görüşme gerçekleştirilmiştir (Tablo 2, Harita 2). Aranmış diğer 37 tarım aracısı ile telefonunun kapalı olması, telefon numarasının yanlış olması, görüşme yapmayı istememesi gibi çeşitli nedenlerle ile görüşme yapılamamıştır (Tablo 3).

Tablo 2. Araştırma hazırlık aşamasında planlanan ve gerçekleşen tarım araçları görüşmelerinin il bazında dağılımı

İl	Dağılım/ Sayı	Planlanan görüşme sayısı	Gerçekleşen görüşme sayısı
Adana	48	11	10
Adıyaman	1	1	1
Batman	2	2	
Bitlis	1	1	1
Bursa	1	1	1
Diyarbakır	37	8	12
Hatay	1	1	1
Konya	45	10	6
Mardin	7	2	1
Mersin	1	1	1
Şanlıurfa	118	27	28
Bilinmiyor	36	8	8
Genel Toplam	298	73	70

Harita 2. Araştırma hazırlık aşamasında gerçekleşen tarım araçları görüşmelerinin il bazında dağılımı

Tablo 3. Görüşme yapılamayan 37 tarım aracısı ile görüşmenin gerçekleştirilememesinin nedenleri

Görüşme durumu	Sayı
↓	↓
Ulaşılamadı (telefon kapalı)	16
Yanlış telefon numarası	5
Tarım aracılığı yapmayan	5
Mevsimlik gezici tarım işçisi	4
Görüşmek istemeyen tarım aracısı	5
Eksik veya iptal edilen görüşme sayısı	2
Toplam	37

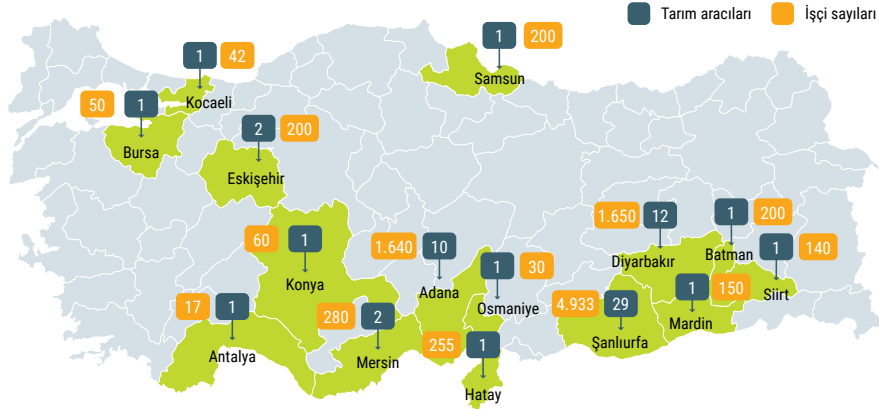
Tarım araçlarının görüşme yapıldığı esnada veri tabanında kayıtlı oldukları iller dağılımı Tablo 4'te yer almaktadır. Bu illerden; Şanlıurfa 29 (yüzde 41,4), Adana 13 (yüzde 18,6) ve Diyarbakır 12 (yüzde 17,1) tarım aracısı ile ilk sıralarda yer almaktadır. Bu verilere göre araştırmada toplam 16 ilden tarım aracısıyla görüşülmüştür.

İlk aşamada tarım araçları veri tabanına bağlı kalınarak planlanan görüşmeler ile gerçekleştirilen görüşmeler arasında görünen il bazlı farklılık iki temelde açıklanabilir. Öncelikle tarım araçlarının veri tabanındaki il kaydı nereli oldukları, nerede ikamet ettikleri veya nerede çalıştıklarına işaret etmektedir. Söz gelimi veri tabanında Konya olarak listelenmiş tarım araçlarının çoğunluğu Şanlıurfa ilinde ikamet ettiği görülmüş, bununla birlikte görüşme esnasında bu tarım araçları Şanlıurfa'da oldukları ve henüz göç sürecine başlamadıklarını teyit etmişlerdir. İkinci olarak veri tabanı özelinde tarım araçları yoğun olarak Şanlıurfa, Adana, Konya ve Diyarbakır'a kayıtlı oldukları görülmektedir. Veri tabanından Konya ilinde işçi çalıştırdıkları belirli olan tarım araçlarının çalıştıkları bölge olarak bu ili belirttikleri, fakat gerçekte Şanlıurfa'da ikamet ettikleri görüşmelerden anlaşılmıştır. Dolayısıyla görüşülen araçların il dağılımları arasında fark veri tabanındaki il kategorisinin pratikte daha farklı işlemesinden kaynaklanmıştır. Buna rağmen araştırmada, 16 farklı ilde bulunan 70 ara-

Tablo 4. Tarım araçlarının görüşme yapıldığı esnada buldukları iller

Şu anda bulunduğunuz il	Sayı	Yüzde	
↓	↓	↓	
Şanlıurfa	29	41,4	
Adana	13	18,6	
Diyarbakır	12	17,1	
Konya	1	1,4	
Mersin	2	2,9	
Kocaeli	1	1,4	
Bursa	1	1,4	
Batman	1	1,4	
Osmaniye	1	1,4	
Eskişehir	2	2,9	
Antalya	1	1,4	
Hatay	2	2,9	
Mardin	1	1,4	
Samsun	1	1,4	
Manisa	1	1,4	
Siirt	1	1,4	
Toplam	70	100,0	

Harita 3. Tarım araçlarının görüşme yapıldığı esnada buldukları iller ve birlikte hareket ettikleri ortalama işçi sayıları

cıyla görüşme gerçekleştirerek geniş bir coğrafi alanda tarım araçları ve mevsimlik gezici tarım işçilerinin durumuna ve salgını önlemek üzere alınan tedbirlerin bitkisel üretimi nasıl şekillendireceğine dair görüşler derlenmiştir.

Araştırma kapsamında görüşülen 21 tarım aracı hâlihazırda çalışacakları bölgelere yeni ulaşmıştır. Bunların dokuzu istihdam ettiği işçilerinin herhangi bir ilden gelmediğini sürekli aynı ilde yaşadıklarını ifade etmiş, geriye kalan 12 tarım aracısının, 10'u Şanlıurfa, birisi Şırnak ve birisi de Mardin illerinden şu an buldukları yerlere (Eskişehir, Bursa, Manisa, Konya Antalya, Mersin ve Adana) gelmişlerdir. Geriye kalan 49 tarım aracı ise henüz çalışmaya başlamamıştır.

Araştırmanın Kısıtlılıkları

Covid-19 salgınının mevsimlik gezici tarım işçilerine ve çocuklarına etkisini sürecin başından başlayarak, hızlı bir durum tespiti yoluyla anlamayı amaçlayan araştırmanın iki önemli kısıtlılığı bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, daha önceki deneyimlerimizden farklı olarak görüşmelerin telefonla gerçekleştirilmesi görüşme ilişkisi açısından özel bir mesafe teşkil etmiştir. Diğer kısıt ise salgın sürecine dair genel öngörülemezlik ve tarım işçileri için çalışma mevsiminin başında olduğundan alınan kararların uygulamadaki karşılığının henüz deneyimlenmemiş olması araştırmaya katılan aktörler açısından bir belirsizlik oluşturmuş ve bu durum sorulara verilen cevaplara yansımıştır.

Son Notlar

- ¹ Göç, süresi, yapısı ve nedeni ne olursa olsun insanların çalışmak, yaşamak veya yerleşmek amacıyla yer değiştirdiği, bir bölgeden başka bir bölgeye yapılan nüfus hareketidir. Bu harekete, mülteciler, yerinden edilmiş kişiler, yerinden çıkarılmış kişiler ve ekonomik göçmenler dâhildir. Uluslararası bir sınırı geçerek veya bir devlet içinde yer değiştiren kişiyi tanımlamak için göçmen ifadesi kullanılmaktadır. Birleşmiş Milletler göçmeni, sebepleri, gönüllü olup olmaması, göç yolları, düzenli veya düzensiz olması fark etmeksizin yabancı bir ülkede bir yıldan fazla ikamet eden bir birey olarak tanımlar (IOM 2009:22).
- ² www.ka.org.tr/TumYayinlar
- ³ Hızlı değerlendirme (Rapid Assessment) bir müdahale tasarlamadan önce bilgi toplamak için önemli bir fırsattır; mevcut verileri desteklemek veya rafine etmek için kullanılır. Kısa bir süre içinde hızlı değerlendirme yapılır ve sınırlı sorularla önceden belirlenmiş konulara yanıt aramayı amaçlar. Odak gruplar, katılımcı gözlem, temel bilgilendirici görüşmeler, derinlemesine görüşmeler veya haritalama, topluluk haritalama ve mevsimlik takvimler gibi katılımcı tekniklerden bir veya birden fazlası kullanılarak yapılır (www.endvawnow.org/en/articles/1541-rapid-assessments.html).
- ⁴ ILO'ya göre çocuk işçiliği, “çocukları çocukluklarını yaşamaktan alıkoyan, potansiyellerini ve saygınlıklarını eksiltken, fiziksel ve zihinsel gelişimlerine zarar verici işlerde istihdam edilmesi” olarak ifade edilmektedir. Birleşmiş Milletler (BM) UNICEF, çocuk işçiliğini “çocuğun yaşına ve işin türüne bağlı olarak, minimum çalışma saatini aşan ve çocuğa zararlı olan iş” olarak tanımlamıştır. Ulusal mevzuatta ise çocuk işçiliğinin tanımı, 4857 sayılı İş Kanunu'nun 71. maddesine dayanılarak çıkarılan Çocuk ve Genç İşçilerin Çalıştırılma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmeliğin 4. maddesinde yapılmıştır. Bu maddeye göre; “çocuk işçi, 14 yaşını bitirmiş, 15 yaşını doldurmamış ve ilköğretimini tamamlamış kişi, genç işçi de 15 yaşını tamamlamış, ancak 18 yaşını tamamlamamış kişi” olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca, aynı maddede hafif işin tanımı yapılmış olup, çocuk ve genç işçilerin, okula devam edenlerin okula devamları ile okuldaki başarılarına engel olmayacak, meslek seçimi için yapılacak hazırlıklara ya da yetkili makamlar tarafından yeterliliği kabul edilen mesleki eğitime katılmasına engel olmayacak hafif işlerde çalıştırılabileceği hükme bağlanmıştır. (Çocuk İşçiliği ile Mücadele Ulusal Programı 2017-2023).

İkinci Bölüm

Türkiye'de Mevsimlik Tarım İşçiliği: Genel Bir Bakış

Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) mevsimlik tarım işçilerine dair araştırma komisyonu tarafından 2015 yılında yayınlanan raporda¹ mevsimlik tarım işçisi “kendisinin ya da başkasının tarım alanında ekim, yetiştirme, ilaçlama, hasat gibi tarımsal üretimin herhangi bir aşamasında çalışan, ücretli/ yevmiyeli veya aynı ödeme karşılığı, sözleşmeyle veya sözleşme olmaksızın, o ülkenin vatandaşı ya da göçmen olup sürekli ya da gezici mevsimlik çalışan kişi” olarak tanımlanmaktadır. Tarımsal üretimde üç tip işçilik söz konusudur. Bunlar; (i) kendi işinde çalışan ücretsiz aile işçileri, (ii) mahalli tarım işçileri ile (iii) mevsimlik gezici tarım işçileridir. *Ücretsiz aile işçisi*, kendi tarla veya bahçesinde ailesine ait arazilerde tarımsal üretime katılan aile üyelerinden oluşmaktadır. *Mahalli tarım işçisi*, daha çok kendi yaşadığı yörede bitkisel üretim, hayvancılık, arıcılık, orman ve balıkçılık üretim süreçlerine gelir elde etme amacıyla bir gün dahi olsa katılan, fakat sürekli olarak bu işi yapmayan kişileri tanımlamak için kullanılır. Mahalli tarım işçisi sabah evinden çıkıp çalışmasını tamamladıktan sonra akşam tekrar sürekli yaşadığı evine dönen kişidir. *Mevsimlik gezici tarım işçisi* ise, bu alanlarda benzer işleri yapmak için ikamet ettiği yerden ayrılarak başka bir yerleşim yerine giden işçileri tanımlamak için kullanılır.²

Türkiye’de bu alanda çalışan işçi sayılarına yönelik düzenli ve güvenilir bir veri bulunmamaktadır. Mevsimlik gezici tarım işçiliği yapan kişilerin çoğu zaman süresiz oluşu, her yıl çalışma hayatına giren veya çıkanların işin geçiciliğinden dolayı net olarak bilinmemesi ve kayıtsız bir şekilde istihdam ediliyor olmalarından dolayı sayısal büyüklüğü bilinmemektedir. Bu kapsamda

mevsimlik gezici tarım işçileri üzerine yapılan çeşitli araştırmalar ve Türkiye’de emek yoğun tarımsal üretim üzerine ekonomik analizler işçi sayılarını çeşitli verilere dayalı olarak tahmin etmektedirler. Mevsimlik İşçi Göçü Ağı’nın Mayıs 2012’de yayınladığı durum raporunda³ ise mevsimlik gezici tarım işçilerinin sayısı Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’nın verilerine dayanarak aileleri ile birlikte bir milyon civarında olduğunu belirtmiştir. 2010 yılında başlayan ve halen devam eden “Mevsimlik Tarım İşçilerinin Çalışma ve Sosyal Hayatlarının İyileştirilmesi Projesi” (METİP) kapsamında 2010-2014 yılları arasında 328 bin tarım işçisine 38 farklı ilde hizmet verildiği belirtilmektedir.⁴ Bu ve benzeri kaynaklar temel alınarak her yıl yaklaşık yarım milyon insanın emek yoğun bitkisel üretim çerçevesinde mevsimlik gezici tarım işçiliği yapıldığı söylenebilir.

Genellikle Doğu ve Güneydoğu bölge illerinden göç sürecine katılan mevsimlik gezici tarım işçileri Türkiye’nin yaklaşık 50 ilinde yılın belirli zamanlarında toprak hazırlığı, ekim, dikim, çapalama, ot alma, ilaçlama, sulama ve hasat gibi başlıca işlerde çalışmaktadırlar. Ortalama çalışma sürelerinin 6-7 ay olduğu görülmektedir. Güney illerinde iklim koşullarının etkisiyle yılın bütün aylarında tarımsal üretim olduğundan daha uzun çalışma süreleri söz konusudur. Bunun dışında Karadeniz Bölgesi’nde; fındık, çay ve sebze, Ege Bölgesi’nde; yaş sebze, domates ve üzüm, İç Anadolu Bölgesi’nde; bakliyat, şeker pancarı, sebze, kimyon, haşhaş, soğan, tohum üretimi, meyve, Akdeniz Bölgesi’nde; narenciye, pamuk ve sebze, Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde; pamuk, sebze, bakliyat, Antep fıstığı mevsimlik tarımsal emek için önemli ürün ve coğrafyalardır.⁵ Uzun süre kırsal kökenli olan ve kırsal eşitsizliklerden kaynaklanan mevsimlik gezici tarım işçiliği günümüzde aynı zamanda kent yoksullarının ve Suriye’de yaşanan iç savaşla birlikte Türkiye’ye gelen ve geçici koruma altında bulunan Suriyelilerin de etkin olarak katıldığı bir işgücü haline gelmiştir. Bununla birlikte Doğu Karadeniz Bölgesi’nde çay ve fındık hasadında çalışan Gürcü, Kars ve Ardahan illeri çevresinde ot biçme işinde çalışan Azeriler, hayvan bakımında ağırlıklı olarak çalışan Afganlar başlıca yabancı göçmen⁶ tarım işçilerini oluşturmaktadır.⁷

Türkiye’de mevsimlik gezici tarım işçiliğinin üretim sürecinin ilk adımı tarla/bahçe sahipleri, tüccarlar, firmalar (işverenler), tarım aracıları ve tarım işçilerinden oluşmaktadır. İşverenler tarla, bahçe sahipleri olabildiği gibi orta ve büyük ölçekli gıda ve tohum firmaları, ürün pazarlayan tüccarlar veya firmalar da olabilmektedir. Tarım aracıları, genellikle elci veya dayıbaşı olarak bilinen, mevsimlik tarımsal işgücünü organize eden, işgücü arz ve talebini bir araya getiren gerçek kişilerdir. Tarım aracıları-

nın çalışma ilişkileri 2010 yılında yayınlanan “Tarımda İş Aracılığı Yönetmeliği”ne göre belirlenmiştir ve aracılık yapabilmeleri için bir aracı belgesine ihtiyaçları bulunmaktadır. Ancak birçok tarım aracı hâlen belgesiz olarak çalışmaktadır. Mevsimlik gezici tarım işçileri, 4857 sayılı İş Kanunu gereği, bir iş yerinde 50’den daha az işçi çalışıyorsa herhangi bir sosyal güvenceye sahip değildirler (Madde 4). Türkiye’de 50 ve üstü sayıda işçi çalıştıran tarım işletmesi sayısı kesin bilinmemekle birlikte çok azdır. Bu haliyle mevsimlik tarım işçileri kayıtsız ve güvencesiz çalışmaktadırlar.

Mevsimlik gezici tarım işçileri sürekli ikamet ettikleri il/ilçeden başka bir il/ilçede çalışmaktadır. Genellikle hanehalkı⁸ üyeleriyle gerçekleşen bu göçlerde işçiler çoğunlukla minibüslerde, kapasitenin üzerinde seyahat ederler. Kimi zaman işçiler kendi araçlarıyla da çalışacakları ile gitmektedirler. Ulaşım giderlerinin nasıl karşılanacağı veya kim tarafından ödeneceği çalışmak için gidilen iller, bölge, ürün ve tarım aracısının işverenle yaptığı sözlü anlaşmaya göre belirlenmektedir. Genellikle mevsimlik gezici tarım işçileri ulaşım giderlerini kendileri karşılamaktadır. Kalkınma Atölyesi Kooperatifi’nin 2018 yılında gerçekleştirdiği bir araştırmaya göre⁹ çalışma ortamına ulaşım minibüs, traktör ya da yürüyerek sağlanmaktadır. Çalışma ortamlarının neredeyse tamamında insana yakışır dinlenme alanları, yemek yeme yerleri, tuvaletler, el yıkama alanları, temiz içme ve/veya kullanma suyu gibi imkânlar yeterli değildir; yapılan işin biçimine göre işçi sağlığı ve iş güvenliği esaslarına uygun biçimde gerekli ve yeterli tedbirlerin alınmadığı dile getirilmektedir. İş olduğu ve hava koşulları izin verdiği sürece haftanın yedi günü ve günde ortalama 10-11 saat çalışılmaktadır.¹⁰

İşçiler çalışmak için gittikleri illerde genellikle çalıştıkları tarla ve bahçelere en yakın kırsal alanlarda, kendi imkânlarıyla kurdukları geçici çadır yerleşimlerinde¹¹ veya kamu kurumlarının tahsis ettiği sınırlı sayıda barınma yerlerinde konulamaktadırlar. Bu alanlar insani koşullardan uzaktır ve birçok sosyal ve sağlık problemini beraberinde getirmektedir. Özellikle ana yol ve sulama kanalı çevresine kurulan çadır alanları çocuklar açısından önemli riskler oluşturmaktadır. Elektrik kullanımı sınırlı, temiz suya erişim problemlili ve güvenlik açısından aydınlatma ise neredeyse hiç bulunmamaktadır. Tuvalet ve banyo ihtiyacı yine işçilerin kurduğu derme çatma yapılarla karşılanmaktadır. Bu alanda yapılan birçok araştırma çöplerin nadir toplandığını, çevre sağlığı ilaçlamasının yapılmadığını, yeterli ve etkin sanitasyonun bulunmadığını, temiz içme ve kullanma suyuna erişim sorunu bulunduğunu, elektriğin kısıtlı olduğunu, bulaşıcı ve salgın hastalık riskinin yüksek olduğunu ve hem orada

yaşayan topluluğun hem de genel halk sağlığının risk altında bulunduğunu göstermektedir.¹²

Bu şartlar altında bakıldığında Türkiye’de mevsimlik gezici tarım işçiliği temel insani hakların ve yaşam biçiminin henüz sağlanamadığı, kişilerin çalışmaktan doğan sosyal güvence başta olmak üzere ücret düzeyinden çalışma gün ve saatlerine kadar birçok haktan yetersiz yasal düzenlemelerden dolayı yoksun bırakıldığı, çoğunlukla enformel bir şekilde emek arz ve talebinin karşılandığı, çocuk işgücü varlığının ve pratiğinin yüksek olduğu bir yapıdır.¹³

Son Notlar

- ¹ TBMM (2015) Mevsimlik Tarım İşçilerinin Sorunlarını Araştırmak Amacı ile Kurulan Meclis Araştırması Komisyon Raporu
- ² Kalkınma Atölyesi (2014) Fındık Hasadının Oyuncuları: Batı Karadeniz İllerinde Fındık Hasadında Yer Alan Mevsimlik Gezici Tarım İşçileri, Çocuklar, Tarım Araçları ve Bahçe Sahipleri Temel Araştırması.
- ³ Mevsimlik İşçi Göçü İletişim Ağı (MIGA) (2012) Tarımda Mevsimlik İşçi Göçü Türkiye Durum Özeti, Friedrich Ebert Stiftung, İstanbul. [www.fes-tuerkei.org/media/pdf/D%C3%B-Cnyadan/d%C3%BCnyadan_12%20\(1\).pdf](http://www.fes-tuerkei.org/media/pdf/D%C3%B-Cnyadan/d%C3%BCnyadan_12%20(1).pdf), ilk erişim 21 Nisan 2020

⁴ www.turktarim.gov.tr/Haber/267/mevsimlik-tarim-iscilerinin-hayat-sartlarinin-iyilestirilmesi-oceliginiz, ilk erisim 21 Nisan 2020

⁵ Çetinkaya, Ö. ve Büke, A. (2009). “Emek Yoğun Tarımsal Üretimde Mecburlar Ordusu: Türkiye’de Gezici Mevsimlik Tarım İşçileri”, Doğudan, Sayı: 12.

⁶ Göç, süresi, yapısı ve nedeni ne olursa olsun insanların çalışmak, yaşamak veya yerleşmek amacıyla yer değiştirdiği, bir bölgeden başka bir bölgeye yapılan nüfus hareketidir. Bu harekete, mülteciler, yerinden edilmiş kişiler, yerinden çıkarılmış kişiler ve ekonomik göçmenler dâhildir. Uluslararası bir sınırı geçerek veya bir devlet içinde yer değiştiren kişiyi tanımlamak için göçmen ifadesi kullanılmaktadır. Birleşmiş Milletler göçmeni, sebepleri, gönüllü olup olmaması, göç yolları, düzenli veya düzensiz olması fark etmeksizin yabancı bir ülkede bir yıldan fazla ikamet eden bir birey olarak tanımlar (IOM 2009:22). İç savaştan dolayı Türkiye’ye sığınmak durumunda kalan Suriyelilerin yasa ve yönetmeliklerde belirlenen resmi statüsü geçici koruma altında bulunan sığınmacı kişilerdir. Ancak bu yayında resmi statü yerine çeşitli nedenlerle ülkelerini terk etmek, hayatlarını kurtarmak amacıyla bir ülkeden diğer bir ülkeye göç etmek zorunda kalanların gerçekleştirdikleri eylemi dikkate alarak *göçmen* ifadesi kullanılacaktır. Göçmen ifadesinin Suriyeliler için yasal bir karşılığı olmadığı bu yayını hazırlayanlar tarafından bilinmektedir.

⁷ Kalkınma Atölyesi (2016) Yoksulluk Nöbetinden Yoksulların Rekabetine: Türkiye’de Mevsimlik Tarımsal Üretimde Yabancı Göçmen İşçiler Mevcut Durum Raporu, Ankara. www.ka.org.tr/dosyalar/file/Yayinlar/Raporlar/TURKCE/03/YOKSULLUK%20NÖBETİNDEN%20YOKSULLARIN%20REKABETİNE.pdf

⁸ Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) hanehalkını aralarında akrabalık bağı bulunsun ya da bulunmasın aynı konutta veya aynı konutun bir bölümünde yaşayan, temel ihtiyaçlarını birlikte karşılayan, hanehalkı hizmet ve yönetimine iştirak eden bir veya birden fazla kişiden oluşan topluluk olarak tanımlanmaktadır. Araştırma kapsamında ise benzer bir şekilde hanehalkı birlikte hareket eden, aynı çatı altında kalan ve gelir/ gideri ortaklaşarak bölüşen, ‘aynı kazandan yemek yiyen’, yeri geldiğinde akrabalık bağlarından da bağımsız bir arada yaşayan kişiler olarak kabul edilmiştir.

⁹ Kalkınma Atölyesi (2018) Yoksulun Umudu Çocuk: Mevsimlik Tarım İşçisi Hanelerin Sosyo-Ekonomik Profili ve Çocuk İşçiliği Araştırması, Ankara www.ka.org.tr/dosyalar/file/Yayinlar/Raporlar/TURKCE/07/SOSYO-EKONOM%4%B0K%20TR.pdf

¹⁰ Kalkınma Atölyesi, (2018) Tarım Aracıları ve Türkiye’de Tarımsal Üretimde Çocuk İşçiliği Araştırması, Ankara, www.ka.org.tr/dosyalar/file/Yayinlar/Raporlar/TURKCE/07/TARIM%20ARACILARI%20RAPOR%20_TR.pdf

¹¹ Çadır yerleşimi (veya çadır alanı, konaklama yeri, yaşam alanı) göçebe toplulukların ve mevsimlik tarım işçiliği yapan hanelerin yaşadığı, ağırlıklı olarak bez, naylon, plastik malzemelerden imal edilmiş çadırlardan oluşan, hanelerin toplu veya dağınık şekilde ve ovanın içinde, sulama veya drenaj kanalı kenarında, ana veya tali yol kenarındaki yerleşimleri ya da alanlarıdır (Kalkınma Atölyesi, 2018).

¹² Kalkınma Atölyesi (2018) Yoksulun Umudu Çocuk! Mevsimlik Tarım İşçisi Haneler ve Çocuk İşçiliği Araştırması, Ankara www.ka.org.tr/dosyalar/file/Yayinlar/Raporlar/TURKCE/07/SOSYO-EKONOM%4%B0K%20TR.pdf

¹³ Kalkınma Atölyesi, (2018) Tarım Aracıları ve Türkiye’de Tarımsal Üretimde Çocuk İşçiliği Araştırması, Ankara, www.ka.org.tr/dosyalar/file/Yayinlar/Raporlar/TURKCE/07/TARIM%20ARACILARI%20RAPOR%20_TR.pdf

Üçüncü Bölüm

Dünyada Mevsimlik Göçmen Tarım İşçileri ve Covid-19 Salgını

Aralık 2019 ayında Çin’de başlayan Covid-19 salgını Şubat 2020 sonunda öncelikle Avrupa Birliği (AB) ülke sınırlarına ulaşmış, daha sonra da Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Kanada’da yaygınlaşmış, böylece bitkisel üretimde istihdam edilen uluslararası mevsimlik göçmen tarım işçileri uluslararası medyada gündeme gelmeye başlamıştır. Kuzey yarımkürenin gelişmiş ülkelerinin salgın karşısında aldıkları ilk önlemler arasında sınırların kapatılması yer almaktadır. Böylece gelişmiş AB ve Kuzey Amerika ülkelerine her yıl mevsimlik olarak gerek tarım gerekse tarım dışı sektörlerde istihdam edilmek üzere göç eden geçici göçmen işçiler¹ uzun bir zamandan sonra uluslararası medyanın önde gelen kuruluşlarının ilk sayfalarında yer almaya başlamıştır. Salgın, eve kapanma, kimi ülkelerde zorunlu karantina ve sokağa çıkma yasakları insanları ihtiyaçlarından daha fazla gıda satın almaya sevk ederken ilk önce tarımsal üretim ve gıda dağıtımına, buna bağlı olarak gerek ülke içinde gerekse uluslararası boyutta mevsimlik göçmen tarım işçilerinin hareketliliği ve arkasından da bu işçilerin çalışma ve yaşam koşulları hem ulusal hem de uluslararası düzeyde gündeme gelmiştir. Ayrıca Almanya, İspanya, Polonya, Fransa, İtalya, Norveç ve Finlandiya gibi Avrupa ülkeleri ile ABD ve Kanada’da “vatandaş” olarak yaşayanlara kendi ülkelerinde göçmen veya misafir göçmen olarak bulunan tarım işçilerinin emek yoğun tarımsal üretiminde hangi koşullarda çalıştığını bir kez daha göstermektedir.

The Economist dergisinin Nisan 2020 ayında Avrupa ülkelerinde yayınlanan edisyonunda “Sınırlar kapandığında, mahsulleri kim toplayacak?”² diye sormaktadır. Bu konu mev-

simlik göçmen tarım işçilerinin gıda tedarik zincirinde ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Diğer taraftan, bu vesileyle, Avrupa ve Kuzey Amerika ülkelerinin kamuoyu ve bu ülkelerin “öz vatandaşları” yıllardır kendi ülkelerinde çalışan ve şimdilerde kritik işgücü olarak tanımlanan göçmen tarım işçilerinin uzun zamandır göz ardı edilen kötü çalışma ve yaşam koşullarıyla bir kez daha tanışmakta ve yüzleşmektedirler.

ABD merkezli ve göçmen/mevsimlik tarım işçilerinin yaşam ve çalışma koşullarını, göçmenlik statülerini, sağlık, iş güvenliği ve adalete erişimini iyileştirmeyi amaçlayan kâr amacı gütmeyen bir kuruluş olan *Farm Worker Justice* 2014 yılında 2011-2012 ABD tarım işgücü verilerini baz alarak yayınladığı bir çalışmada ABD topraklarında tarımsal üretime katılan göçmen tarım işçilerinin sayısının 2,2 milyon kişi olduğunu belirtmektedir. Bu sayının en az yarısının belgesiz/yasal olmayan göçmenler olduğu tahmin edilmektedir.³ Avrupa Parlamentosu'nun Tarım ve Kırsal Kalkınma Komitesi tarafından hazırlanan ve Ekim 2019'da yayınlanan “*AB Tarım İstihdamı: Mevcut Zorluklar ve Gelecekteki Beklentiler*” adlı raporda 2011-2017 yılları arasında üye ülkelerde 1,3 milyondan fazla kişinin tarımsal işlerden ayrıldığını ve bu boşluğun bir kısmının AB ülkelerinden bir kısmının da AB dışındaki ülkelere gelen göçmen işçilerle doldurulduğu belirtilmektedir.⁴ Bu veriler gelişmiş AB ve kuzey Amerika ülkelerinde emeğe dayalı tarımsal işlerin çoğunlukla göçmen işçilerle, yani ülke dışından mevsimlik olarak gelecek bir işgücüne bağlı organize edildiğini göstermektedir. Bu durumda Covid-19 salgını kapsamında alınan sınır kapatma ve seyahat kısıtlama tedbirleri gerek bu ülkelerin tarımsal işletmelerini gerekse bu tarımsal işletmelerdeki işgücü açığını kapatacak olan mevsimlik göçmen tarım işçilerini yakından ilgilendirmektedir. Türkiye'den farklı olarak bu ülkelerde işgücü açığının nasıl kapatılacağı daha çok gündeme gelmiş ve hükümetleri acil önlemler almaya zorlamıştır. Diğer taraftan, daha önce de belirtildiği gibi işçiler açısından da “misafir” edildikleri ülkelerdeki çalışma ve yaşam koşulları daha çok insana ulaşacak şekilde bir kamuoyunun oluşmasına neden olmuştur.

AB ülkelerinde, ABD'de ve Kanada'da, ülke içinden veya göçmen olarak istihdam edilen mevsimlik tarım işçileri temel ve zorunlu işgücü olarak kabul edilmiş, her türlü ülke içi ulaşım kısıtlamalarından şimdilik muaf tutulmuşlardır. Çünkü gıda tedarikinin devam etmesi bu işçilerin bahçe ve tarlalarda aynı zamanda ürün işleme, paketleme ve nakliye süreçlerinde de çalışmaya devam etmeleriyle mümkündür. Diğer taraftan bu işçilerin bir an önce üretimin gerçekleştirildiği ülkelere de ulaşması ge-

reklidir. Bu çerçevede Avrupa Komisyonu salgına bağlı işgücü krizinin ilk safhasında AB ülkelerine sınırların göçmen işçiler için açık bırakılmasını tavsiye etmiştir. Son yıllarda Ukraynalı mevsimlik göçmen tarım işçilerini istihdam etmeye başlayan Polonya’da çiftçi birlikleri hükümete çağrı yaparak Ukrayna sınırının açık kalmasını talep etmiştir. Almanya, İngiltere ve Norveç hükümetleri daha fazla sorumluluk alarak özellikle Romen işçilerin ülkelerine gelebilmeleri için charter uçak seferleri düzenlenmesini sağlamışlardır. Almanya örneğinde olduğu gibi, Romen ve Alman hükümetlerinin karşılıklı işbirliği ile yaklaşık 80 bin Romen mevsimlik göçmen tarım işçisi kabileler halinde hava yoluyla Almanya’ya ulaştırılmıştır.⁵ Aynı zamanda Kanada hükümetinin Meksika hükümeti ile yaptığı anlaşma çerçevesinde tarımsal çalışma programı hazırlayarak 20 binin üzerinde Meksikalı mevsimlik tarım işçisinin Kanada’ya çalışmaya gitmesine onay verilmiştir.⁶ Kanada benzer bir anlaşmayı Orta Amerika ülkesi Guatemala ile de gerçekleştirmiştir.⁷

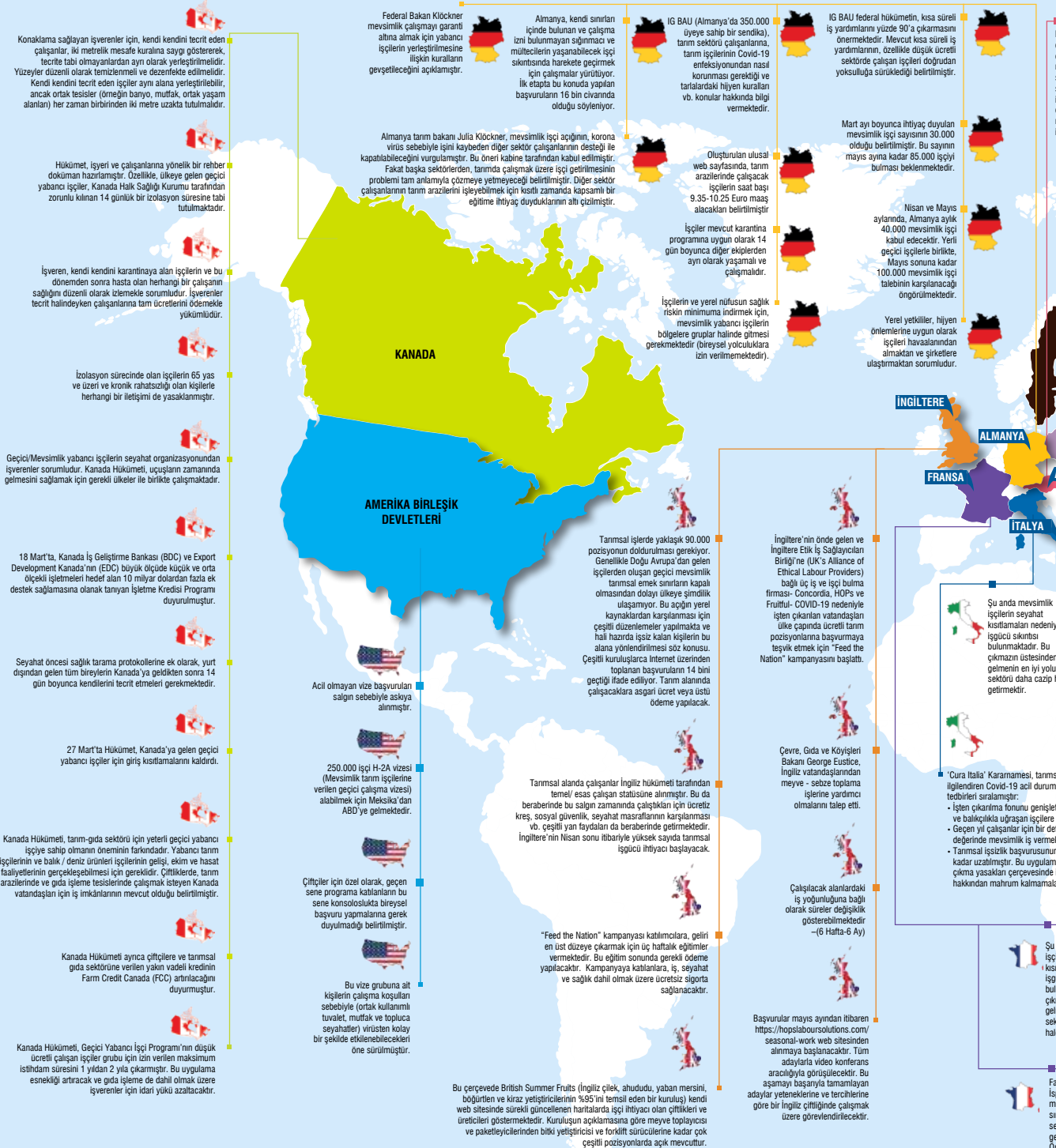
Covid-19 salgını ile birlikte özellikle işgücü organizasyonu açısından dışa bağımlı ülkelerde gündeme gelen tarımsal işgücü ihtiyacının karşılanmasına yönelik bir diğer tercih edilen yol ise özellikle İngiltere, Fransa, Almanya ve İspanya’da yerel işgücünün harekete geçirilmesi yönünde olmuştur. Bunların arasında geçici olarak işsiz kalanlar, hali hazırda işsiz olanlar, bu ülkelerde yasal olarak bulunan ancak çalışma izni bulunmayan yabancı öğrenciler ile sığınmacı ve mülteciler yurtdışından gelen mevsimlik gezici tarım işçileri açığının kapatılmasına yönelik gündeme gelmiştir.

Bu çerçevede Mart 2020 sonunda Fransa Tarım Bakanı işsizleri ve kendisini eve kapatanları dayanışmaya çağırarak Fransa Büyük Tarım Ordusu’na katılmaya davet etmiştir.⁸ İngiltere “ülkeni besle” (feed the nation) kampanyası ile benzer şekilde ülkede bulunan işsizleri ve geçici olarak işten çıkartılanları tarımsal üretimde istihdam edilmelerini teşvik etmeye çalışmıştır. Kampanya, İngiltere’nin önde gelen ve İngiltere Etik İş Sağlayıcıları Birliği’ne (UK’s Alliance of Ethical Labour Providers) bağlı üç iş ve işçi bulma firması (Concordia, HOPS ve Fruitful) tarafından yürütülmektedir. Concordia firması yaptığı açıklamada Nisan 2020 ayı için ihtiyaç duyulan sayıda başvurunun alındığını duyurmuştur.⁹

İspanya hükümeti yayınladığı bir genelge¹⁰ ile acil durum ilan edilen İspanya’da tarımsal faaliyetlerin sürdürülmesini sağlamak için gerekli olan işgücünün istihdamını işgücü piyasası yapısının çeşitli konularda esnetilerek sağlanacağını duyurmuştur. Salgın nedeniyle alınan tedbirler so-

Harita 4. Dünya genelinde Covid-19 salgını sürecinde mevsimlik göçmen işçilerin yaşadığı problemler ve bunlara yönelik alınan önlemler - 1¹¹

Bu Harita Nasıl Hazırlandı?

Bu harita; Corona-19 pandemisinin mevsimlik gezici tarım işçileri ve onların çocukları üzerindeki etkisine yönelik Türkiye'de yapılan çalışmalar ve alınan önlemlerin hızlı değerlendirilmesi kapsamında yapılan araştırma sırasında çeşitli sivil toplum örgütleri, kamu kurumları ve tarım aracıları ile yapılan görüşmelerden basında çıkan haberlere kadar geniş kapsamda bir veriyi bir araya toplaması ve sınıflandırılması ile oluşturulmuştur.

PRO-GE sendikası, üretimi mümkün olmayan, temel ihtiyaçları karşılamak için çalışanların sağlığını korumak ve enfeksiyon riskini en aza indirmek için çalışmaktadır.

Cevre ülkelerden (Macaristan, Slovakya, Çek Cumhuriyeti, Romanya vb.) gelen hasat işçilerinin Avusturya'ya girmesine izin verileceği belirtilmiştir.

Mevcut durumda, sebze ve meyve yetiştirme sektörünün gelecek haftalarda gerçekleşecek hasat döneminde sorun yaşayacakları öngörülmektedir.

Ülke içinde salgından dolayı işsiz kalanların tarım sektöründe çalışması için hazırlıklar yapılıyor.

9 Mart 2020'de Avusturya Federal Hükümeti'lik tedbirleri kabul etti. Sisteme ilgili tüm çiftlikler, tarım arazileri normal işletiminde kalmaya devam edecektir.

Ukrayna'nın çalışanların eksikliğinin, gıda tedarik zincirinin güvenliğini tehdit edeceğine değinilmiştir.

Çiftçi örgütleri Ukrayna'nın işçilerin serbest dolaşımı ve vize konularında kolaylık sağlanmasını taleplerini hükumete ilettiler.

Tarım Örgütü Kuruluşları, Başbakan Mateusz Morawiecki'ye, tarımsal gıda üretiminin felcinden kaçınmak için Polonya'daki Ukrayna çalışanları ülke içine kalmalarını sağlama çağrısında bulundu. Son yıllarda Polonya, gıda sektöründeki lider konumunda, Ukrayna'dan gelen çalışan sayısında korumayı başarmıştır.

İSVEÇ

POLONYA

AVUSTURYA

BULGARISTAN

Tarım işçiliği ve istihdamı korona krizi tarafından tehdit altında değildir, zira tarım işçileri İsveç gıda üretimini sürdürmek için büyük talep görmektedir.

Korona virüsü sebebiyle birçok Avrupa ülkesinin sınırlarını kapaması, uzun vadede İsveç'te olumsuz etkileyecektir. İsveç'te tarımda özellikle, ahududu, böğürtlen ve sebze hasadını da çok sayıda göçmen işçi çalışmaktadır. (Belarus, Ukrayna, Tayland)

Çiftlik ve tahıl üreten şirketler krizi yoğun bir şekilde hissetmemektedirler, çalışanların yerel işçilerden oluşması bu durumun nedeni olarak gösterilmektedir.

İsveç'teki birçok çiftlik, Balık devletlerinden salgını yönetmek için üç aylık dönemler halinde gelen geçici taşeron işçilere ihtiyaç duymaktadır. Birçok AB ülkesinin sınırlarını kapaması bu sınırlar için büyük sorunlara neden olmaktadır.

Al gıda sektöründeki işçileri de etkileyecek şekilde gıdaya başa çıkmayı amaçlayan mevsimlik/daimi tarım işçilerine yönelik önlemler alınmaya başlandı. 600 Euro aylık maaşlı olarak çalıştırılmaya başlandı. Bu son tarih 31 Mart'tan 1 Haziran'a kadar geçerli olacaktır ve dışarı çıkarmak için izin verilmeyecektir.

Mevsimsel tarım işçilerinin seyahat kısıtlamaları nedeniyle bu sektörün işçileri için kendilerini eve kapatan kişilere seslenerek dayanışma çağrısı yaptı ve bu kişileri "Fransız büyük tarım ordusu"na katılmaya davet etti.

Fransa'nın ana tarım sendikası olan FNSEA, mevsimlik meyve ve sebze hasadını sağlamak için ülkenin mevcut insan gücü eksikliğine dair uyarı yaptı.

Başvurulan işçilerin ücretleri için, gönüllü olanlar kısmi işsizliğini, kabaca asgari ücretle eşit olan bir mevsimlik ücretle birleştirilecektir.

Fransa'da yaşanan ve genellikle tarım sektöründe belgesiz veya kaçak çalışan işçiler genel karantina ve sokaka çıkma yasakları ayrıca kolluk kuvvetlerinin almış olduğu önlemler nedeniyle ülke çapında seyahat etmekte tereddüt ediyorlar.

Fransa'da yaşanan ve genellikle tarım sektöründe belgesiz veya kaçak çalışan işçiler genel karantina ve sokaka çıkma yasakları ayrıca kolluk kuvvetlerinin almış olduğu önlemler nedeniyle ülke çapında seyahat etmekte tereddüt ediyorlar.

Tarım işçilerinin destek vermek amacıyla FNSEA (Fédération nationale des syndicats d'exploitants agricoles/ Çiftçi Sendikaları Ulusal Federasyonu), Fransa vatandaşlarının ihtiyaç duyulan alanda kendilerini tırtılamak ve yardım etmek amacıyla kaydedilecekleri "Des bras pour ton asiette" (tabağınız için "kollar") web sitesini oluşturmuştur. Katılım için belirtilen gereklilikler sağlıklı olmak, risk altındaki bir grubun parçası olmamak ve yayılımı engelleyebilecek eylemlere saygı duymak olarak sıralanmıştır.

AVUSTRALYA

Avusturya İş Güvenliği Kurumu yakın zamanda tarım sektöründe korona salgınına yönelik risklerin en aza indirilmesi için alınabilecek önlemleri açıklamıştır. Öne çıkan konular; işçiler arası sosyal mesafenin korunması (1,5 metre), ortak kullanılan alanların sürekli temiz tutulması, çalışanların kişisel hijyenlerine dikkat edilmesi ve gerekli önlemlerin alınması, kullanılan araç-gereci ve ekipmanların düzenli bir şekilde dezenfekte edilmesi vb. bunlara birlikte tarım alanında işverenler için güvenlik önlemlerini içeren bir kontrol listesi yayınlanmıştır.

Avusturya tasarlama göre çalışanların iş sırasında güvenliklerinden ve salgın karşısında alınacak her türlü önlemlerden işveren sorumlu tutulmaktadır.

Çeşitli eyaletlerin çiftçi birlikleri salgından etkilenen hizmet sektörü çalışanlarını tarıma yönelmeye başladığını vurgulamıştır. Diğer taraftan, sınırların kapanmasından önce gelen yabancı geçici işçilerin vize ve çalışma sürelerinin uzatılması da gündemde yer almaktadır.

Hükümet ve Tarım Bakanlığı sebze ve meyve üreticilerinin yaşayabileceği olası işgücü problemini aşmanın yollarını arıyor. Avustralyalı işçilerin sektörün ihtiyaçlarını nasıl karşılayabileceği ve ülkedeki mevcut denizgiz işçilerin tarım sektörünü nasıl destekleyebileceğine dair henüz somut bir öneri bulunmamaktadır.

nucu işyerleri kapandığından veya faaliyetleri durdurulduğundan dolayı işsiz kalan ve herhangi bir sosyal yardım paketinden yararlanamayanlar ile hali hazırda işsiz olanların tarım sektöründe istihdam edilmesi hedeflenmektedir. Diğer taraftan İspanya'da bulunan göçmen geçici işçilerin çalışma izinleri uzatılarak çalışmaya devam edecekleri karara bağlanmıştır. Bununla birlikte İspanya'da yasal olarak bulunan ancak çalışma izni olmayan 18-21 yaş arası yabancılar işçi olarak tarım sektöründe çalışmak üzere çalışma izni alabileceklerdir.

Mevsimlik tarım işçiliği ve buna bağlı düzenli/ düzensiz göç¹² ile uzun süredir dünya gündeminde yer alan ABD'de göçmen tarım işgücü yasal bağlamda daha çok Meksikalıların yer aldığı ve H-2A vizesi ile düzenlenen bir alandır. ABD hükümeti birçok konsolosluğunu kapatmasına rağmen kritik önemde olduğuna karar verilen H-2A vize başvuruları konsolosluklar tarafından işleme alınmaya devam etmektedir. Son bir yıl içinde ABD'de çalışmış ve ülkesine dönmüş tarım işçileri ise tekrar vize görüşmesine alınmadan ABD'de çalışma hakkına sahip olmuşlardır.¹³ Avustralya'da ise tarımsal işgücü ihtiyacı çoğunlukla kısa süreli olarak ülkeye kabul edilen göçmen işçilerden oluşmaktadır. Avustralya hükümeti bu işçilerin ülkeye gelişi ve çalışma koşullarını düzenlediği Pasifik işçi ve mevsimlik işçi programlarına yönelik vize prosedürlerini Pasifik bölge ülkelerinden gelen işçilerin seyahat kısıtlarından dolayı olası bir işgücü kaybına karşı güncellemiş ve işçilerin bir yıla kadar ülkede kalmasına olanak sağlamıştır.¹⁴

Bu ve benzeri örnekler, işçilerin çıkış ülkeleri nezdinde, küresel bir salgının ortasında hangi ülkelerin vatandaşlarının hangi ülke vatandaşlarından daha değerli, önemli olduğu sorularını da beraberinde getirmiştir.¹⁵ Bu tarz eleştiriler beraberinde gerek yerel gerekse göçmen/yabancı tarım işçilerinin Covid-19 salgını karşısında hem bireysel sağlıklarını hem de içinde buldukları ya da çalışacakları topluluklar bazında halk sağlığına yönelik endişeleri gündeme taşımıştır. Bu endişeler aslında bir nevi iş ve işçi sağlığı uygulamalarının, birçok bilinmeyen olduğu bir salgın sırasında işçilerin çalışma ve yaşam alanlarında nasıl uygulanacağı ile ilgilidir. Aslında, Türkiye'de olduğu gibi tarımsal işlerde küresel çapta istihdam edilen bu nüfusun iş ve yaşam koşulları hem ciddi endişe ve sorunların olduğu bir alandır.

Bugün ABD'de veya Almanya'da da çalışan göçmen tarım işçileri güvensizlik, asgari ücretin altında ücret, yaşam ve çalışma alanlarının insani koşullardan uzak olması, sağlığa erişim, enformel iş sağlayıcıları ile çalışmak zorunda olmak gibi¹⁶ benzer sorunlar yaşamaktadır. İşgücünde

dışa bağımlılığın getirdiği göçmenlik hali birçok anlamda kırılğan olan bu nüfusun durumunu var olan salgın karşısında daha da kötü bir hale getirme riski taşımaktadır. Uluslararası Çalışma Örgütü'nün (ILO) Mart 2020 ayında yayınladığı "COVID 19 ve Çalışma Dünyası" adlı raporda özellikle göçmen işçilerin Covid-19 salgının etkilerine karşı çok daha savunmasız oldukları, bu durumun işçilerin hem çalışma yerlerine erişme hem de ailelerine dönme imkânlarını kısıtlayacağı vurgulanmıştır.¹⁷ Nisan 2020 ayı başında ikinci versiyonu yayınlanan aynı isimli raporda ise tarım sektöründe çalışan işçilerin en riskli grup içinde oldukları değerlendirilmiştir.¹⁸

Bu endişeler çerçevesinde bazı ülkelerin tarımsal faaliyetler için ihtiyaç duyulan işgücüne yönelik aldığı tedbirler veya uygulamaya koyduğu çeşitli protokollerin başında özellikle göçmen işçilere yönelik çalışacakları ülkeye varır varmaz başlayan zorunlu 14 günlük karantina süresi yer almaktadır. Birçok ülkede bu süreç işverenin sorumluluğundadır. Kanada bu süre zarfında işçilere 30 saatlik haftalık ödemenin yapılmasını zorunlu kılmıştır. Almanya'da da ülkeye gelen işçiler zorunlu 14 günlük karantinaya tabidir. Kişisel mesafe salgının başından beri kamuoyuna yönelik tekrarlanan ve önemi vurgulanan bir tedbirdir.

Keza aynı tedbir çeşitli ülkelerde mevsimlik tarım işçileri için de geçerlidir. Hem çalışma yerlerinde hem de konaklama alanlarında (özellikle kamp ya da konteyner şeklinde konaklama imkânına sahip olan işverenler için) işçilerin kişisel mesafeyi korumaları gerekmektedir. Özellikle işçilerin normalin ya da olması gerekenin üzerinde işçiyle paylaştığı konaklama alanlarında bu mesafenin nasıl korunacağı tartışma konusudur. Çalışma alanına ulaşımında yolcu kapasitesi yarı yarıya düşürülmüş araçlar, çalışma alanlarında ise sık ve az vardiya uygulaması tavsiye edilmektedir. Bunların uygulanabilirliği ve denetimi ise genellikle yanıtsız kalmaktadır. İşverenlerin işçilere yönelik gerekli bilgilendirmeyi yapması ve ortak kullanım alanlarına genellikle ülkelerin sağlık birimlerince ya da işçi sağlığı ve iş güvenliği kurumlarınca hazırlanan ilgili broşürleri asmaları gerekmektedir.

Kişisel hijyenin sağlanması açısından işverenlerin yeteri miktarda sabun, dezenfektan ve su sağlaması zorunluluktur. Ayrıca işçilerin ortak yemek ve mola alanlarının da kişisel mesafe kurallarına göre yeniden düzenlenmesi gerekli görülmüştür. Hem ortak alanların hem de konaklama alanlarının düzenli aralıklarla dezenfekte edilmesi gerekmektedir. Bununla birlikte işçilerin ortak kullanımı yerine her bir işçi için ayrı bir su bardağı,

Harita 5. Dünya genelinde Covid-19 salgını sürecinde mevsimlik göçmen işçilerin yaşadığı problemler ve bunlara yönelik alınan önlemler - 2

Washington eyaletindeki birçok tarım işçisi, koronavirüs pandemisinde geride bırakıldıklarını inanıyor. Pandemi süresince önemli görevli işçileri olarak İtali edimlerini den dolayı tarım işçileri yaşamaya devam ediyorlar. Ancak tarım işçileri halkan örgütü Topluluklar Topluluğu Geişme direktörü Rosalinda Guillen, işçilerin kendilerini nasıl koruyabilecekleri hakkındaki bilgiler işçilere ulaştırılmasında aksaklıklar olduğunu belirtiyor. Guillen'e göre, ücretli hastalık iznine, işten çıkarıldıkları takdirde işsizlik yardımlarına ve Kongre tarafından onaylanan sosyal yardımlara nasıl erişebileceklerinden de emin değiller. Guillen, "Büyük hak kazanamayacaklarını düşünüyor" diyor. "Aynı zamanda, birçok 'Bu her zaman herkes için işe yarıyor, ama asla bizim için işe yaramıyor. Peki, bu sefer farklı olan ne olacak?' diye düşünüyor. Ve şimdi, bu sefer gerçekten farklı bir şey görmüyoruz." İşçiler bu kriz bittiğinde kiratlarını nasıl ödeyeceklerinden de endişe duyduklarını belirtiyor. Tarım işçilerinin konakladıkları yerlerin kalabalık olması virüsün hızlı yayılması noktasında korku yaratıyor. Guillen konutları ve hatta çalışanları kullandığı ekipmanları dezenfekte etmek için protokoller olmadığını belirtiyor. İşçiler koruyucu ekipman almamaktan dolayı aile üyelerini hasta etmekten çekiniyor. Topluluktan Topluluğu Kalınma çalışan Lucy Lopez'e göre işçiler kendilerini değersiz hissediyorlar. Özellikle ekonomi için çok fazla şey yapan işçiler her zamanki gibi kötü muamele gördüklerini ve unutulduklarını düşünüyorlar.

Kaynağı Git

Korona ile ilgili açıklanan federal 3 trilyon dolarlık yardım paketinin 9.5 milyar dolar tarım sektörüne ayrıldı. Ülkede legal olarak çalışan mevsimlik tarım işçileri doğrudan gelir desteğinden yararlanacak. Ancak ABD Birleşmiş Tarım İşçileri Birliği'ne (UFW) göre halihazırda sektörde çalışanların en az yarısı belgesiz ve kaçak çalışan işçiler. Bu işçiler bu tür yardımlardan muaf kalacaklar. Bu nedenle UFW kongre üyelerinin konuyu tekrar düşünmesi için bir imza kampanyası başlattı.

Kaynağı Git

ABD California eyaleti Coachella Vadisi'nde hizmet veren SunDate paketleme firmasının tesislerinde çalışan 8 tarım işçisinin COVID-19 testleri pozitif çıktı. Çalışanların büyük bir bölümü evlerinde izolasyona alındı. Konuyla ilgili savunuculuk faaliyetleri yürüten sivil toplum örgütleri düşük ücret, sağlık hizmetlerine erişim ve göçmenlik statüsü gibi farklı alanlarda halihazırda ciddi problemler yaşayan tarım işçilerinin korona salgını karşısında daha kırılan bir hale geldiklerini altını çizdi.

Kaynağı Git

California eyaleti Salinas vadisinde çalışan tarım işçilerinin çalışma sırasında uyguladıkları sosyal mesafe ve koruyucu ekipman kullanımına dair örnekler

Kaynağı Git

Kaliforniya milletvekilleri, COVID-19 salgını ortasında çalışmaya devam eden tarım işçileri için ücretli hastalık izni, çocuk bakımı ve sağlık bakım ücretini artıracak bir yardım paketi oneredi. 9 Nisan günü açıklanan yardım paketini hazırlayan Meclis üyesi Robert Rivas, D-Hollister ve Meclis üyesi Eduardo Garcia, D-Coachella'ya göre belgelanmemiş işçiler de dahil olmak üzere çalışan tüm işçilere yayılacağını duyurdu. Çiftçiler, fazla mesai ve çalışanlarına ödeme yapmalarını yanı sıra ek tehlike ödemeleri için doğrudan sübvansiyon alacaklardı. Teklif aynı zamanda birçok tarım işçisinin Kaliforniya'daki tarım topluluklarında karşılaştığı aşırı kalabalık konut koşullarını da iyileştirmek amacıyla geçici konut inşaatını hızlandırmayı da içeriyor. Yeterli bannama alan bulunmaması işçilerin sosyal mesafeyi korumalarına izin vermiyor ve işçiler için tehlikeli bir durum oluşturuyor.

Kaynağı Git

California Eyaleti Sağlık ve Güvenliği Departmanı 7 Nisan 2020 tarihinde "Tarım Sektöründe İşverenler ve Çalışanlar için COVID-19 Enfeksiyonu Önleme" rehberini yayınladı. Tarım işverenleri, tüm çalışanlar tarafından kolayca anlaşılabilir şekilde koronavirüs ile ilgili eğitim vermeli. Rehber "Çalışma alanında COVID-19'un Yayılmasını Önlemeye Yönelik Prosedürler", "Fiziksel Mesafeyi Artırma Prosedürleri" ve "Yeni Sanitasyon Uygulamaları"ni içeriyor.

Kaynağı Git

Almanya'daki meyve ve sebze çiftçileri yerel işçileri kaynaklarından faydalanacaklardır. İşsizler, öğrenciler, sığınmacılar ve kısa süreli çalışan çiftçilerde istihdam edileceklerdir. Böylece, Nisan ve Mayıs ayları boyunca yaklaşık 10.000 ilave iş gücü temin edilecektir.

Kaynağı Git

İşçilerin ilk 14 gün boyunca diğer çalışanlardan ayrı olarak yaşayacakları ve karantina bölgesinden ayrılanı olarak yaşamaları beklenmektedir. "es Zamanlı iş olanaklarına sahip olmaları" olarak adlandırıldığı öngörülere göre, konaklama esasında odalarda en fazla iki kişi olacak ve ziyaretçi yasak uygulanacaktır. Çamaşır ve bulaşık en az 60 derecede yıkanacaktır. Kuralları uygulanmasında Robert Koch Enstitüsü'nün (RKI) direktifleri esas alınacaktır.

Kaynağı Git

Çiğ Havaalanında Almanya'ya mevsimlik tarım işçisi olarak gitmek üzere toplanan işçiler

Kaynağı Git

Türk Hava Yolları ve Lufthansa'nın ortak kuruluşu SunExpress, 9 Nisan'dan itibaren Romanyalı mevsimlik tarım işçilerini Romanya'dan Düsseldorf'te Karlsruhe / Baden-Baden havalimanına taşımaya başlamıştır. Her hafta Romanyalı seferlerin artırılması beklenmektedir.

Kaynağı Git

Federal Alman Hükümeti Romanya arasındaki yapılan anlaşmaya göre, 40 bin Romanyalı işçi Eurowings uçaklarıyla, Berlin, Düsseldorf, Köln, Frankfurt, Hamburg, Karlsruhe, Leipzig ve Nürnberg'e getirilecek. Romanyalı işçilerin yolculuk hazırlığı

Kaynağı Git

Norveç yiyecek ve içecek birliği NHO Mat og Drikke, Norveç hükümetinin de desteğiyle işverenleri tarafından işten çıkarılan işçileri geri getirmeye çalışıyor. Yeni mevzuata göre bir işçinin işten çıkarılması ve tamamsal bir rol üstlenmesi durumunda, hem çiftçi hem de işveren masraflı olacaktır. Girişim, Norveç'teki tarım sektörünün, özellikle mevsimlik işçi eksikliğinden dolayı korona virüsünü etkileyeceği korkusuyla ortaya çıkmıştır.

Kaynağı Git

AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ

Tarım, Gıda ve Deniz Bakanı Michael Creed, mevcut COVID-19 kısıtlamalarıyla ilgili, çiftçilere yardımcı olmak ve sorunlarını çözmek için yeni bir bilgi yardım hattı açıldığını duyurmuştur. Bu bilgi yardım hattı, çiftçilere günlük olarak karşılaşılabilecek zorlukları aşmalarına konusunda yardım sağlayacağı amaçlanmaktadır. Bilgi yardım hattı, pazar-tesi-cuma 09.30-12.30 ve 14.00-17.00 saatleri arasında açık olacaktır.

Kaynağı Git

Temel hizmet sağlayıcıları listesi geniş bir şekilde temel işçi kategorilerini belirtmiştir. Bu grupların evde kalma zorunluluğu yoktur. Çiftçiler, tarım işçileri, çiftlik ve hayvan yetiştiriciliği çalışanları, doğrudan ve dolaylı olarak mahsul ve hayvansal ürünün ile ilgili faaliyetler (veterinerlik hizmetleri dahil) ve su ve deniz ürünleri işçileri (hizmetlerin niteliğine bağlı olarak bu kategori çiftlik ve ormancılık yüklenicilerini / veya diğer çiftlik hizmetleri tedarikçilerini içerir) bu gruba dahildir.

Kaynağı Git

Temel hizmet sağlayıcıları olarak tanımlanan işlerde çalışanlarla ilgili kimlik kartı veya işverenleri tarafından yazılmış bir mektup taşımalarıdır.

Kaynağı Git

Rutin çiftlik denetimleri geçici bir süre için durdurulmuştur. Bununla birlikte, risk esnasına göre bazı temel denetimlerin gerekli olduğu durumları bağli olarak, bu denetimlerin telefon üzerinden gerçekleştirilmesine yönelik çalışmaların yapılacağı belirtilmiştir. Ödemelerde gecikmeleri önlemek için denetimlerin yürütülmesinin gerekli olduğu yerlerde, rutin denetimlerin devam ettirilmesi gerekli olabileceği belirtilmiştir.

Kaynağı Git

Kaynağı Git

NORVEÇ

İRİLANDA

HOLLANDA

ALMANYA

İTALYA

İSPANYA

İTALYA'da kamp alanları göçmenleri yeni ugraşma dönemi alacak olacak. kamp alanları belediye Bakanları çalışan izni vermiş hükümeti yabancı göçmenleri almaya göçmen çalışmaya

Kaynağı Git

Ülkedeki nüfusun et ve geçen hafta yüzde 17, göstermesiyle ülkenin miyazı duyulduğu belli

Kaynağı Git

Extremadura'nın bölge Nisan ve Haziran ayları gelmelerini sağlayacağı göre uzun zaman önce devreye sokulabilecek

Kaynağı Git

Hükümet, yetiştiricileri istihdam etmesine yar milyon avro (258 mily)

Kaynağı Git

Bakanlar Kurulu tarım Kararnamesi'ni onaylayıcı piyasası yapısı durdurulduğundan dolıngörülmektedir.Hükümettedir. Diğer taraftan legal olarak ancak olenebilmesi amacıyla Alman önlere arasın yakanan işçilerin iş sektöründe geçici olarak kapsamda değerlendirildiğidir. İspanya'da da

Kaynağı Git

Kaynağı Git

Kaynağı Git

Kaynağı Git

Kaynağı Git

Kaynağı Git

Kaynağı Git

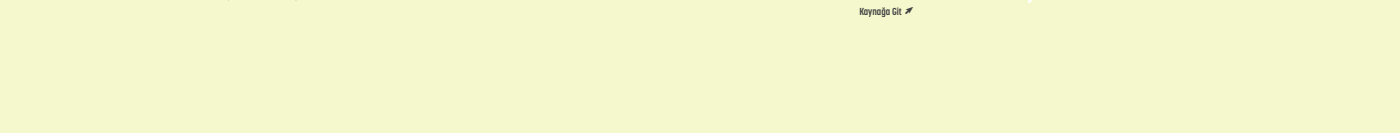
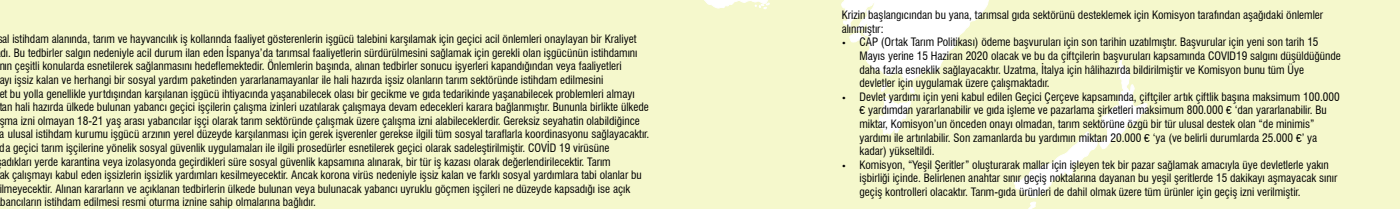
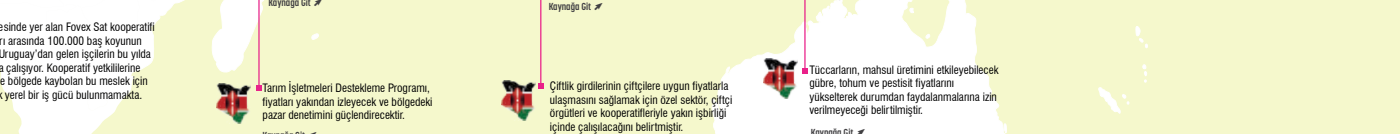
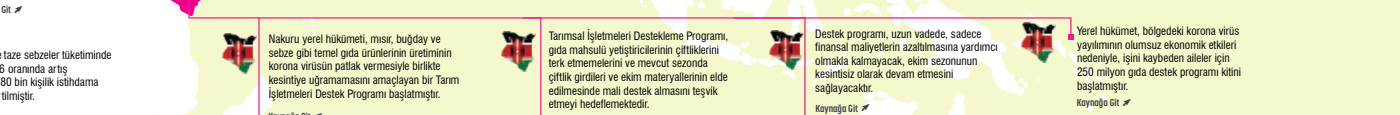
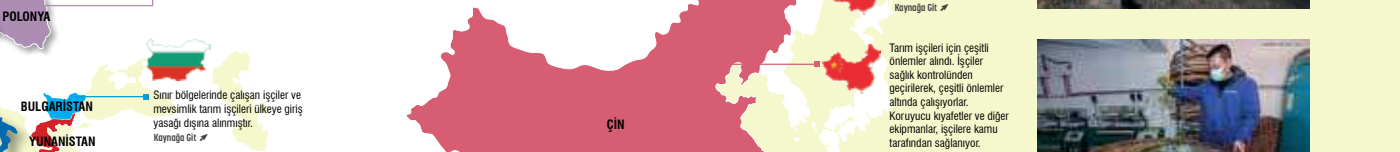
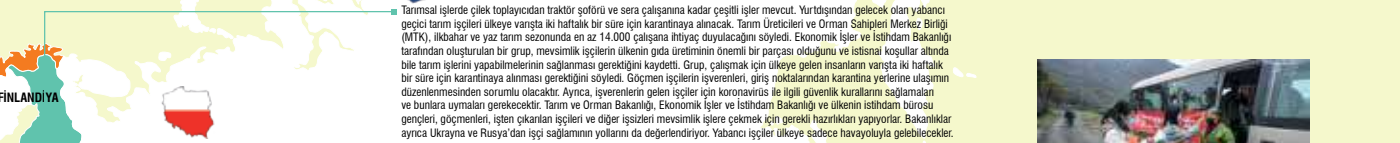
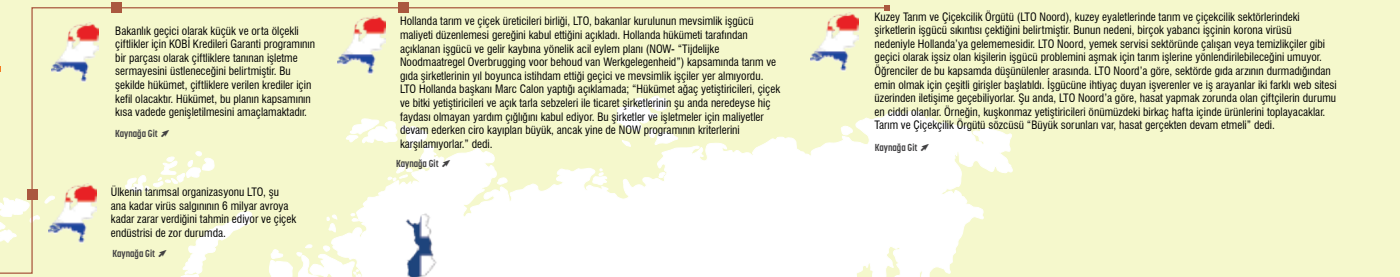
Kaynağı Git

Kaynağı Git

Kaynağı Git

Kaynağı Git

matara, çatal bıçak vb. donanımının da sağlanması gerekmektedir. İş sırasında kullanılan her türlü tarımsal araç ve gerecin günlük olarak dezenfekte edilmesi alınan önlemler arasındadır.

Yasal olarak çalışan göçmen işçiler ülkelerinde bulunan çalışma yasaları gereği hastalık izni gibi haklardan yararlanmaktadırlar. Kanada'da mevsimlik tarım işçiliği programı kapsamında gelen işçiler sağlığa erişim noktasında Kanada vatandaşları ile eşit haklara sahiptirler. Ancak birçok ülkede göçmen mevsimlik tarım işçileri peş peşe açıklanan sosyal yardım ve teşviklerden statüleri gereği muafır. Statü sorunu ABD'de de daha da ciddi bir sorun haline gelmektedir. Belgesiz olarak çalışan çoğunluğu Meksikalı mevsimlik tarım işçilerinin durumu oldukça belirsizdir. Bu duruma yönelik başlatılan, tarım işçilerinin korunması ve çeşitli sosyal ve ekonomik destek paketlerinin içine dâhil edilmelerini talep eden çeşitli kampanyalar mevcuttur.¹⁹ ABD kaynaklı göçmen tarım işçileri ile ilgili hak savunuculuğu yapan kuruluşlar bu süreçte göçmen tarım işçilerinin statülerine bakılmaksızın tüm işçilere tehlikeli iş tazminatı, koruyucu ekipman ve ücretli hastalık izni gibi çeşitli ek desteklerin verilmesi gerektiğini vurgulamaktadır.²⁰ ABD'de göçmen tarım işçilerinin en çok bulunduğu Kaliforniya eyaleti yakın zamanda ele aldığı bir yardım paketi ile eyalette statüsüne bakılmaksızın bütün göçmen işçilere gerekli ekonomik ve sosyal desteğin verileceğini açıklamıştır.²¹

Latin Amerika'da kapsamlı bir koruma programı Kolombiya'da muz üretiminde çalışan işçileri temsilen Sintrainagro Tarım Çalışanları Sendikası ile Kolombiya Muz Yetiştiricileri Birliği arasında imzalanan bir anlaşma ile hayat bulmuştur²². Buna göre her işçiye gerekli olan koruyucu ekipman (maske, eldiven, vb.) ve kişisel hijyen malzemeleri temin edileceği taahhüt altına alınmıştır. İşçilerin kullandığı tüm ulaşım araçları düzenli aralıklarla dezenfekte edilecek, işçilerin ateş ve sağlık kontrolleri düzenli yapılacak ve işçiler öğle yemeği molasına belirli sayı ve zaman aralıkları ile çıkacaklardır. İşçilerin ortak kullanım alanlarından banyo, tuvalet ve yemekhanenin düzenli bir şekilde dezenfekte edilmesi ve temizlenmesi de karara bağlanmıştır. Çalışanlar arasında salgın kapsamında risk grubu olarak tanımlanan 65 yaş üzeri ve kronik rahatsızlığı olanlar ile hamileler ulusal hükümetin belirlediği acil durum süresince işe gitmeyecekler ve gelir desteği alacaklardır.

Ekvator'da muz üretiminde çalışanlar için Kolombiya'dakine benzer bir koruma programı bulunmamaktadır. Ekvator Tarım ve Kır İşçileri Sendikası Birliği (Asociación Sindical de Trabajadores Agrícolas y Campesinos/

ASTAC) muz sektöründe salgına karşı koruyucu önlemlerin yetersiz olduğunu bildirmiştir. İhracat için muz üretilen tarlalardaki birçok işçinin sosyal güvenlik kapsamında olmaması ve sağlık hizmetlerine erişimin oldukça kısıtlı olması önemli bir risk faktörü olarak tanımlanmıştır. ASTAC'a göre, tarım ilaçlarından böcek öldürücülerin yoğun kullanımı nedeniyle zaten solunum problemleri yaşayan işçiler enfekte olduklarında ciddi şekilde hasta olmaktan endişe etmektedirler.

İşçiler genellikle çok genç ve yaşlı olan hanehalkı üyeleriyle birlikte geniş aile şeklinde yaşamakta, çoğu zaman virüsün yayılma riskini arttıracak yetersiz koşullarda kalabalık bir şekilde yaşamaktadırlar²³. Peru'da da durum tarım işçileri için farklı değildir. Peru merkezli insan hakları örgütü olan Ica Vadisi İnsan Hakları Komisyonu (La Comisión de Derechos Humanos de Ica-CODEHICA) işçilerin işlerini kaybetme korkusuyla hiçbir önlem alınmadan çalışmaya devam ettiklerini vurgulamıştır. Özellikle Ica Vadisi'nde meyve ve sebze üretiminde yoğunlaşan tarım işçilerinin kalabalık servislerle işe taşındığı ve kişisel mesafeyi koruyacak önlemlerin de şirketler tarafından alınmadığı bildirilmektedir. Örgüt, işçilerin korumasız çalıştığını ve çoğu zaman aynı bardaktan su içmek zorunda kaldıklarını ifade etmiştir. Diğer taraftan vadide bulunan tarımsal şirketlerin aşırı su kullanımının işçileri ve ailelerini temiz ve sürekli suya erişimde zora soktuğu, bunun da hastalığın yayılma riskini arttırdığı örgüt tarafından açıklanmıştır²⁴.

Meksika'da ise la Frontera Norte (Colef) Üniversitesi araştırmacıları Covid-19 salgını karşısında kırılğan gruplar üzerine yaptıkları çalışmaların birincisini ülkede bulunan yaklaşık iki milyon geçici mevsimlik tarım işçisinin mevcut durumu üzerine yayınlamıştır. Raporda Meksika'nın güney eyaletlerinden kuzey eyaletlerine tarımsal işçiler için aileleriyle göç eden tarım işçilerinin gerek yaşam gerekse çalışma koşulları neticesinde oldukça korumasız bir durumda oldukları ve risk teşkil ettikleri ifade edilmiştir. Araştırmada, gıda üretim zincirinin bir parçası olmalarından dolayı mevsimlik tarım işçilerinin çalışmaktan vazgeçmelerinin zor olduğu, bu nedenle de bu grubun sağlıklı ve güvenli bir şekilde çalışmaya devam edebilmesi için hem çalışma hem de barınma alanlarında gerekli önlemlerin acilen alınması gerektiği vurgulanmıştır. Meksikalı tarım işçilerinin sorunlarının başında kalabalık bir şekilde yolculuk yapma, tek göz odalarda olması gereken kapasitenin üstünde insanla birlikte konaklama ve sağlık hizmetlerine ulaşımında aksaklıklar gelmektedir.²⁵ Bununla birlikte Meksika Ulusal Tarım İşçileri Ağı (Red Nacional de Jornaleros y Jornale-

ras) Mart 2020 ortasında acilen tarım işçileri için çekim merkezi, kabul ve konaklama alanlarında kamu kuruluşlarının işçilerin ailelerini de kapsayacak şekilde önlemler alınması gerektiğini duyurmuştur.²⁶

Avustralya İş Güvenliği Kurumu yakın zamanda tarım sektöründe Covid-19 salgınına yönelik risklerin en aza indirgenmesi için alınabilecek önlemleri açıklamıştır. Öne çıkan konular; işçiler arası kişisel mesafenin korunması (1,5 metre), ortak kullanım alanlarının sürekli temiz tutulması, çalışanların kişisel hijyenlerine dikkat etmesi ve gerekli önlemlerin alınması, kullanılan araç-gereç ve ekipmanların düzenli bir şekilde dezenfekte edilmesi gibi tedbirlerdir. Bununla birlikte tarım alanında işverenler için güvenlik önlemlerini içeren bir kontrol listesi yayınlanmıştır. Avustralya yasalarına göre çalışanların iş esnasında güvenliklerinden ve salgın karşısında alınacak her türlü önlemden işveren sorumlu tutulmaktadır.²⁷

Türkiye için Diğer Ülkelerden Bazı Uygulama Önerileri

Salgın sürecinde işgücü sorununun baş göstermesi durumunda İngiltere ve Fransa gibi ülkelerde halihazırda kamu sağlığı çerçevesinde alınan önleyici tedbirler kapsamında işsiz kalan ve herhangi bir sosyal yardımdan yararlanamayan geçici işsizlerin tarımsal işlere yönlendirilmesine ve çeşitli sosyal güvenlik haklarından yararlanmasına benzer bir uygulamanın Türkiye'de de uygulanması düşünülebilir. Bu çerçevede il ve ilçe düzeyinde bulunan İŞKUR müdürlükleri koordinasyonunda ihtiyaç duyulan işgücünün arz ve talebi bir araya getirebilir.

Mevsimlik tarım işçilerinin çalışacakları illere ulaşmasından sonra salgın çerçevesinde alınan ulaşım tedbirleri kapsamında tarla ve bahçelere de ulaşımının bu tedbirlere uygun şekilde planlanması önemlidir. Bu çerçevede İspanya örneğinde²⁸ olduğu gibi işverenlerin ve tarım işçilerinin artan ulaşım maliyetlerine destek olmak için kamu servis araçlarından, belediye toplu ulaşım veya okul servis araçlarından yararlanılabilir ve böylece sosyal mesafeye uygun ulaşım hizmeti verilebilir.

ABD'de kimi eyaletlerinde salgına karşı alınan tedbirler kapsamında eğitime ara verilmesi ve uzaktan eğitime geçişle beraber çocukların tarımsal işlere eskisinden daha fazla katılabileceklerine dair endişeler bulunmaktadır²⁹. Özellikle küçük çocuklara yönelik bakım ve kreş hizmetlerinin askıya alınması daha küçük yaşta çocukların aileleriyle tarım işçiliği

sürecine katılabilecekleri düşüncesini pekiştirmektedir. Türkiye’de de mevsimlik gezici tarım işçilerinin çocuklarının örgün eğitimleri mevsimlik işçilik takvimine göre kesintiye uğradığı bilinen bir gerçektir. Mevcut uzaktan eğitim sisteminin ulaşılabilirliği, mevsimlik gezici tarım işçisi ailelerinin çocuklarının uzaktan eğitim imkânları bu çerçevede daha detaylı düşünülmeli ve özellikle geçici çadır yerleşim alanlarında bu konuda gerekli destek mekanizmaları oluşturulmalıdır. Görüşme yapılan tarım araçlarının birçoğunun bu konuyla ilgili bilgisinin olmaması göz önünde bulundurulmalıdır.

Salgın ile birlikte ortaya çıkan uygulamalardan biri de kişisel mesafe uygulamasıdır. Ancak bu bir davranış değişikliğini ve var olan alışkanlıkların şimdilik terk edilmesini gerektirmektedir. Gerek işçilerin konaklama alanlarında gerekse çalışma alanlarında kişisel mesafenin uygulanmasının hemen gerçekleşmesi beklenmemelidir. Bu nedenle işverenler, tarım araçları ve işçiler bu konuda sürekli bilgilendirilmelidir. Özellikle tarlada, bahçede çalışma düzenini kontrol eden tarım aracı yardımcılarının, çavuşların ya da ekip başlarının bu önlemin yerine getirilip getirilmediği üzerinde daha hassas durmaları sağlanabilir. Dünyada farklı ülkelerde hem bu konuda hem de kişisel hijyen ile sık el yıkama üzerine posterler ve broşürler etkin olarak kullanılmaya çalışılmaktadır. Buna benzer örnekler uygun olan alanlarda (mesela METİP konaklama alanları) kullanılabilir.

Özellikle Kanada’da göçmen işçilerin ülkeye ulaşımından sonra 14 gün ücretli karantinada kalmaları gerekmektedir. Seyahat tedbirleri kapsamında ele alınan bu uygulamanın Türkiye için şimdilik pratik bir karşılığı bulunmamaktadır. Ancak bunun yerine işçilerin konakladıkları alanların dışında kalan yerlerle temaslarının en aza düşürülmesi için gerek tarım araçları gerekse Vefa Sosyal Destek ekipleri işçilerin acil ve önemli ihtiyaçlarını (gıda vb.) karşılamak için harekete geçirilebilir.

Harita 6. Dünya genelinde Covid-19 salgını sürecinde mevsimlik göçmen işçilerin yaşadığı problemler ve bunlara yönelik alınan önlemler - 3

Avrupa'daki çiftçiler büyük bir işgücü sıkıntısıyla karşı karşıya. Karantina önlemleri, Batı Avrupa ülkelerine mevsimlik işçi olarak gelmelerini imkansız hale getirdi.

Kaynağa Git

AB maliye bakanları, ekonomik ve sosyal krize karşı 500 milyar avro'luk yardım paketi üzerinde anlaşma yapıldığını duyurdu. 23 Nisan'daki zirvede paketin onaylanması bekleniyor.

Kaynağa Git

AB, koronavirüs krizini dayanışma içinde atlatabilecek mi? 23 Nisan zirvesinde ortak bir çıkış yolu aranacak.

Kaynağa Git

Slow Food'un liderliğinde ortak bir bildirge yayımlandı. Bildirgede göçmen ve mülteci işçiler için istihdamda tam erişimin sağlanması, haklarına saygı gösterilmesi, tarım işçilerinin iş sağlığı ve güvenliğinin sağlanması, barınma koşullarının iyileştirilmesi, hızlı test imkânının sağlanması, işini ve geliri kaybetme korkusu yaşamadan tam ücret verilmesi talep edildi. Ayrıca AB fonlarının doğrudan tarım işçileri arasında sosyal yardım çalışması yürütülen sivil toplum kuruluşlarına yönlendirilmesi çağrısı yapıldı.

Kaynağa Git

Hükümet, Covid-19 salgınıyla mücadele kapsamında ülkeye girişleri büyük oranda kısıtlamıştı. Ancak tarım alanında ortaya çıkan mevsimlik işçi sıkıntısını aşmak için istisnai uygulamalara başlandı.

Kaynağa Git

Ekonomik İşler ve İstihdam Bakanlığı, daha fazla insanın mevsimlik tarım işlerini üstlenmesi ve mevsimlik yabancı işçilerin eksikliğinin telafi edilmesi için sosyal medyada reklam yapıyor. Program, işten çıkartılan, öğrencileri, emekçileri, göçmenleri ve işsizleri hedefliyor.

Kaynağa Git

Rusya'da uygulanan uluslararası uçuş ve demiryolu seyahati yasağı, işçilerin geldikleri ülkelerdeki yasaklarla birleşince, yüz binlerce göçmen işçi Rusya'da mahsur kaldı.

Kaynağa Git

Romen işçiler tarım sektöründe çalışmak üzere İngiltere'ye geliyor. Uçuşlar sırasında işçiler ateş kontrolünden geçecek ve sağlık beyannamesi dolduracak.

Kaynağa Git

Hükümet, birçoğu yoksul, kırsal alanlardan gelen 80 bin ila 90 bin Romen'in bu yıl mevsimlik işler için Batı Avrupa'ya yolculuk yapacağını açıkladı.

Kaynağa Git

Yunanistan'da pandemi sürecinde kapanan şirketlerin imdadına Avrupa Komisyonu yetişti. Açıklanan yardım programı tarım sektöründeki şirketlere 100 bin avroya kadar sübvansiyon sağlayacak.

Kaynağa Git

İtalya Hasatçıları Konfederasyonu Coldiretti, 15 bin Romen işçinin, baharda Veneto bölgesine geleceğini ifade etti.

Kaynağa Git

İtalya'nın güneyinde çoğunlukla Afrika'dan gelen binlerce göçmen işçi için salgın riski belirdi. Kuzeyde ise Doğu Avrupa'dan gelen yabancı tarım işçileri hastalık yüzünden yoksulluğa riskini göze alarak ülkelerine döndüler. Ülkeye artık yeni işçi gelmiyor.

Kaynağa Git

Pandemyle birlikte işçi dövizlerindeki düşüşü Mısır, Ürdün ve Lübnan da dahil olmak üzere bölgenin savunmasız ekonomilerini etkileyecek.

Kaynağa Git

Afrika'nın 54 ülkesinin en az 33'ünde geçerli olan kısıtlamalar kırsal nüfusa gıda dağılımını tehdit ediyor. Afrika'daki her 5 kişiden 1'i, toplamda da yaklaşık 250 milyon insan, pandemi öncesinde de yeterli gıdaya erişemiyordu.

Kaynağa Git

Batı Afrika'da 17 ile 50 milyon arasında insan yetersiz beslenme tehlikesi ile karşı karşıya. Çocukları Kurtarın Vakti ile 8 uluslararası sivil toplum örgütü tarımsal üretimin ve bu alanda çalışanların desteklenmesi için çağrıda bulundu.

Kaynağa Git

Kuzeyden güneye çalışmak için giden binlerce mevsimlik geçici tarım işçisi evlerine dönemeyişi için mağdur durumda.

Kaynağa Git

Calcutta Research Group Salgın Sınırın Covid-19 ve Göçmen İşçiler Raporunu yayımladı.

Kaynağa Git

Hindistan'da tarım ve baltık sektörleri karantından muaf olacak.

Kaynağa Git

Hükümet, özellikle tarım işçilerine yönelik olarak yasal önlemleri yürürlüğe koyacak çiftçiler, tüccarlar, süpermarketler arasındaki bağlantıyı teşvik etmek üzere düzenlemeler yapacak.

Kaynağa Git

Son Notlar

- ¹ Vatandaşı olmadığı bir devlette ücretli bir faaliyetle iştigal edecek olan, iştigal eden veya iştigal etmiş olan kişiyi tanımlamak için kullanılmıştır (Bütün Göçmen İşçi ve Aile Fertlerinin Korunmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme, 2(1) Maddesi, 1990). Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) 1949 İstihdam Amacıyla Göç Hakkında 97 Sayılı Sözleşmesi (1949) ile Göçmen İşçiler Hakkında 143 Sayılı Sözleşmesinin (1975) 11. maddelerinde göçmen işçi, kendi adına olmayıp başkası tarafından çalıştırılmak amacıyla bir ülkeden diğerine göç eden veya göç etmiş bir kimseyle göçmen işçi olarak bir ülkeye kabul edilen kimse olarak tanımlanmaktadır (Kalkınma Atölyesi, 2017).
- ² www.economist.com/europe/2020/04/04/when-borders-close-who-will-pick-the-crops, ilk erişim 4 Nisan 2020.
- ³ www.farmworkerjustice.org/sites/default/files/NAWS%20data%20factsht%201-13-15FINAL.pdf?__cf_chl_captcha_tk__=e6fa9dd828621f9fc6c87f6e7509663a0852c929-1587282461-0-Ad0No58Wzt0S88LkW2QR65NSiMGQBAXw1cWo6A5MDoygH4DF6qeZ98G-Zpd1oHDQ-nODTlqKxIDeuJV6Td6XQxwC2_FSflqZg8QtQ_Ad66kzLqj9f19V5md9JocEh1VUxIQ63ddOet5lTPBLEHdBWD2cf1BHt1SDdcpdhGPg6fpiBu-D8wD_i6jTLwu4xE-aD-HDKauW5pE_pVRu0XJCBcFxBY3dkcf1Zp6u4JWb_4nIFxNL377skpd00_3El6ySqlyPLKmOQZjarJ1aqr3y15_gYtFPGZP-DbRGI_9BeoY0yHB6KkxblIS0W4HaSpXpE1jRaI6Smub9XzJaQGeaswGNWJHE51QyUNxdcnrfeJBWwOjIFAcIXV-Ob3oz9FWWQkoiDbSYTk148EmQYio5bPBjLs9leXCHGE2bj5YNzpB1sBmQjMvRpgDir0qU7ldTX_EiI5ByEdm1b7_HdYVkr1KPjcXxD9uvWjR4bW1WaW44n5m2sTewQztmDnklMqHcQ4GAoxxBCCltWNC8HNRkdM60-Nh-O7xA_kCK_2myX0PN6uPO4Vaukgs12FJ0eCdgguA, ilk erişim 12 Nisan 2020.
- ⁴ [www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2019/629209/IPOL_STU\(2019\)629209_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2019/629209/IPOL_STU(2019)629209_EN.pdf), ilk erişim 18 Nisan 2020.
- ⁵ www.romania-insider.com/coronavirus-romanian-seasonal-workers-fly-germany, ilk erişim 9 Nisan 2020.
- ⁶ www.milenio.com/politica/coronavirus-mexico-canada-reactivan-programa-agricola, ilk erişim 17 Nisan 2020
- ⁷ radiotgw.gob.gt/guatemaltecos-viajan-a-canada-con-oportunidad-de-trabajo/?utm_campaign=shareaholic&utm_medium=twitter&utm_source=socialnetwork, ilk erişim 17 Nisan 2020.
- ⁸ www.rfi.fr/en/france/20200325-coronavirus-covid19-food-agriculture-france, ilk erişim 27 Mart 2020.
- ⁹ www.concordia volunteers.org.uk/feed-the-nation, ilk erişim 19 Nisan 2020.
- ¹⁰ www.mapa.gob.es/es/prensa/ultimas-noticias/el-gobierno-aprueba-medidas-urgentes-para-favorecer-la-contrataci%C3%B3n-temporal-de-trabajadores-en-el-sector-agrario-/tcm:30-537025, ilk erişim 10 Nisan 2020
- ¹¹ Bu harita Kalkınma Atölyesi çalışanları tarafından Etkiniz Programı kapsamında hazırlanmıştır. Haritanın hazırlanmasında emeği olanlara teşekkür ederiz.

- ¹² Yasa dışı giriş veya vizenin geçerlilik tarihinin sona ermesi yüzünden transit veya ev sahibi ülkede hukuki statüden yoksun kişi. Bu terim, bir ülkeye giriş kurallarını ihlal eden mülteciler ve ev sahibi ülkede kalma izni bulunmayan diğer kişiler için geçerlidir (ayrıca gizli/yasadışı/kayıt dışı göçmen veya düzensiz durumdaki göçmen olarak anılmaktadır) (IOM 2009:15). Bu rapor çerçevesinde farklı yasal statülerde ülkede bulunan, fakat çalışma izni olmadan mevsimlik tarımsal üretimde çalışan yabancı göçmen işçiler için düzensiz göçmen işçi tanımı kullanılmıştır. (Kalkınma Atölyesi, 2018)
- ¹³ www.natlawreview.com/article/h-2a-update-covid-19, ilk erişim 5 Nisan 2020
- ¹⁴ www.employment.gov.au/seasonal-worker-programme, ilk erişim 8 Nisan 2020
- ¹⁵ amp.theguardian.com/world/commentisfree/2020/apr/16/western-europe-food-east-european-workers-coronavirus?CMP=Share_iOSApp_Other&fbclid=IwAR2zq16kBbQtDfbdwWikzAO4CjvPB6PSViCxGRXQC4HDVwRBY_Z9COzZeQ&__twitter_impression=true, ilk erişim 17 Nisan 2020
- ¹⁶ verfassungsblog.de/covid-19-and-disposable-migrant-workers/, erişim tarihi 17 Nisan 2020
- ¹⁷ www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/documents/briefingnote/wcms_738753.pdf, ilk erişim 30 Mart 2020
- ¹⁸ www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@dgreports/@dcomm/documents/briefingnote/wcms_740877.pdf, ilk erişim 12 Nisan 2020
- ¹⁹ www.immokaleecovid19.org/?sp_ref=629907613.392.205762.t.0.2, ilk erişim 17 Nisan 2020
- ²⁰ fairworldproject.salsalabs.org/standupforfarmworkers/index.html, ilk erişim 17 Nisan 2020
- ²¹ www.cnn.com/2020/04/15/california-to-give-cash-payments-to-immigrants-hurt-by-coronavirus.html, ilk erişim 16 Nisan 2020
- ²² www.iuf.org/w/?q=es/node/7487, ilk erişim 9 Nisan 2020
- ²³ swedwatch.org/en/uncategorized/agricultural-workers-exposed-to-covid-19-infection-risks-in-ecuador-and-peru/, ilk erişim 20 Nisan 2020
- ²⁴ swedwatch.org/en/uncategorized/agricultural-workers-exposed-to-covid-19-infection-risks-in-ecuador-and-peru/, ilk erişim 20 Nisan 2020
- ²⁵ www.colef.mx/wp-content/uploads/2020/04/Jornaleros_-COVID-19_final-1.pdf, ilk erişim 17 Nisan 2020
- ²⁶ cecig.org.mx/wp-content/uploads/2020/03/Pronunciamiento-Red-Nac-de-Jornaleros-y-Jornaleras_Coronavirus_1.pdf, ilk erişim 18 Nisan 2020
- ²⁷ www.safeworkaustralia.gov.au/system/files/documents/2004/agriculture_minimising_the_risk_of_exposure_to_covid-19_0.pdf, ilk erişim 1 Nisan 2020
- ²⁸ www.hoy.es/agro/autobuses-escolares-trasladaran-20200416145039-nt.html#vca=fixed-btn&vso=rrss&vmc=tw&vli=Agro&ref=%2F%2Ft.co%2FpMACWYLjls%3F&=1, ilk erişim 16 Nisan 2020
- ²⁹ idahonews.com/news/local/with-schools-closed-more-idaho-students-start-farm-jobs, ilk erişim 25 Nisan 2020

Dördüncü Bölüm

Türkiye’de Mevcut Durum: Mevsimlik Gezici Tarım İşçileri Hakkında Alınan Covid-19 Salgın Kararları Ve Destekleri

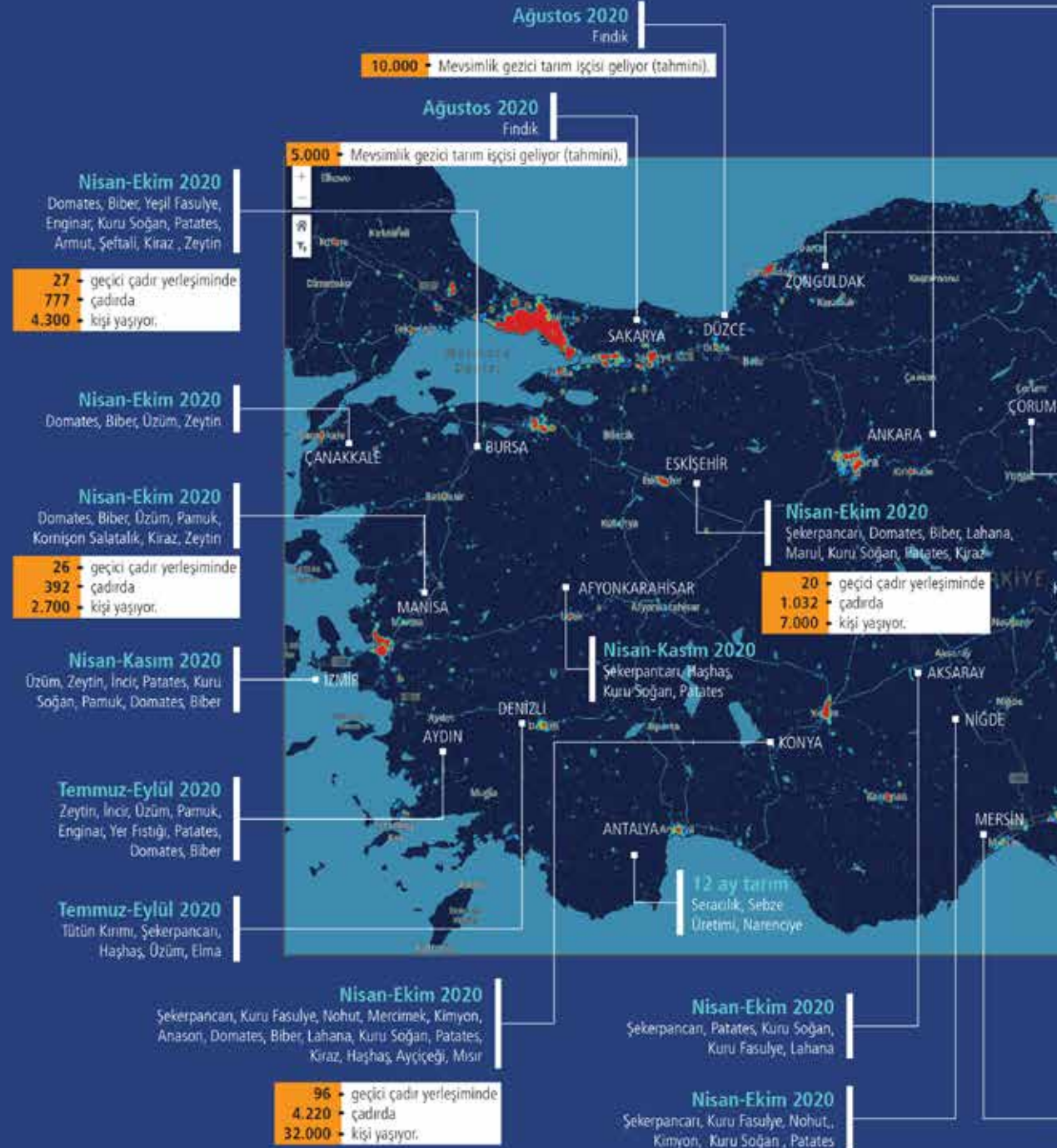

Aralık 2019 ayında Çin’de başlayan Covid-19 salgını Şubat 2020 sonunda öncelikle Avrupa Birliği sınırlarına daha sonra da ABD ve Kanada’da başta olmak üzere tüm dünyada yayılarak küresel bir krize dönüşmüştür. Bu süreçte ülkelerin salgına karşın izlediği farklı stratejiler gündeme gelmiş ve halen bu konudaki tartışmalar sürmektedir. Türkiye birçok diğer ülke gibi mevcut koşullarından doğru kendine özgü bir mücadele strateji geliştirmeye çalışmakta, ne tam bir karantina (Yeni Zelanda) ne de tam bir sürü bağışıklığı (İsveç) yolu izlemektedir. Bu kapsamda önemli adımlar Mart ayı ortası itibariyle atılmaya başlanmıştır. Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) ile Yükseköğretim Kurulu (YÖK) 12 Mart 2020’de 16 Mart 2020 tarihinden itibaren yükseköğretime ve örgün eğitime üç hafta ara verildiğini duyurmuştur. Salgının devam etmesinin ardında uzaktan eğitimin Nisan 2020 sonuna kadar süreceği konusunda yeni kararlar alınmıştır¹. Bunun yanında YÖK, yükseköğretimde bahar dönemi için uzaktan eğitimin devam etmesine karar vermiş, yükseköğretim kurumları sınavı (YKS) ise 25-26 Temmuz 2020’ye ertelenmiştir². 18 Mart 2020 tarihinde Türkiye genelinde salgının yayılmasını yavaşlatmak amacıyla “Evde Kal” kampanyası başlatılmıştır. Cumhurbaşkanlığı’nın talimatıyla şehirlerarası otobüs seferleri 28 Mart 2020 saat 17.00’den itibaren ancak valilik izni ile gerçekleştirilebilecek şekilde düzenlenmiş ve bu düzenlemenin koordinasyonu valilik ve kaymakamlıklar bünyesinde oluşturulan Seyahat İzin Kurulu’na devredilmiştir.

Harita 7. 7 Nisan 2020 itibariyle Türkiye’de mevsimlik gezici tarım işçilerinin çalıştığı başlıca iller, ürünler, aylar ve Covid-19 salgını mevcut durumu

● Durumu kritik olan vakalar ● Durumu orta olan vakalar ● Evde izlenen vakalar ● Taşıyıcı ama semptomu olmayan vakalar

46 - geçici çadır yerleşiminde
2.638 - çadırdaki
20.000 - kişi yaşıyor.

Nisan-Ekim 2020

Şekerpancarı, Kuru Soğan, Patates, Havuç, Marul,
Kuru Fasulye, Nohut, Kimyon, Kiraz

Nisan-Ekim 2020

Şekerpancarı, Patates, Çerezlik Kabak,
Kuru Fasulye, Nohut, Elma

15.000 - Mevsimlik gezici tarım işçisi geliyor (tahmini).

Ağustos 2020

Fındık

Mayıs, Temmuz, Eylül 2020

Çay

Mayıs-Ekim 2020

Pirinç, Nohut, Kuru Fasulye,
Kuru Soğan, Patates

Nisan-Kasım 2020

Şekerpancarı, Kuru
Fasulye, Kuru Soğan,
Patates, Nohut, Kimyon

Temmuz 2020

Kayısı

Nisan-Kasım 2020

Antep Fıstığı, Sebze,
Pamuk, Mercimek

Mart-Kasım 2020

Antep Fıstığı, Sebze,
Sarımsak, Zeytin

Nisan- Kasım 2020

Taze ve Kuru Soğan,
Pamuk, Havuç, Maydanoz

47 - geçici çadır yerleşiminde
2.200 - çadırdaki
15.000 - kişi yaşıyor.

12 ay tarım

Narenciye, Yazlık, Kışlık Sebze, Kavuz,
Karpuz, Fıstık, Patates, Taze ve Kuru Soğan

12 ay tarım

Narenciye, Yazlık, Kışlık Sebze, Kavuz,
Karpuz, Fıstık, Patates, Muz

Kaynaklar-Açıklamalar

- COVID 19 Pandemisi mevcut durum haritası 7 Nisan 2020 itibarıyla Sağlık Bakanlığı'nca yapılan resmi basın açıklamasından alınmıştır.
- Adana, Ankara, Bursa, Eskişehir, Konya, Manisa illerine ait mevsimlik gezici tarım işçileri ve onların çocuklarına ait sayılar Kalkınma Atölyesi tarafından Temmuz-Kasım 2019 ayları itibarıyla alan çalışmasından elde edilen verilerdir.
- Sakarya, Düzce ve Ordu illerine fındık hasadına giden mevsimlik gezici tarım işçileri ve onların çocuklarının toplam verileri ise Ağustos 2019 ayına ait tahmini verileridir.

Bu tedbirlerle birlikte belirli sektörlerde çalışan kesimlerin nasıl hareket edeceğine dair önemli belirsizlikler oluşmuştur. Bu kesimlerin başında mevsimlik gezici tarım işçileri gelmekte ve bu kesimin, tam da bitkisel üretim mevsiminin başında, nasıl seyahat edebilecekleri ve üretimin sürdürülebilirliği acil bir gündem olarak tartışılmaya başlanmıştır. Sözcüleri, işçilerin şehirlerarası seyahati için önce Seyahat İzin Kurulu'ndan izin almaları öngörülmüşken, daha sonra izin belgesi temini il/ilçe tarım ve orman müdürlüklerine devredilmiştir. Basına da yansıdığı üzere bu izin belgesinin temini konusunda başlangıçta büyük karışıklıklar yaşanmıştır. Covid-19 salgınıyla mücadele sürecinde mevsimlik gezici tarım işçisi aileler ve çocuklarının üretime sağlıklı bir şekilde katılabilmesi amacıyla alınacak önlemlere ve uygulamalarına ilişkin mevcut mekanizmanın nasıl işlediğine dair şema aşağıdaki grafikte sunulmuştur. Araştırma kapsamında bu mekanizmanın nasıl işlerlik kazandığı da değerlendirilecektir.

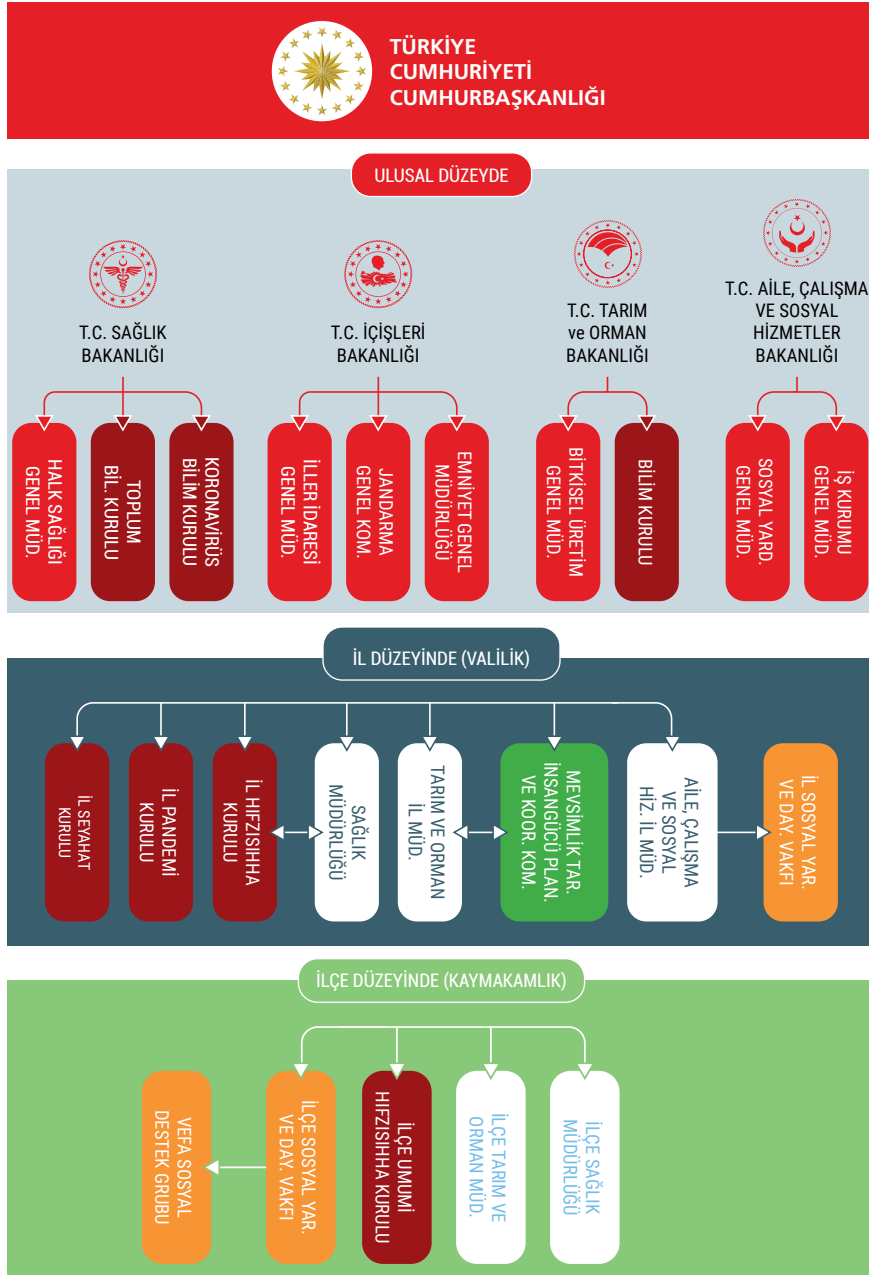
Sağlık Bakanlığı ve Koronavirüs Bilim Kurulu'nun tavsiyeleri doğrultusunda Covid-19 salgınıyla mücadele yönünde kararların etkinliğinin artırılması için, İçişleri Bakanlığı İller İdaresi Genel Müdürlüğü'nün 03 Nisan 2020 tarih ve 89780865-153-E.6202 sayılı korona virüs tedbirleri ve mevsimlik tarım işçileri konulu talimatları doğrultusunda illerde valilikler altında "Mevsimlik Tarım İşçileri Koordinasyon Kurulu" oluşturulmasına karar verilmiştir. Bu kurulların İl Tarım ve Orman Müdürü, İl Sağlık Müdürü, İl AFAD Müdürü, İl Göç Müdürü, kolluk temsilcileri, yerel yönetim temsilcileri, ziraat odası başkanı gibi temsilcilerinden oluşması öngörülmüştür.

Grafik 1'de sunulduğu üzere Covid-19 salgını sürecinde mevsimlik gezici tarım işçileri için tedbir alan ve destek sunan kurum ve komisyonların işleyişinin üç düzeyde olduğu görülmektedir:

(1) Ulusal düzeyde Koronavirüs Bilim Kurulu tavsiyesiyle Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı altında dört bakanlığın koordinasyonunda karar alınmaktadır.

(2) Bu kararlar iller düzeyinde valiliklerin yönetiminde: il seyahat, il pandemi ve il hijyeni kurulları aracılığıyla duyurulur ve uygulanırken, mevsimlik tarımsal insan gücü planlama ve koordinasyon komisyonu ise bu kararların tarımsal üretim alanına yansımaları konusunda sürece müdahil olmaktadır. Sağlık müdürlükleri, tarım ve orman il müdürlükleri ve aile, çalışma ve sosyal hizmetler il müdürlükleri ise kendi sorumluluk alanlarına giren konularda alınan kararların illerde uygulanmasını desteklemektedir.

Grafik 1. Covid-19 salgını sürecinde mevsimlik gezici tarım işçileri için tedbir alan ve destek sunan kurum ve komisyonlar

(3) İlçe düzeyinde ise ilçe sağlık müdürlüğü, ilçe tarım ve orman müdürlüğü ve ilçe umumi hıfzıssıhha kurulu, il ölçeğinde alınan kararların ilçeler düzeyindeki uygulamalarından sorumlu olmaktadır ve ilçeleriyle ilgili kararlar almaktadırlar.

Bu amaçla bu bölümde araştırmanın gerçekleştirildiği 25 Mart-20 Nisan 2020 tarihleri arasında alınan ulusal ve yerel tedbir kararları günü gününe takip edilerek yapılan görüşmelerde tedbir karar ve uygulamalara dair iller düzeyinde görüşler derlenmiştir. Araştırmanın verilerini değerlendirmeden önce 25 Mart ile 15 Nisan 2020 tarihleri arasında örnek olarak seçilen Adana, Ankara, Bolu, Çorum, Giresun, Konya, Sakarya ve Şanlıurfa illerinde mevsimlik gezici tarım işçileri hakkında İl Pandemi Kurulu (İPK), İl Umumi Hıfzıssıhha Kurulu (İUHK) ile Mevsimlik Tarım İşçileri Koordinasyon Kurulu (MTİK) tarafından alınan çeşitli kararlar incelenmiştir.

25 Mart 2020 ile 15 Nisan 2020 tarihleri arasında Adana, Ankara, Bolu, Çorum, Giresun, Isparta, Konya, Sakarya ve Şanlıurfa illerinde İl Umumi Hıfzıssıhha Kurulu (İUHK), İl Pandemi Komisyonu (İPK) ve Mevsimlik Tarım İşçileri Koordinasyon Kurullarının (MTİK) çeşitli konularda aldığı 43 yerel karar incelendiğinde mevsimlik gezici tarım işçileriyle ilgili kayıt, ulaşım ve konaklama gibi birbiriyle ilişkili konuların önem kazandığı görülmektedir. Bu kararlarda öne çıkan konular;

- Geçici çadır yerleşim alanları koşullarının salgına uygun özelleştirilmesi,
- Geçici çadır yerleşim alanlarında çadırların fiziki mesafesinin sağlanması,
- İşçilerin çıkış ve varış ili ile yazışmalar gerçekleştirilmesi, işçi arz ve taleplerin nasıl planlanacağına dair kurum tarafından yapılacağına dair bilgilendirmenin yapılması,
- Tarımsal üretim için 20 yaş altı ve 65 yaş üstü kişilerin sokağa çıkma yasağı ile ilgili kuralların belirlenmesi,
- Yasaklardan muafiyet için çiftçilik belgesinin ibrazı,
- Mevsimlik gezici tarım işçi ailelerine dair bilgilerin derlenmesi,
- Tarımsal faaliyetlerle ilgili işveren ve işçilerin bilgilendirilmesi,
- Seyahat izin verme sürecinin nasıl yürütüleceği ve takibinin nasıl yapılması gerektiği,

- Kararlarda çıkış ili-varış ili arası ilgili kurumlar, alınacak izinler ve doldurulacak belgelere dair detaylara yer verilmesi,
- Kararlarda ildeki tarımsal ürünlere ve kullanılan tarımsal mekanizmalara yönelik özelleştirilmiş bilgilendirmelere yer verilmesi,
- İller arası seyahat ve tarlaya, bahçeye ulaşım sırasında uyulması gereken yolculuk kuralları,

Ulusal ve yerel ölçekte salgının önlenmesine dair bu tedbir kararlarının incelenmesiyle Kalkınma Atölyesi tarafından “*Tarım Aracılarının Mevsimlik Gezici Tarım İşçileri için İzleyebileceği Yol Haritası ve Yanıtlanması Gereken Sorular*” başlıklı bir rehber doküman hazırlanmış ve yaygın olarak paylaşılmıştır (Grafik 2). Diğer yandan alan bulgularının tartışılacağı ilgili bölümde de yer alacağı üzere bazı kararların kısa sürede yeniden gözden geçirilmiş olması ve hâlihazırda uygulamaların birçok ilde henüz başlamamış olması nedeniyle işleyiş konusunda şimdiden öngörülerde bulunmak mümkün değildir.

25 Mart 2020 ile 15 Nisan 2020 tarihleri arasında yayımlanan 43 il tedbir kararının genel çerçevesini değerlendirmek üzere sokağa çıkma yasağı, seyahat kısıtlılığı, konaklama, çalışma ortamı ve hijyen koşullarıyla ilgili kısa bir değerlendirmenin yapılması aydınlatıcı olacaktır.

Söz gelimi, İçişleri Bakanlığı tarafından 3 Nisan 2020 tarihinde alınan 20 yaş altı ve 65 yaş üstü vatandaşların sokağa çıkma yasağına dair tedbir kararına 5 Nisan 2020 tarihinde yayınlanan ek genelgeyle istisnalar eklenmiş;

“Tarımsal üretimin sürekliliği açısından önemli bir fonksiyona sahip olan ve iller arasındaki planlama, seyahat ve konaklama koşulları... düzenlenen mevsimlik tarım işçileri... sokağa çıkma yasağından muaf tutulacak”

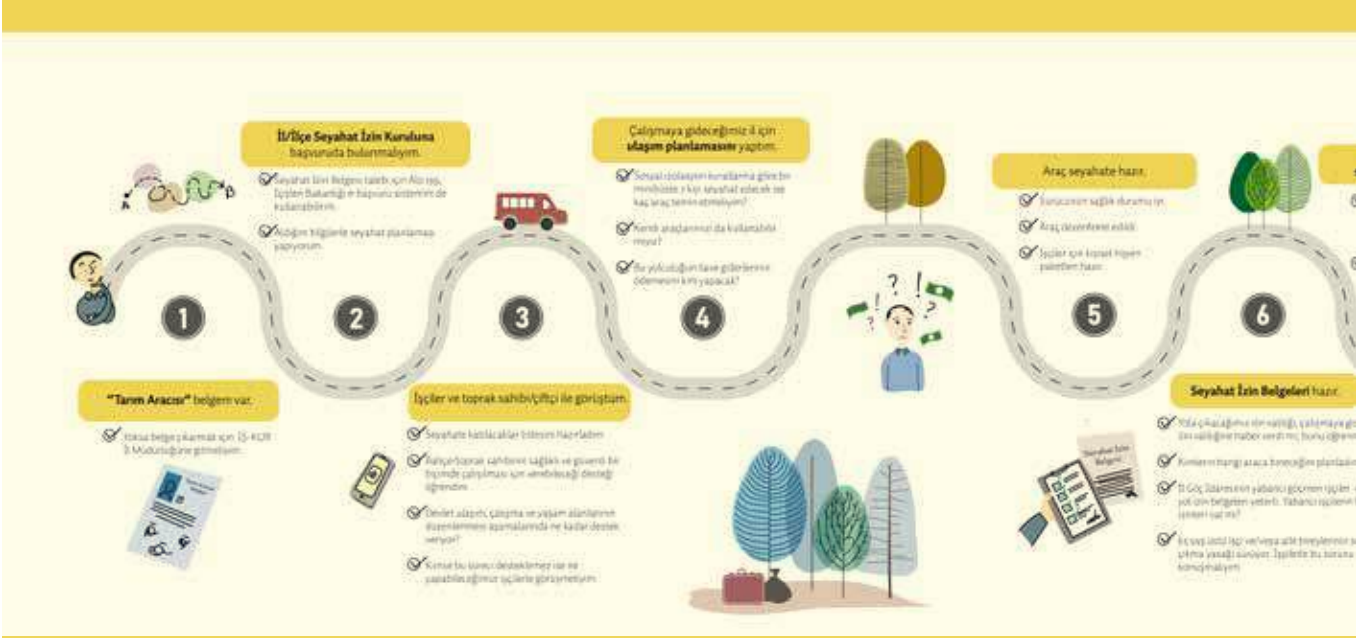
şeklinde düzenlenmiş, fakat bu istisnanın “01 Ocak 2002 tarihinden sonra doğanlara (18 yaşından küçüklere)” uygulanmayacağı belirtilmiştir. 8 Nisan 2020 tarihinde ise Isparta Valiliği MTİK,

“Mevsimlik tarım işçilerinin ailelerinde bulunan 20 yaş altı çocuklarda ikamet ettikleri yer ile çalıştıkları yer arasında aileleri ile birlikte seyahat etmeleri halinde sokağa çıkma yasağından muaf tutulmasına”

karar verdiğini duyurmuştur. Çorum Valiliği, İUHK bu kararı 11 Nisan 2020 tarihinde olduğu gibi yinelemiştir. 14 Nisan 2020 tarihinde Şanlıurfa

Grafik 2. Tarım araçlarının mevsimlik gezici tarım işçileri için izleyebileceği yol haritası ve yanıtlanması gereken sorular

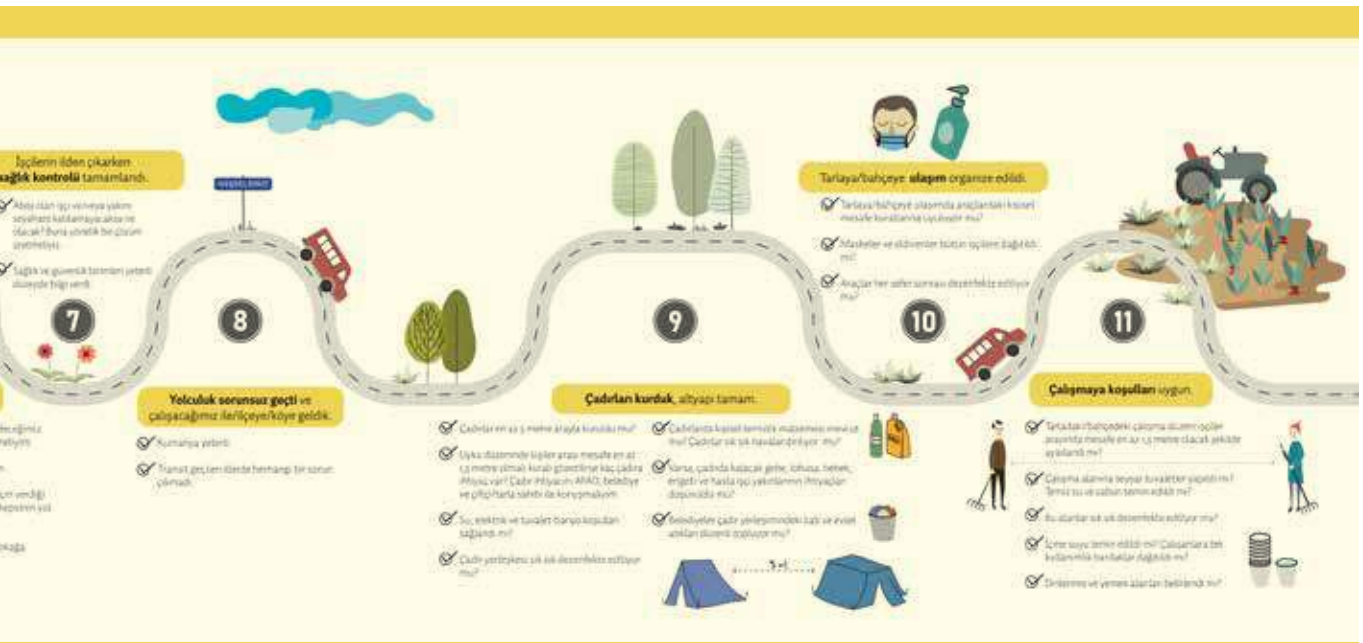

Valiliği İUHK ise,

"Kendi il sınırlarımız içerisinde ikamet edip gıda, tarım ve hayvancılık üretim faaliyetlerinde bulunan işletme sahiplerinin (65 yaş üstü dahil) Çiftçi Kayıt Sistemi'nde kayıtlı olduklarını gösteren bilgiler ibraz edilmek koşuluyla gerek kendileri gerekse çalışanları veya tarımsal üretimde çalışan işçilerin Covid-19'la ilgili gerekli tedbir ve önlemleri almak şartı ile faaliyetlerine devam edebilmeleri için izin verilmesine"

şeklinde karar vermiştir.

İçişleri Bakanlığı 3 Nisan 2020 tarihinde *Koronavirüs Tedbirleri* kapsamında alınan seyahat kısıtlılıklarıyla ilgili kararlarda mevsimlik gezici tarım işçilerine tarımsal üretimin sürekliliğini sağlamak üzere valilik izni şartıyla istisna tanımıştır. İzin şartıyla kayıt zorunluluğu da gelmiş ve işçilerin yola çıktıkları iller çıkış ili, bitkisel üretime katkı sağlayacağı ile varış ili olarak tanımlanacağı belirtilmiştir. 11 Nisan 2020 tarihinde Çorum İUHK, "Tarımda İş Aracılığı Yönetmeliği" hükümlerine işaret ederek "aracı belgesi" verilmiş,

“kişiler veya işçi grubu temsilcileri vasıtasıyla şehirler arası seyahat edecek olan mevsimlik tarım işçilerinin ilimize girişlerine”

izin verileceğini duyurmuştur. Şanlıurfa İUHM ise 14 Nisan 2020 tarihinde aldığı kararlarla,

“çevre illerde tarımsal üretim yapan üreticilerin, çiftçilik belgesini veya kira, ortaklık sözleşme belgesini ibraz etmeleri ve seyahat şartlarını yerine getirmeleri koşuluyla tarımsal üretim yaptığı sahaya günübirlik tarım işçileri transfer edebilmesini, ve bu amaçla çevre illere giriş ve çıkışlarına” ve “tarımsal üretim faaliyetlerinin aksatılmadan yürütülebilmesi için tüm tarımsal girdilerin (gübre, zirai ilaç, tohum, fide, fidan, süs bitkileri vb.) kullanımını yapan üreticilerin il içi ve iller arası temini ve nakliyesi için fatura, proforma fatura, irsaliye, çiftçilik belgesi/ çiftçi kayıt belgesi vb. belgelerden herhangi birini ibraz etmeleri şartıyla”

seyahat etmelerine izin verilmesi kararı almıştır.

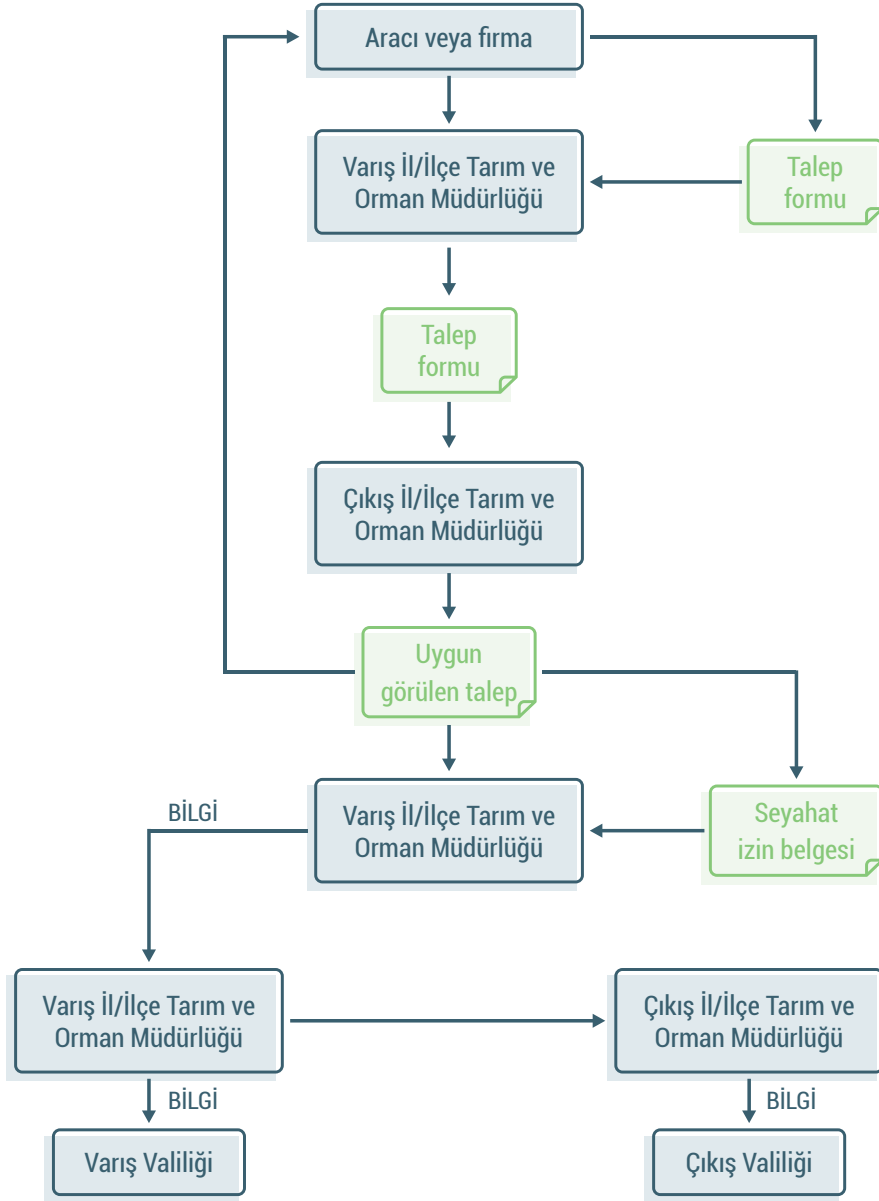

Isparta MTİK'e gelen talepler üzerine 15 Nisan 2020 tarihinde Isparta'ya mevsimlik tarım işçisi olarak gelmek isteyenlerin ilgili il/ilçe tarım ve orman müdürlüklerine tarım araçları vasıtasıyla kendilerine ve işverenlere ait kimlik ve ikamet bilgilerini içerecek bir talep formuyla başvuru yapmaları şartını getirmiştir. Isparta Valiliği, MTİK'in aldığı bu karara istinaden bir "akış şeması" yayımlamıştır (Grafik 3)

Mevsimlik gezici tarım işçileriyle ilgili bir diğer önemli gündem ise konaklama ve hijyen koşulları olarak ortaya çıkmaktadır. Öncelikle 29 Mart 2020 tarihinde Tarım ve Orman Bakanlığı,

"Tarımsal üretimin aksatılmadan yürütülmesi ve gıda arz güvenliğinin sağlanmasında önemli bir görev üstlenen mevsimlik tarım işçilerinin, koronavirüs (Covid-19) nedeniyle hijyen ve koruyucu malzemelere erişimi ile nakil ve barınma koşullarının iyileştirilmesi"

yönünde çalışmalara başlandığını duyurmuş ve 81 İl Tarım ve Orman Müdürlükleri'ne gerekli tedbirlerin alınması için talimat göndermiştir. Bu tedbiri takiben 1 Nisan 2020 tarihinde Adana-Karataş Kaymakamlığı, ilçede çadırlarda ikamet eden mevsimlik gezici tarım işçisi Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarına ve Suriyelilere Karataş Toplum Sağlığı Merkezi ekipleri tarafından Covid-19 virüsünden korunma, genel hijyen ve sağlıkla ilgili bilgilendirmelere başlandığını ve Arapça el broşürleri de dağıtıldığını duyurmuştur. Benzer şekilde çeşitli il ve ilçelerde de uygulamalar basına yansımıştır (Harita 8).

Grafik 3. Mevsimlik gezici tarım işçileri varış ili iş akış şeması

Harita 8. Covid-19 salgınının mevsimlik gezici tarım işçileri ve onların çocuklarına etkisine yönelik yapılan çalışmalar ve alınan önlemler Türkiye haritası -1

Covid-19 pandemisi kapsamında ulusa ölçekteki genelge ve uygulamalar

Çiftçilere ilave destek kapsamında toplam 1 milyar 881 milyon 426 bin liralık destek ödemelerinin, Covid-14 pandemisinden dolayı destek amacı hemen başlanacağına dair karar alındı.

Covid-19 Pandemisinin tarım sektörünü tehlikeye soktuğunu ve sektörün derhal desteklenmesi gerektiğini bildirerek çeşitli kararlar alınmıştır.

Covid-19'la Mücadele Kapsamında Alınan Önlemler

- 1- Mevsimlik işçiler başta olmak üzere tarımsal üretimde çalışan vatandaşlarımızın barınma, çalışma alanlarının il/ilçe tarım müdürlükleri tarafından sürekli kontrol edilmesi, virüsün bulaşma riski yüksek olduğu değerlendirilen alanlarda sağlık il müdürlükleri ile koordineli olarak gerekli tedbirlerin alınması sağlanmalıdır.
- 2- Tarım işçilerinin ulaşım koşullarının, hem virüsün yayılımını kontrol edilmesi hem de trafik kazaları ve mevzuatı yönünden yakinen takip edilerek gerekli tedbirlerin trafik zabıtası ve il sağlık müdürlüğü ekipleri tarafından alınması sağlanmalıdır. 3- Tüm bu hususlarla birlikte çiftçilerin üretim alanına erişimini kısıtlamayacak ve hasat edilen ürünler ile tarımsal girdilerin pazara ulaşımını engellemeyecek şekilde tarımsal üretimin aksatılmadan yürütülmesi sağlanmalıdır

Tarım ve Orman Bakanlığı, tarımsal üretimin aksatılmadan yürütülmesi ve gıda arz güvenliğinin sağlanmasında önemli bir görev üstlenene mevsimlik tarım işçilerinin, koronavirus (Covid-19) nedeniyle hijyen ve koruyucu maddelere erişimi ile nakil ve barınma koşullarının iyileştirilmesi için bazı kararlar ve tedbirler almıştır.

Koronavirüs Tedbirleri/Mevsimlik Gezici Tarım İşçileri: Bakanlık talimatında yer alan tedbirlere ilave olarak bazı tedbirlerin alınmıştır. Tarımsal üretimin kesintiye uğramaması için gerek duyulan insan gücünün her ilin kendi imkanları ile karşılanması esastır. İnsan gücü ihtiyacının il içerisinde karşılanamaması halinde öncelikli civar iller olmak üzere diğer illerden de mevsimlik tarım işçileri ile tarımsal üretimin sürekliliği sağlanacaktır. Ancak bu durum il/ilçe Valiliklerin izin verme şartına bağlı olarak gerçekleştirilebilir.

Cevre ve Şehircilik Bakanı Murat Kurum, tarımsal amaçlı kiralanacak arazilerinin 6 ay süreyle ertelendiğini açıkladı.

Tüm Vali

Adana Valiliği Mevsimlik gezici tarım işçilerine 2000 adet hijyen kolisi dağıtıldı. Kolinin içeriği dezenfektan, eldiven, maskeler, sabun, ıslak mendil ve atık kutularından oluşmaktadır.

Adana Yüreğir Belediyesi Yüreğir Belediyesi ekipleri, narenciye ve bahçe ürünlerinde hasada devam eden tarım işçilerinin çadırlarını dezenfekte ederek işçileri bilgilendiriyor. Virüsün yayılabileceği alanları temizleyen ekipler, tarım işçilerine maske ve dezenfektan malzemesi dağıtıyor.

Mersin Büyükşehir Belediyesi Tarımsal üretime destek vermek amacıyla, çadırlarda yaşayan tarım işçilerine temiz su, temizlik malzemesi, yemek ve gıda yardımlarının ve sağlık kontrollerinin yapılması.

Mersin Büyükşehir Belediyesi Corona Virüsüne Karşı Kriz Merkezi, diğer ilçe belediyeleriyle koordineli bir şekilde çalışmalarını yürütecek. Bu kapsamda ilçe belediyelerinin yetkili kişilerine de zamanlar tarafından eğitim verilecek.

Mersin Büyükşehir Belediyesi İşçileri Bakanlık'nın mevsimlik tarım işçilerinin bulunduktan illerden başka illere gidilerinde yaşanabilecek aksamaların oluşmaması amacıyla yayımladığı, "mevsimlik tarım işçileri ve hayvancılık faaliyeti genelgesi" doğrultusunda düzenlenen Mevsimlik Tarım İşçileri Komisyon Toplantısı gerçekleştirildi.

Adana Seyhan Belediyesi Seyhan'da mevsimlik gezici tarım işçilerinin çadırları dezenfekte edildi. Seyhan Belediyesi tarafından Karagöçer bölgesinde, tarım işçilerinin çadırları dezenfekte edildi ve bölgedeki mevsimlik gezici tarım işçileri Covid-19 pandemisi hakkında bilgilendirildi.

Aydın Tarım ve Orman İl Müdürlüğü Tarım ve Orman Bakanlığı Covid-19 salgınına yönelik kararların uygulanması

Burdur Göhisar Belediyesi Göhisar İlçesi'nin Soğut Beldesi'ne belediye, koruma başkanlığı ve muhtarlarca alınan kararlar gereğince 30 Nisan'a kadar tarım işçisi alınmayacağı açıklanmıştır.

liklerde İl İdare Kurul-
rından Pandemi
Toplanacak

Şehir Giriş/Çıkış Tedbirleri ve Yaş Sınırlaması:
İl İdaresi Kanununun 11/C maddesi ile Umumi
Hıfzıssıhha Kanununun 27
nci ve 72 nci maddesi kapsamında il valileri tarafından
aşağıdaki ek tedbirlerin alınması
gerekmektedir:

- 1- Büyükşehir statüsündeki Adana, Ankara, Antalya, Aydın, Balıkesir, Bursa, Denizli, Diyarbakır, Erzurum, Eskişehir, Gaziantep, Hatay, İstanbul, İzmir, Kahramanmaraş, Kayseri, Kocaeli, Konya, Malatya, Manisa, Mardin, Mersin, Muğla, Ordu, Sakarya, Samsun, Şanlıurfa, Tekirdağ, Trabzon, Van ile Zonguldak illerine giriş çıkış durdurulmuştur.
- 2- Tüm il ve ilçelerde 20 yaşın altındakiler için sokağa çıkma yasağı uygulanacaktır.

Kaynağı Götür

Adana Metip Ofisi

Adana METIP ofisi, mevsimlik gezici tarım işçilerine sağlık kontrolü, ulaşım için kullanılacak araçların dezenfekte edilmesi ve yolculuk kuralının uygulanması gibi konularda önleme ve destek için çalışmalarına başladı.

Kaynağı Götür

Chp Adana Milletvekili Burhanettin BULUT

CHP Adana Milletvekili Burhanettin Bulut, Sağlık Bakanı Fahrettin Koca'ya verdiği soru önergesinde, tamsal üretimin devam ettiği Çukurova'da onlarca tarım işçisinin minibüs ve traktörlerde yan yana yolculuk yaptığını, birlikte yemek yediklerini ve gün boyu tarlada veya serada çalıştığını belirterek tedbir alınmasını istedi.

Kaynağı Götür

Adana Büyükşehir Belediyesi • IOM

Adana Ovaları'nda geçici çadır yerleşimlerinde yaşayan 2000 mevsimlik gezici tarım işçisi aileye hijyen kiti dağıtımı planlanmıştır.

Kaynağı Götür

Rize Umumi Hıfzıssıhha Kurulu

Şehir giriş çıkışlarında kısıtlamalar.

Kaynağı Götür

Rize Valiliği

Rize'de koronavirüs önlemleri kapsamında başlatılan "varış kontrol belgesi" uygulaması ile il dışından gelenler, oluşturulan arama noktalarında sağlık kontrolünden geçiriliyor. Ardından ise 14 gün evlerinde karantina altında tutuluyor. Bu durum mevsimlik gezici tarım işçileri için nasıl uygulanacağı henüz bilinmemektedir.

Kaynağı Götür

Rize İl İdare Kurulu

İle giriş çıkışları Seyahat belgesi aracılığı ile yapılması.

Kaynağı Götür

Rize Umumi Hıfzıssıhha Kurulu

Çay Gübrelemek İçin Rize'ye Gelecek İşçiler Bahsi geçen kuruluşlarca yapılan açıklamalarda yaş çay gübreleme işinin birinci sürğün sonunda yapılması söylenerek Rize'ye gelişlerini ertelemeleri istendi.

Kaynağı Götür

Rize Umumi Hıfzıssıhha Kurulu

Rize'ye gelecek her türlü seyahat araçları için "varış kontrol belgesi" uygulaması başlatıldı. Belgede yolculuk adı, soyadı, iletişim telefonu, ve Rize ilinde geldiği açık adres bulunacaktır. Muavin tarafından bizzat ve tek elden doldurulacak belge, İl Emniyet Müdürlüğü ile İl Jandarma Komutanlığına iletilecektir.

Kaynağı Götür

Şanlıurfa Mevsimlik Tarım İşçileri Derneği

Şanlıurfa Mevsimlik Tarım İşçileri Derneği Başkanı Suphi Hatipoğlu: "Tarım işçileri olarak Covid-19 şartlarına uygun seyahat ve taşınma imkanı talep ediyoruz." "Tarlaya gittiğimizde de oradaki temizlik imkanı, maske, eldiven ve dezenfektan gibi hijyen koşullarının sağlanmasını istediklerini açıkladı.

Kaynağı Götür

İçişleri Bakanlığı'nın açıklamasıyla aynı gün olmak üzere Adana ve Ankara valilikleri 3 Nisan 2020 tarihinde 10 maddelik tedbirler alındığını duyurmuş:

- (1) İl/ilçe Hıfzıssıhha Kurulları kararları doğrultusunda sürecin yönetilmesi,
- (2) Mevsimlik tarım işçilerinin konaklayacakları tesis/konteynır/çadırlarda yatak aralarının en az 1,5 (bir buçuk) metre olacak şekilde yerleştirilmesi, sosyal alanlarda kişiler arası sosyal izolasyon mesafesinin (en az 1,5 metre) korunması, kapalı alanın sıklıkla havalandırılması, havalandırılmıyor ise mesafelerin artırılması (en az 3 metre),
- (3) Çadırlar arası mesafenin artırılması, bu yolla yerleşke alanında nem ve ıslaklığın en aza indirileceği ortamın oluşturulması,
- (4) İl/ilçe Sağlık Müdürlükleri ve toplum sağlığı merkezlerince sağlık hizmetlerinin verilmesi ve devamlılığının sağlanması,
- (5) Mevsimlik tarım işçilerinin konakladıkları alanların yerel yönetimlerce düzenli olarak dezenfekte edilmesi,
- (6) Konakladıkları alanlar ve çalışma ortamlarında içilebilir/ kullanılabilir uygun su temininin sağlanması ile katı ve evsel atıkların toplanması ve çevre koşullarının denetlenmesi,
- (7) Gelen kişilere yönelik konaklanan alanlarda su kaynaklarının yanında yeterince sabun bulunmasının temin edilmesi,
- (8) Mevsimlik tarım işçilerinin toplu olarak buldukları alanlarda mutlaka WC-banyo gibi kalıcı veya seyyar alanların oluşturulması, gerekli hijyen şartlarının sağlanması, bu amaçla AFAD İl Müdürlükleri'nin imkanlarından faydalanılması,
- (9) Çocuklar için oluşturulan alanlarının temizliğine özel önem verilmesi,
- (10) Gebe, lohusa, bebek, engelli ve 65 yaş üzeri bireyler için gerekli halk sağlığı tedbirlerinin alınmasının sağlanması.

Isparta Umumi Hıfzıssıhha Kurulu 7 Nisan 2020, Isparta MTİK 8 Nisan 2020, Bolu MTİK 9 Nisan 2020, Çorum UHK 11 Nisan 2020, Sakarya MTİK 15 Nisan 2020 tarihlerinde benzer tedbirlerin alınacağını açıklamıştır.

25 Mart 2020 ile 16 Nisan 2020 tarihleri arasında örnek olarak seçilen dokuz ilde alınan 43 karar değerlendirildiğinde aynı kararların farklı illerde farklı kurullar tarafından duyurulduğunu ve karar duyurma tarihlerinin birbirinden farklı olduğunu görülmektedir (Tablo 5). Farklı ürünlerin farklı üretim takvimi olması ve buna göre illerde mevsimlik gezici işgücüne farklı zamanlarda ihtiyaç duyulması ilgili kararların farklı zamanlarda gündeme gelmesine de neden olmaktadır.

Tablo 5. 25 Mart 2020-16 Nisan 2020 tarihleri arasında mevsimlik gezici tarım işçilerini ilgilendiren ulusal ve yerel salgın kapsamındaki tedbir kararları

Belge No	Kurul, Meclis, Komisyon	Karar alan kurum	Karar Tarihi	Karar Başlığı
ULUSAL KARARLAR				
89780865-153-E.5863	25 Mart 2020-15 Nisan 2020 günleri arasında bakanlıklar tarafından ulusal ölçekte geçerliliği olan mevsimlik gezici tarım işçileri için alınmış Covid-19 tedbir kararları.	İçişleri Bakanlığı	25.03 2020	Covid-19 Mücadele Kapsamında Alınan Önlemler
		Tarım ve Orman Bakanlığı	26.03 2020	Covid-19 virüsü tedbirleri kapsamında il müdürlerine talimatlar
		Tarım ve Orman Bakanlığı	26.03 2020	Covid-19 Komisyonunun Kurulması
Tarım ve Orman Bakanlığı		27.03 2020	Bitkisel Üretimin Geliştirilmesi	
İçişleri Bakanlığı		28.03 2020	Tüm Valiliklerde İl İdare Kurullarının Ardından Pandemi Kurulları Toplanmasına Yönelik Karar	
İçişleri Bakanlığı		03.04 2020	Şehir Giriş/Çıkış Tedbirleri ve Yaş Sınırlaması Kararı	
89780865-153		İçişleri Bakanlığı	03.04 2020	Koronavirüs Tedbirleri / Mevsimlik Tarım İşçileri
		İçişleri Bakanlığı	05.04 2020	Sokağa Çıkma Yasağı Bulunan 18 - 20 Yaş Arasındaki Gençlerle İlgili İstisnalar
		Tarım ve Orman Bakanlığı	15.04 2020	Tarım Ve Hayvancılık Faaliyetlerinde Bulunanlar Sokağa Çıkma Yasağından Muaf Tutulacak

Belge No	Kurul, Meclis, Komisyon	Karar alan kurum	Karar Tarihi	Karar Başlığı
ADANA				
Adana_Valilik_3	Adana Valiliği	Adana Valiliği	03.04.2020	COVID-19 Mücadele Kapsamında Alınan Önlemler
Adana_UHM_2020/27	İl Umumi Hıfzıssıhha Meclisi	Adana Valiliği	04.04.2020	COVID-19 virüsü tedbirleri kapsamında il müdürlerine talimatlar
Adana_PK_2020/02	İl Pandemi Kurulu	Adana Valiliği	04.04.2020	COVID-19 Komisyonunun Kurulması
Adana_UHM_2020/27	İl Umumi Hıfzıssıhha Meclisi	Adana Valiliği	10.04.2020	Bitkisel Üretimin Geliştirilmesi
ADANA				
Ankara_UHK_2020/12	İl Umumi Hıfzıssıhha Kurulu	Ankara İl Sağlık Müd.	28.03.2020	
Ankara_PK_1	İl Pandemi Kurulu	Ankara Valiliği	28.03.2020	"Koronavirüs (Covid-19) Pandemisi ile İlgili İl Hazırlık ve Faaliyet Planı" Çalışmalarına İlişkin Basın Açıklaması
Ankara_UHK_2020/16	İl Umumi Hıfzıssıhha Kurulu	Ankara İl Sağlık Müd.	03.04.2020	Ankara İl Umumi Hıfzıssıhha Kurulunun pandemi sürecinde mevsimlik gezici tarım işçilerine yönelik kararları
Ankara_UHK_2020/18	İl Umumi Hıfzıssıhha Kurulu	Ankara İl Sağlık Müd.	04.04.2020	
ÇORUM				
Çorum_UHK_2020/11	İl Umumi Hıfzıssıhha Meclisi	Çorum Valiliği	27.03.2020	İl Umumi Hıfzıssıhha Meclisi Kararları,
Çorum_UHK_2020/13	İl Umumi Hıfzıssıhha Meclisi	Çorum Valiliği	30.03.2020	İl Umumi Hıfzıssıhha Meclisi Kararları, Seyahat Yasakları
Çorum_UHK_2020/20	İl Umumi Hıfzıssıhha Meclisi	Çorum Valiliği	11.04.2020	İl Umumi Hıfzıssıhha Meclisi Kararları
Çorum_Valilik_2		Çorum Valiliği	15.04.2020	İl Pandemi Kurulu Koordinasyon ve İl Umumi Hıfzıssıhha Meclisi Toplantıları
GİRESUN				
Giresun_PK_1	İl Pandemi Komisyonu	Giresun Valiliği	03.04.2020	Tarım ve Hayvancılıkta "Kovid-19" Tedbirleri Toplantısı
Giresun_UHK_2020/17	İl Umumi Hıfzıssıhha Meclisi	Giresun Valiliği	05.04.2020	Giresun İli Umumi Hıfzıssıhha Meclisi Kararı

Belge No	Kurul, Meclis, Komisyon	Karar alan kurum	Karar Tarihi	Karar Başlığı
ISPARTA				
Isparta_UHK_2020/7	Isparta İl Hıfzıssıhha Kurulu	Isparta Valiliği	26.03 2020	Isparta İl Hıfzıssıhha Kurulu Kararları
Isparta_UHK_2020/9	Isparta İl Hıfzıssıhha Kurulu	Isparta Valiliği	28.03 2020	Isparta İl Hıfzıssıhha Kurulu Kararları
Isparta_UHK_2020/15	Isparta İl Hıfzıssıhha Kurulu	Isparta Valiliği	05.04 2020	Isparta İl Hıfzıssıhha Kurulu Kararları
Isparta_UHK_2020/17	Isparta İl Hıfzıssıhha Kurulu	Isparta Valiliği	07.04 2020	Isparta İl Hıfzıssıhha Kurulu Kararları
Isparta_UHK_2020/16	Isparta İl Hıfzıssıhha Kurulu	Isparta Valiliği	07.04 2020	Isparta İl Hıfzıssıhha Kurulu Kararları
Isparta_MTİK_1	Mevsimlik Tarım İşçileri Koordinasyon Kurulu	Isparta Valiliği	08.04 2020	Mevsimlik Tarım İşçileri Koordinasyon Kurulu Duyurusu
Isparta_MTİK_2	Mevsimlik Tarım İşçileri Koordinasyon Kurulu	İl Tarım ve Orman Müd.	15.04 2020	Mevsimlik Tarım İşçileri
SAKARYA				
Isparta_UHK_2020/7	Isparta İl Hıfzıssıhha Kurulu	Isparta Valiliği	26.03 2020	Isparta İl Hıfzıssıhha Kurulu Kararları
Isparta_UHK_2020/9	Isparta İl Hıfzıssıhha Kurulu	Isparta Valiliği	28.03 2020	Isparta İl Hıfzıssıhha Kurulu Kararları
BOLU				
BOLU_UHK_2020/13	İl Umumi Hıfzıssıhha Kurulu	Bolu Valiliği	26.03 2020	Bolu İl Umumi Hıfzıssıhha Kurulu Kararları
BOLU_UHK_2020/15	İl Umumi Hıfzıssıhha Kurulu	Bolu Valiliği	28.03 2020	Bolu İl Umumi Hıfzıssıhha Kurulu Kararları
BOLU_UHK_2020/19	İl Umumi Hıfzıssıhha Kurulu	Bolu Valiliği	03.04 2020	Bolu İl Umumi Hıfzıssıhha Kurulu Kararları
BOLU_UHK_2020/21	İl Umumi Hıfzıssıhha Kurulu	Bolu Valiliği	05.04 2020	Bolu İl Umumi Hıfzıssıhha Kurulu Kararları
Bolu_MTİK_2020/01	Mevsimlik Tarım İşçileri Komisyonu	Bolu Valiliği	09.04 2020	Bolu Mevsimlik Tarım İşçileri Komisyonu Kararı

Belge No	Kurul, Meclis, Komisyon	Karar alan kurum	Karar Tarihi	Karar Başlığı
ŞANLIURFA				
Urfa_UHK_2020/13	İl Hıfzıssıhha Kurulu	Şanlıurfa Valiliği	05.04.2020	Şanlıurfa İl Hıfzıssıhha Kurulu Kararı
Urfa_UHK_2020/14	İl Hıfzıssıhha Kurulu	Şanlıurfa Valiliği	08.04.2020	Şanlıurfa İl Hıfzıssıhha Kurulu Kararı
Urfa_UHK_2020/17	İl Hıfzıssıhha Kurulu	Şanlıurfa Valiliği	11.04.2020	Şanlıurfa İl Hıfzıssıhha Kurulu Kararı
Urfa_UHK_2020/20	İl Hıfzıssıhha Kurulu	Şanlıurfa Valiliği	14.04.2020	Şanlıurfa İl Hıfzıssıhha Kurulu Kararı
KONYA				
Konya_UHK_2020/15	İl Hıfzıssıhha Kurulu	Konya Valiliği	04.04.2020	Konya İl Umumi Hıfzıssıhha Kurulu Kararı
Konya_UHK_2020/22	İl Umumi Hıfzıssıhha Kurulu	Konya Valiliği	10.04.2020	Konya İl Umumi Hıfzıssıhha Kurul Kararları
Konya_UHK_2020/24	İl Umumi Hıfzıssıhha Kurulu	Konya Valiliği	16.04.2020	Konya İl Umumi Hıfzıssıhha Kurul Kararları

Ulusal kararların her il için geçerli olan kapsamı

- Mevsimlik işçiler başta olmak üzere bitkisel üretimde çalışan vatandaşlarımızın barınma, çalışma alanlarının il/ilçe tarım müdürlükleri tarafından sürekli kontrol edilmesi, virüsün bulaşma riski yüksek olduğu değerlendirilen alanlarda sağlık il müdürlükleri ile koordineli olarak gerekli tedbirlerin alınması sağlanmalıdır.
- Tarım işçilerinin ulaşım koşullarının; hem virüsün yayılımını kontrol edilmesi hem de trafik kazaları ve mevzuatı yönünden yakinen takip edilerek gerekli tedbirlerin trafik zabıtası ve il sağlık müdürlüğü ekipleri tarafından alınması sağlanmalıdır.
- Tüm bu hususlarla birlikte çiftçilerin üretim alanına erişimini kısıtlamayacak ve hasat edilen ürünler ile tarımsal girdilerin pazara ulaşımını engellemeyecek şekilde bitkisel üretimin aksatılmadan yürütülmesi sağlanmalıdır.
- Bitkisel üretimin kesintiye uğramaması için gerek duyulan insan gücünün her ilin kendi imkanları ile karşılanması esastır. İnsan gücü ihtiyacının il içerisinde karşılanamaması halinde öncelik civar iller olmak üzere diğer illerden de mevsimlik tarım işçileri ile tarımsal üretimin sürekliliği sağlanacaktır. Ancak bu durum ilgili Valiliklerin izin verme şartına bağlı olarak gerçekleşebilecektir. Bu şekilde iller arasında mevsimlik tarım işçisi hareketliliği olduğu takdirde işçilerin yabı çıktıkları iller "çıkış ili", bitkisel üretime katkı sağlayacağı il ise "varış ili" olarak tanımlanacaktır.
- Mevsimlik tarım işçilerinin ilimize gelişinde veya talep halinde ilimizden çıkışında, her iki il Valiliğinin birlikte belirleyeceği zamanda, harekete geçilmeden önce gerekli sağlık kontrollerine tabi tutulduktan sonra toplu ulaşım araçları ile (seyrekleştirme kurallarına uygun olarak) çıkış ilinden transit şekilde varış iline hareket ettirilmesine karar verilmiştir.
- Bozulma riski bulunan tarım ve hayvancılık ürünlerinin hasatında çalışacaklar, sokağa çıkma yasağı istisna kapsamında olan vatandaşlar arasındadır.

Diğer yandan karar alma ve uygulama süreçlerinin genel çerçevesi değerlendirildiğinde aşağıdaki noktaların altı çizilmelidir.

- Mevsimlik gezici tarım işçilerinin buldukları çıkış illerinde izin alma süreçleri oldukça yavaş ilerlemektedir. Daha önce ihtiyaç duyulmayan bu uygulama başvuruları değerlendirecek ilgili birimler açısından büyük bir yoğunluk yaratmaktadır. Diğer yandan 20 yaş altı ile 65 yaş üstü vatandaşların sokağa çıkma yasağına dair tedbir kararı mevsimlik gezici tarım işçileri konusunda farklı illerde farklı uygulamalar ile gerçekleşmektedir. Bu yaş gruplarına üye aile bireylerine seyahat izni verilmesi konusunda farklı uygulamalara yol açan belirsizlikler yaşanmaktadır.
- Varış illerinde mevsimlik gezici tarım işçisine olan talebin çiftçiler ve/veya ziraat odaları üzerinden il veya ilçe tarım ve orman müdürlüklerine bildirilmesi ve bu taleplerin çıkış illerine yine il ve ilçe tarım ve orman müdürlüklerine iletilmesi sürecinde, taleplerin düzenlenmesi ve veri tabanına yüklenmesi gibi alanlarda organizasyonel sorunlar ortaya çıkmaktadır. Bu sorunlar önemli gecikmelere neden olmakta ve göç hazırlığında olan aileler açısından sürecin nasıl işleyeceği belirsizliğini korumaktadır. Araştırma sürecinde (az sayıda olmakla birlikte) bu belirsizlik nedeniyle göç sürecine katılmaktan vazgeçen tarım aracısı ve ailelerine rastlanmıştır.
- Özellikle işçi göçünün yoğun olacağı çıkış illerinde izin başvurusu sürecinde yaşanan yığılmalar Şanlıurfa il merkezi ve ilçelerinde görüldüğü üzere salgına karşı uygulanan önlemleri de tehlikeye atabilmektedir. Bunun ortadan kaldırılmasına dair hızlı karar alınmış, başvuru merkezleri hızla artırılmıştır. Mevsimlik gezici tarım işçisi hareketliliğinin yaz mevsimi boyunca devam edeceği düşünüldüğünde, tarım araçlarının eğitim düzeyi göz önüne alınarak başvuru sürecine dair uygulamaları hızlandıracak başka çözümlerin geliştirilmesi önem kazanmaktadır.
- Eğer tarım aracısı sürekli varış ilinde yaşıyor ya da bulunuyor ise çıkış ilinde bulunan işçileri için bulunduğu ilden talepte bulunması ve işçilerin çıkış ilinde kendi imkânlarıyla başvuru sürecini tamamlamaları gerekmektedir. Bu durum başvuru sürecinin işleyişi açısından gecikmelere ve belirsizliklere neden olmaktadır.
- Herhangi bir tarım aracısıyla çalışmayan ve herhangi bir iş bağlantısı kurmamış ama her yıl mevsimlik tarım işinde çalışan ailelerin, alınan tedbirler dolaısıyla bu yıl bitkisel üretime katılması mümkün gözükmemektedir. Başvuru yapmaları halinde dahi seyahat talepleri reddedilmektedir. Bu durumdaki kişi/aileler için ek bir düzenleme yapılmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

Son dakika: 'Corona yüzünden 40 gündür evdeyim, emeğim boşa gitti!' Akılalmaz...

Son dakika haberlere göre, Şanlıurfa'da mevsimlik tarım işçileri, corona virüs tedbirleri kapsamında şart koşulan seyahat izin belgesini almak için İlçe Tarım Müdürlükleri önünde kuyruklar oluşturdu. Polis ekipleri, sosyal mesafeye aldırış etmeden yoğunluk oluşturanları uyardı.

Şanlıurfa'da mevsimlik tarım işçisi olarak diğer şehirlere gitmek isteyenler Eyyübiye ve Halliye İlçe Tarım Müdürlüklerine gelerek seyahat izin belgesi için başvuruda bulundu.

- Aileleriyle seyahat edecek 20 yaş altı ve 65 yaş üstü grupların bitkisel üretime katılıp katılmayacağı konusunda belirsizlik sürmektedir. Bu kişilerin aileleriyle seyahat etmelerine karşın üretime katılmadıkları durumda konaklayacakları alanlarda ne yapacaklarına dair bir düzenleme tespit edilememiştir. Eğer çalışmalarına müsaade edilecekse buna dair belgenin nereden temin edileceği de belirsizdir.
- Merkezi kararlar illerde oluşturulan Mevsimlik Tarım İşçileri Koordinasyon Kurulu tarafından alınacak tedbirlerin hangi kurumların sorumluluğunda olduğu ve hangi kapasiteyle yerine getirilecekleri belirsizdir. Söz gelimi, konaklama konusunda geliştirilen önerilerin ek çadır ihtiyacı oluşturacağı açık olmasına karşın bu çadırların kim tarafından ve hangi koşullarda temin edileceği belirsizdir.
- Bir diğer belirsizlik ulaşım konusunda yaşanmaktadır. Mevsimlik gezici tarım işçileri çıkış ilinden ya tarım aracı ya da kendilerine ait ya da kiraladıkları minibüslerle varış iline seyahat etmektedirler. Bu seyahatler genellikle aile bazında organize edilmekte, sokağa çıkma yasağı kapsamına alınan 20 yaş altı ve 65 yaş üstü aile üyelerinin de seyahate katılmasını gerektirmektedir. İşçi aileleri şehirlerarasındaki ulaşım maliyeti düşük tutmak için 14-16 kişilik kapasiteli minibüslerde birden fazla aileye mensup 20-25 kişi seyahat edilmektedir. Covid-19 salgını tedbirleri kapsamında araç ruhsatında yazan yolcu sayısının yarısı kadar yolcu ile seyahate izin verileceği duyurulmuştur. Bu kararlar işçilerin kendileri tarafından karşılanması beklenen şehirlerarası ulaşım maliyetlerinde iki-üç katına kadar artış söz konusudur. Alınan kararlar bu maliyetin nasıl karşılanacağına dair bir çözüm önermemektedir. Bu maliyetlerin karşılanacak olması halinde dahi ihtiyaç duyulan ek ulaşım araçlarının nasıl karşılanacağı belirsizliğini korumaktadır. Bir aile ulaşımı minibüs ile sağlayacaksa yedi veya sekizden fazla üyesinin bulunması, özel araçla sağlayacaksa üçten fazla üyesinin olması durumunda eskiden bir araçla yapılan yolculuk için birden fazla ulaşım aracıyla seyahat etmesi anlamına gelmektedir. Bu durum hem maliyet hem de araç bulma sıkıntısını yaratmaktadır.
- Ulaşım konusunda mevcut bir diğer belirsizlik ise mevsimlik gezici tarım işçilerinin varış illerine ulaştıktan sonra konaklayacakları yerlerle çalışacakları tarla/bahçe arasında il/ilçe içi ulaşımın nasıl düzenleneceğidir. Konya'da olduğu gibi götürü usulü yapılan işlerde bu ulaşım maliyeti işçiler tarafından karşılanmakta ve iller arası seyahatle ilgili tüm belirsizlikler il/ilçe içi ulaşım konusunda da sürmektedir.

'Virüs mü, yoksa yoksulluk mu? Maliyetler bizi çok zorluyor... '

Mustafa, on yıldır Şanlıurfa'dan Konya Ereğli'ye sebze üretimine eşi, çocukları ve anne babasıyla çalışmaya gidiyor. Aile sekiz nüfus. Genellikle nisan ayı başında gidip, ekim ayında memleketine dönüyor. Cuma'nın dört çocuğu var. Hepsisi de on dusekiz yaşından küçük. Geçmiş yıllarda Ereğli'ye giderken üç aile tek yön 1800 TL'ye anlaştıkları minibüsle yolculuk yapıyor ve yolculuk ücretini kendi aralarında paylaşıyorlardı. Mustafa'ya 600 TL maliyet düşüyor. Bir de bunun dönüşü vardı ve toplam 1200 TL ödüyordu. Geçen yıl sebze üretiminde günlük 70 TL yevmiye ile çalışıyorlardı. Sadece yolculuk giderlerini karşılamak için 17 yevmiye veya gün çalışması gerekiyordu.

Bu yıl korona virüs salgınıyla bütün düzenleri değişti. Virüs salgını tam da mevsimlik gezici tarım işçilerinin önemli bir kısmının göç sürecine katılacağı zamana denk geldi. Merkezi ve yerel yönetimler salgının yaygınlaşmasını azaltmak ve önlemek için tedbirler yayınlamaya başladılar. Bu tedbirlerden tarım işçileri de payını aldı. Önce çalışmak için gidecekleri il veya ilçelerden talep edildiklerine dair bir yazının kendi il veya ilçelerine gelmesini sağladılar. Sonra seyahat izni almak için ilgili kurumlara başvuru yaptılar. Uzun bir uğraş tüm bunlar. Zaman zaman izin başvurularında kalabalıklar oluştu ve bulaşma riskinin arttığı ortamlarda sıraya girdiler. Yoksulluk öyle ki... Bir yandan topluma çağrı yaparak evde kalın diyorlar, öte yandan evde kalanların beslenmesi için bizlere üretin diyorlar... Evde kalanları besleyecek üretimi birilerinin yapması gerekiyor.

Mustafa, büyük mücadeleler sonucu Ereğli'de çalışmak için seyahat iznini aldı. İzin verenler önce sokağa çıkma yasağı olan ve çalışmayan 20 yaş altı çocukları ile 65 yaş üstü anne-babası için izin vermedi. Ancak onları evde nasıl yalnız bırakabilirdi? Görevliyi ikna etti ve onlar için de izin aldı. Yolculuk tedbirlerinden biri de yolculuk esnasında minibüste yalnızca sekiz kişinin yolculuk yapabilmesiydi. Mustafa'nın ailesi sekiz kişiydi ve bir minibüsle Ereğli'ye gidebilecekti. Ancak bu yıl yolculuk için minibüs şoförü 2250 TL tek yön ücret istiyor. Bir de bunun dönüşü var ve toplam 4500 TL eder. Mustafa bunu yalnız başına ödemek durumunda. Bir önceki yılın hemen hemen dört katı. Çalışacağı yerde henüz yevmiyeler de belli olmadı. Mustafa günlük ücretin 90 TL olacağını tahmin ediyor. Geçen yıl 17 yevmiye ödediği ulaşım giderleri için bu yıl 50 yevmiye ödeyecek.

Kaynak: Tarım aracısı ile 14 Nisan 2020 tarihinde gerçekleştirilen görüşme notlarından hazırlanmıştır. Tarım aracısının ismi anonimliğinin korunması için değiştirilmiştir. Aynı görüşme Melis Alphan'ın 27 Nisan 2020 tarihli yazısında da kullanılmıştır.

artigercek.com/yazarlar/melis-alphan/virus-mu-beter-yoksulluk-mu. ilk erişim 27 Nisan 2020.

- İşçilerin varış illerinde konaklama yeri ile çalışma alanı arasındaki ulaşım ihtiyacını traktör kasası ya da "pat pat" olarak tabir edilen araçlarla farklı biçimlerde çözüldüğü bilinmektedir. Fakat bu araçların kullanımına dair bir açıklamaya tedbirlerde yer verilmemiştir.
- Bilinmektedir ki günlük yevmiye işinde 12 yaşından, götürü/kabala usulü ücretlendirilen işlerde 6 ya da 7 yaşından itibaren çocuklar aileleriyle birlikte çalışma sürecine katılmaktadır³. İncelenen merkezi ve yerel tedbir kararlarında çocukların çalışma sürecine katılmasının nasıl engelleneceği ve onların eğitim sürecinde olanlarının eğitimlerine nasıl devam edeceklerine dair herhangi bir tedbir kararı yer almamaktadır. Çocuklar için güvenli alanların oluşturulmasının öngörüldüğü durumlarda dahi bu alanların nasıl düzenleneceği ve kullanılacağı açıkça belirtilmemektedir.
- Geçici çadır yerleşimlerinde öngörülen tedbirlerin nasıl uygulandığına dair izleme görevi tarım ilçe müdürlüklerine verilmiştir. Ancak bu kurumların çalışma düzeninde personel sayısı azaltılmış ve Covid-19 tedbirleri nedeniyle mevcut iş yükleri daha da artmıştır. Dolayısıyla öngörülen izlemelerin nasıl yapılacağı konusunda da belirsizlikler bulunmaktadır.
- Son olarak işçilerin bahçe ve tarlada çalışırken Covid-19 salgını tedbirleri kapsamında işçi sağlığı ve iş güvenliğiyle ilgili açıklanan başta maske ve eldiven kullanımı, dinlenme ve yemek yeme mekanlarının düzenlenmesi, tuvalet ve temiz suya erişim altyapısı, sabun ve dezenfektan temini gibi konularda ihtiyaçların kimler tarafından nasıl karşılanacağı belirsizliğini korumaktadır.

Son Notlar

- ¹ www.meb.gov.tr/uzaktan-egitim-30-nisana-kadar-devam-edecek/haber/20585/tr, ilk erişim 26 Nisan 2020
- ¹ [/www.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/2020/YKS%20Ertelenmesi%20Bas%C4%B1n%20A%C3%A7%C4%B1klamas%C4%B1.aspx](http://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/2020/YKS%20Ertelenmesi%20Bas%C4%B1n%20A%C3%A7%C4%B1klamas%C4%B1.aspx), ilk erişim 26 Nisan 2020
- ¹ Kalkınma Atölyesi, 2018, Yevmiyeci, Yarıcı veya Kürekçi; Hepsi Çocuk Tarımsal Üretimde Ücret Tipleri ve Çocuk İşçiliğinin Görünümleri Araştırması www.ka.org.tr/dosyalar/file/Yayinlar/Raporlar/TURKCE/07/%C3%BCret%20raporu%20TR.pdf

Sağlık Bakanlığı Bilim Kurulu tarafından 25 Nisan 2020 tarihinde mevsimlik tarım işçileri için aldığı ek önlemler ve bu önemlere yönelik açıklamalar ve sorular;

1) İşçilerin seyahatlerine başlamadan önce Covid-19 ile uyumlu semptom sorgulaması ve ateş ölçümü yapılacak, Covid-19 ile uyumlu semptomu veya ateşi yüksek olanların seyahatine izin verilmeyecek. Ateşi olmayan işçilerin seyahat süresince maske takmaları sağlanacak.

Bütün uzmanlar Covid-19 belirtisinin veya taşıyıcılığının ateş olmadan da mümkün olduğunu her akşam TV'lerde ifade ediyorlar. Ateş ölçme dışında başka bir seçenek olamaz mı? Örneğin bu işçiler için, en azından riski azaltmak için PCR testi yapılamaz mı? Bunun dışında başka değerlendirme çalışmaları yapılamaz mı?

2) İşçiler konaklayacakları alana geldiklerinde il/ilçe emniyet müdürlüğüne haber verilecek. Mevsimlik tarım işçilerinin çevrede yaşayanlar ile sosyal iletişimi kesilecek. Sosyal mesafenin sağlanamadığı kapalı ve açık alanlarda maske takılacak.

Mevsimlik gezici tarım işçileri çok büyük oranda il/ilçe emniyet müdürlüğünün dışında bulunan ve jandarma tarafından denetlenen yerlerde konaklamaktadır. Bu nedenle bu tedbirlere jandarma ifadesi de eklenmelidir.

Sosyal mesafenin sağlanamadığı durumlarda kullanılacak maskelerin kimler tarafından yeterince sağlanacağı belirlenmelidir.

3) Günlük ihtiyaçların sağlanması için temsilci seçilecek. Bu temsilci toplu halde yaşayan mevsimlik tarım işçilerinin tüm ihtiyaçlarını günlük olarak temin edecek. Bu temsilci aracılığı hariçinde dışarıdan alışveriş yapılmayacak. Belirlenen bu kişiye gerekli hallerde ulaşım aracı işveren tarafından sağlanacak. Alışverişi yapan kişide hastalık belirti ve bulguları olmayacak.

Mevsimlik tarım işçileri genellikle büyük ölçekli çadır yerleşimlerinde büyük aileler şeklinde yaşamaktadırlar. Bir çadır yerleşiminde ihtiyaçları bir kişinin karşılaması mümkün görünmemektedir. Ayrıca bu aileler günlük değil, genellikle toplu olarak ve belirli zamanlarda ihtiyaçlarını karşılamaktadır.

Mevsimlik gezici tarım işçileri genellikle nakit paraya sahip olmayıp, tarım araçlarından borç almakta veya alışveriş yaptıkları yere ileride ödenmek üzere borçlanmaktadır. Bu durumda mevcut tedbirlerle alışveriş yapmaları kolay değildir.

Mevsimlik gezici tarım işçileri birden fazla işverene çalışmaktadır. Hangi işverenin alışveriş işini organize edeceği belirlenmemiştir ve bu durum muğlaklık yaratmaktadır.

Alışverişi yapacak kişi de alışveriş sonrası veya öncesi hastalık belirti ve bulgusu olup olmadığı nasıl belirlenecektir?

4) Olguların erken dönemde tespitine yönelik olarak 7-14 günlük periyotlarda işçilerin alından (lazer termometre ile) ateş ölçümleri yapılacak.

Bu ölçümler nerede yapılacaktır? Kimler tarafından yapılacaktır?

5) Çadırlarda konaklama yapılması durumunda, çadırlar arasında en az iki metre mesafe olacak ve çadır alanının çadırdaki kalacak kişi başına en az üç metrekare alandüşecek büyüklükte olması sağlanacak.

Bu tedbir için aşağıdaki soruların yanıtlanması gerekiyor...

- Mevcut durumda salgından önce kurulmuş çadırlarda mesafeler ayarlanacak mı?
- Evetse, bunlar için yer tahsisi yapılacak mı?
- Eğer çadırın kurulduğu yerde yerde uygun alan bulunmuyorsa, bu çadırlardan hangileri, ne-reye taşınacak?
- Eğer mevsimlik gezici tarım işçileri çadır yeri için kira ödemişse, yeni alan için ilave kira bedeli kimler tarafından karşılanacak?
- Mevsimlik gezici tarım işçilerinin çadırları genellikle 15-20 metrekaredir. Bu alanlarda ortalama 7 kişi konaklamaktadır. Çadır içinde ev eşyaları, mutfak malzemeleri de yer almaktadır. Her kişiye en az üç metrekare alan düşmesi mümkün değildir. Bu nedenle ilave çadıra ihtiyaç duyulmaktadır. Bu çadır kim tarafından, hangi koşullarda sağlanacaktır?

6) Tuvalet kabini sayısı minimum 10 kişiye bir tuvalet olacak şekilde planlanacak. Tuvaletler yerleşim alanının en az 30- 50 metre uzağında olacak. 30 kişiye bir duş olacak şekilde düzenlenecek.

Mevsimlik gezici tarım işçileri aile bazında tuvaletlerini inşa etmekte ve yalnızca aile üyelerinin kullanmasına izin vermektedir. Başkaları tarafından kullanılan bir tuvaleti genellikle kullanmamaktadırlar. Bu tedbir için aşağıdaki soruların yanıtlanması gereklidir;

İhtiyaç duyulacak olan bu tuvaletler kimler tarafından inşa edilecektir? Bunun maliyetini kim karşılayacaktır?

Ayrıca çadır yerleşiminde uzakta olan tuvaletler genellikle kullanılmamakta ve aileler çadır yakınına kendi tuvaletlerini inşa etmektedir. Bir de çadır yerleşiminde gece çevre aydınlatması bulunmuyorsa özellikle çocuk ve genç kızların bu tuvaletleri kullanması mümkün görünmemektedir.

Çadır yerleşimindeki banyolara dair herhangi bir tedbir ve bu tedbirin nasıl uygulanacağına dair bir öngörü yer almamaktadır.

7) Çöpler sık sık toplanacak.

Buradaki en önemli konu çöplerin toplanması yanında çöplerin biriktirileceği çöp bidonlarının teminidir. Belediyelerin bunu programına almaları sağlanmalıdır.

8) Kafilerinden Covid-19 vakası çıkan işçilerin, son vakanın çıkmasından itibaren en az 10 gün bulunduğu bölgeden ayrılmasına izin verilmeyecek ve karantinada tutulacak.

Karantinada tutulması durumunda bu kişilerin çalışmadığı günler için ücretleri kim tarafından ödenecektir?

Kaynak: Bu notlar ve sorular www.hurriyet.com.tr/ekonomi/bilim-kurulu-mevsimsel-tarim-iscileri-icin-karar-aldi-isci-cadirlari-arasina-virus-mesafesi-41502947 kaynağında yer verilen Sağlık Bakanlığı, Bilim Kurulu tedbirleri dikkate alınarak hazırlanmıştır.

Beşinci Bölüm

Hızlı Değerlendirme Araştırma Bulguları

Bu bölüm araştırma kapsamında tarım aracıları, kurumlar ve online anketten toplanan verilerin analize yer vermektedir. Tarım aracılarının harekete geçirdiği mevsimlik gezici tarım işçilerinin çalışma durumları ve tarımsal iş takvimleri, salgın sürecindeki mevcut durumları ve bilgilendirme düzeyleri, bu kapsamda alınan tedbirler, ulaşım, konaklama ve çalışma alanlarındaki ihtiyaçları, alınan tedbirlerin uygulanma düzeyi hakkındaki bulgulara değinmektedir. Ayrıca Kalkınma Atölyesi'nin bilgi ve deneyim paylaşımına odaklanarak oluşturulan WhatsApp grubunda araştırma boyunca bilgi akışı sağlayan kurumların 17'siyle gerçekleştirilen kapasite değerlendirme anketine yer vermektedir.

Tarım Aracıları ve Organize Ettikleri İşgücü

Araştırma kapsamında görüşülen tarım aracılarının tamamı erkek ve yaş ortalaması ise 43'tür. Görüşülen 70 tarım aracısına, kaç işçiyle çalıştığı sorulmuştur (Tablo 6). Mevsimlik gezici tarım işçileri ve çocuklarıyla ilgili gerçekleştirilen önceki araştırmalarda da deneyimlediği üzere işçi sayısı konusunda elde edilecek veriler genellikle yaklaşık olarak değerlendirilmelidir. Diğer taraftan bu araştırma kapsamında görüşülen tarım aracıları aracılarının büyük bir kısmının henüz işe başlamadıkları, ayrıca her işte ve her yıl farklı işçilerle çalışabildikleri de düşünüldüğünde bu tür bir yaklaşık/tahmini işçi sayısı kabul edilebilir görünmektedir. Bu nedenle, görüşme yapılan tarım aracıları kimi zaman yaklaşık işçi sayıları dile getirmiş kimi zamanda yıl boyunca farklı ürünlerde çalışan tekil işçilerden daha ziyade "hane" olarak kaç ailenin mevsimlik tarımsal göçe katılacağını/ katıldığını ifade etmiştir. Bu tarım aracılarının işçi sayısına yönelik hesapları genellikle "her evden en az iki işçi çıkar" şeklindedir. Buna göre tabloda sunulan beş aralıktaki dağılım "50 işçiden az" ve "300 işçiden fazla" alt ve üst grupları dışında birbirine oldukça yakındır. Buradan yapılacak yaklaşık bir hesaplamayla görüşülen tarım aracılarının, aracı başına 147 işçiden toplam 9.947 işçi olmak üzere, yaklaşık 10 bin işçi kümesine karşılık geldiği görülmektedir.

Tablo 6. Görüşülen tarım aracılarının Mart-Eylül ayları arasında çalışacağı işgücü

İşçi sayıları	Frekans	Yüzde	
↓	↓	↓	
1-49 işçi	12	17,1	
50-99 işçi	20	28,6	
100-199 işçi	17	24,3	
200-299 işçi	14	20	
300 ve üzeri işçi	7	10	
Toplam	70	100,0	

Bu evrenin cinsiyet ve yaş dağılımı da sorulmuştur. Buna göre kesin bir sayı verememekle birlikte tarım aracılarının kadın sayısının fazla olduğu-

nu düşündükleri anlaşılmıştır. Aracıların yüzde 35,7'si işçilerini cinsiyet bazında ifade edememiştir. Kısaca “bilmiyorum” ya da “emin değilim” diyerek bu kısım geçirilmiştir. Bu konuda fikir beyan edenler ise çoğu zaman yarı yarıya bir erkek/kadın oranı belirtmişlerdir. Buna göre cinsiyet bazında işçi sayısı söyleyen ya da oran veren aracıların iş bulduğu kadınların sayısı 2.713, erkekler ise 2.427. Çoğu aracı kadın işçi sayısının erkek işçi sayısından fazla olduğunu görüşmelerde sözel olarak ifade etmiştir.

Tarım aracısının sorumluluğunda hareket eden işçi hanelerinde 18 yaş altı nüfusa dair de veri alınmaya çalışılmıştır. Aracıların yüzde 18,6'sı (13 aracı) bu soruya “bilmiyorum” yanıtını vermiştir. Diğerlerinin bir kısmı net sayılar vermiş, bir kısmı da yine genel işçi sayısı içinde ya da her bir hane içinde ortalama çocuk sayısına referans vererek yaklaşık bir çıkarımda bulunmuştur. Buna benzer cevaplar dikkatlice incelendiğinde 18 yaş altı nüfus yaklaşık toplam işçi sayısının üçte birine karşılık gelmektedir (3037 çocuk). Maalesef tarım aracıları bu nüfusun yaş grupları ve cinsiyet bazında detaylarını verememişlerdir. Tarım aracılarının neredeyse tamamı bu konuda bilgi sahibi olmadıklarını ya da emin olamadıklarını ifade etmiştir. Diğer taraftan görüşmelerde bazı tarım aracıları net bir şekilde 18 yaş altı nüfusun önemli ölçüde 14-15 yaşından itibaren çalışmaya başladıklarını beyan etmiş ve bu yaş grubunu kimi zaman işçi olarak dillendirmiştir. Kimisi görüşmenin “çocuk işçiliğiyle” ilişkili olduğunu varsayarak 14 ya da 16 yaş altında çocukları alana kesinlikle götürmediklerini, onların alana gelseler de su taşımak gibi basit işler yaptıklarını, ama yevmiye almadıklarını dile getirirken kimisi ise okul zamanı değilse çocukların da üretime katıldığını açıkça ifade etmiştir. Bu söylemlerden de tarım aracılarının çocuk işçiliği ve çalışma yaşları konusunda fikir sahibi olduklarını düşünebiliriz.

Sokağa çıkma yasağı kapsamında olan bir diğer grup olarak 65 yaş üzeri kişilerin sayısı sorulduğunda daha kesin cevaplara ulaşılmıştır. Buna göre 57 tarım aracısının ekibinde 65 yaş ve üzeri kimse bulunmamaktadır. Geriye kalan 13 tarım aracısının verdiği rakamların toplamı ise 54 kişi olarak tespit edilmiştir.

Görüşülen 70 tarım aracısından 50'si ekiplerinde göçmen¹ işçi bulunmadığını belirtmiştir. Göçmen işçilerle birlikte çalışan diğer 20 tarım aracısından 7'si ekibindeki göçmen işçi sayısını bilmediğini belirtirken, diğer 13'ü ise toplamda yaklaşık 720 göçmen işçi ile birlikte çalışmaktadır. Ekibinde göçmen işçi bulunmayan tarım aracılarının bir kısmı “zaten yasak” diyerek açıklamada bulunurken, bazı tarım aracıları ise önceki deneyimlerine dayanarak göçmen işçiyile çalışmamayı tercih ettiğini belirtmiştir.

Diğer yandan, tarım araçlarından 38'i ekiplerinde kronik rahatsızlığı olan kimse olmadığını, 20'si ise bunu bilmediği belirtmiştir. Kalan 12 tarım aracısı ise toplamda 57 işçinin kronik rahatsızlığı olduğunu söylemiştir. Benzer bir şekilde, 30 tarım aracısı ekiplerinde hamile işçi olup olmadığını bilmezken, 12'si olmadığını belirtmiştir. 28 tarım aracısı ise ekiplerinde toplamda 61 kadının hamile olduğunu söylemiştir.

Salgın sürecinde uzaktan eğitime geçilmiş olması nedeniyle mevsimlik gezici tarım işçilerinin çocuklarının bu konudaki durumu da sorulmuştur. Görüşülen 70 tarım aracısının 36'sı çocukların uzaktan eğitime katılmadığını söylerken 14'ü ise bu konuda bir bilgisi olmadığını belirtmiştir. Sadece 16 tarım aracısı bu soruya "Evet" cevabı verirken, 4'ü ise çocukların uzaktan eğitime kısmen katıldığını belirtmiştir. Bu 20 tarım aracısına sorulduğunda çocukların uzaktan eğitime katılmak üzere yoğunlukla TV ve ardından cep telefonu kullandıkları öğrenilmiştir. Diğer yandan araçların diğer ihtiyaçlar arasında bu konudaki ne kadar ilgili olacağı ayrı bir soru işaretidir. Görüşülen tarım araçlarının büyük bir kısmının halihazırda alana çıkmamış olduğu da göz önüne alınırsa mevsimlik gezici tarım işçi çocuklarının uzaktan eğitime katılımı konusunda sürecin nasıl işleyeceğine dair kesin sonuçlara varmanın güç olacağı söylenebilir.

Kalkınma Atölyesi'nin bitkisel üretimde mevsimlik gezici tarım işçi ve aileleri üzerine gerçekleştirdiği araştırmalarda tarım, çocukların hem ücretli hem ücretsiz aile işçisi olarak yaygın çalıştıkları sektörlerin başında gelmektedir. Ayrıca Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) hazırladığı 2012 yılı Çocuk İşgücü Anketi sonuçlarına göre, çalışan çocukların yüzde 44,7'si (399 bin kişi)², 2019 yılı Çocuk İşgücü Anketi verilerine göre ise 221 bin çocuk (yüzde 30,8)³ tarım sektöründe çalışmaktadır.

Mevsimlik gezici tarım işçiliği bitkisel üretimde ortaya çıkan ücretli işçilik biçimlerinden biridir ve tarımda çalışmak isteyen ailelerin bitkisel üretimin çeşitli aşamalarında sürekli yaşadıkları yerlerden bu ürünlerin üretiminde çalışmak için göç etmelerini gerektirmektedir. Tarımsal üretim süreçlerinde çalışmak için genellikle bütün aile fertleri göç ettiğinden, çalışmak için gidilen yerlerde çocuklar da çok büyük oranda ücretli işçiler olarak çalışma sürecine katılmaktadır. Tarım işçisi aileler ne kadar çok aile üyesini çalışma sürecine dahil edebilirlerse haneye gelen gelir de o kadar artmaktadır. Bu nedenle çocuk işçiliği ailelerin geçimlerinde önemli bir işgücü olmaya devam etmektedir.

Türkiye’de tarımsal üretimde çocukların narenciye, şekerpancarı, sebze üretimi, pamuk, tütün, bakliyat, kimyon ve fındık bahçelerinde yaygın olarak çalışmakta olduğu görülmektedir. Özellikle mevsimlik gezici tarım işçileri arasında çocukların sayısı azımsanamayacak kadar fazladır ve bazı işlerde çalışan çocukların sayısı neredeyse işgücünün 1/3’üne kadar çıkabilmektedir. Çocukların ücretli mevsimlik tarım işlerinde çalışması, fiziksel gelişimini tamamlamamış çocukların ağır çalışma koşulları ile karşı karşıya olduklarını göstermektedir. Uzun çalışma saatleri, yazın sıcak ve nemde açık alanda çalışma tarımsal üretimin zorluklarından sadece bazılarıdır.

Özellikle 14-17 yaş arasındaki çocuklar mevsimlik tarım işlerinde çalışmakta ve tarımda ücretli çalışmak için aileleri ile birlikte göç etmektedir. Hayata Destek Derneği’nin (2014) 168 mevsimlik tarım işçisi hanehalkı ile yaptığı 1.353 kişinin verisini içeren araştırmada, bu hanelerde yaşayan çocukların büyük oranlarda tarlalarda, bahçelerde çalıştığı tespit edilmiştir. 5-11 yaş grubundaki çocukların yüzde 35’i tarlada çalışırken, bu oran 12-15 yaş grubunda yüzde 78’e, 16-18 yaş grubunda ise yüzde 85’e çıkmaktadır. Mevsimlik gezici tarım göçüne katılan çocukların, tarlada çalışsın ya da çalışmasın, çok büyük bir kısmının eğitim yaşamları kesintiye uğramaktadır. Hayata Destek Derneği’nin araştırması göstermektedir ki, tarlada, bahçede çalışan çocukların eğitim hayatları açısından yüksek oranda okulu terk ve devamsızlık söz konusudur. Tarlada çalışan çocukların (18 yaş ve altı) yüzde 50’si eğitimini terk etmiştir ve bu oran tarlada çalışmayan çocuklar için bile yüzde 21’dir. Tarlada çalışan ve eğitimlerine devam eden çocukların yüzde 57’si okuluna düzenli devam edemiyorken, bu oran çalışmayan çocuklar arasında yüzde 43’tür. Mevsimlik tarımsal üretime katılmak çocukların eğitimlerini olumsuz yönde etkilerken, mevsimlik tarım işçiliği için göç eden ailelerin mensubu çocukların da gelecekte eğitimden ayrılma ihtimallerinin yüksek olduğu görülmektedir.

Ayrıca, çocuklar tarla, bahçedeki iş dışında yaşam alanlarında su taşıma, çamaşır yıkama, çadır temizliği ve yatakların toplanması, bulaşık yıkama, yemek ve sofranın hazırlama, çocuk bakımı işlerini de yapmaktadırlar. Görülmektedir ki, tarım işçiliği için göç eden aileler yanlarında, çalışabilecek çocuklarını götürmektedir.

Araştırma kapsamında Covid-19 salgını ve önlemeye yönelik tedbirlerin mevsimlik gezici tarım işçi aileleri ve özellikle çocuklarına etkisi özel amaçlardan biri olarak tanımlanmıştır. Fakat diğer yandan sahada bulu-

namamak ve görüşmelerin gerçekleştirildiği iki kümede tarım işçisi bulunmaması nedeniyle bu konuda sorulan sorulara beklenen ölçüde cevaplar alınamamıştır. Söz gelimi tarım araçlarının “*Kafilenizde kaç çocuk var?*” sorusuna, çalışan (yevmiye alan) çocukları dahil etmeden cevap veriyor olması, çocuk işçiliğinin olumsuz bir kabul gördüğü konusunda farkındalıkları olması ve özellikle telefonda yapılan görüşmelerde bu konu üzerine konuşmaktan kaçınmaları araştırma sürecinde yaşanan önemli bir kısıttır.

Buna karşın yukarıda genel bir çerçevesi çizilen ve geçmiş yıllarda bitkisel üretimde çocuk işçiliğine dair araştırmalardan bir öngöründe bulunmak mümkündür. Seyahat sürecine katılabilen ve çocuklarını da bu sürece dahil eden aileler bitkisel üretimde özellikle götürü/kabala ücretlendirmede⁴ çalışılabilecek en küçük yaşa kadar çalıştırmaya katılmaktadır. Yevmiye ile ücretlendirmede ise tarla/bahçe sahiplerinin kabul edeceği yaş sınırından sonra çalıştırma eğilimi yüksektir. Araştırma kapsamında tespit edildiği üzere salgınla mücadele kapsamında alınacak tedbirler mevsimlik gezici tarım işçilerinin ulaşım maliyetleri oldukça yükseltecek olup, bunun nasıl karşılanacağı konusunda belirsizlikler sürmektedir. Bu koşullarda yolculuk ve diğer maliyetlerin karşılanmasına yönelik göç sürecine katılan çocukların daha fazla çalıştırılma olasılığını artmaktadır. Ayrıca araştırma kapsamında tespit edildiği üzere bir kısım işçinin göç sürecine katılmaktan vazgeçtiği ya da katılmadığı da düşünülürse aileleriyle göç edecek çocukların çalışmaya daha fazla ekleneceği varsayılabilir.

Araştırma kapsamında örneklem olarak seçilen 10 ilden ulaşılabilen kamu kurumları, çiftçi/üretici birlikleri, sivil toplum kuruluşları, özel sektör firmaları, ziraat odaları ve meslek örgütleri gibi kurumların temsilcileri ve uluslararası kuruluşların temsilcilerinden oluşan ikinci grup görüşmeciler de çocuk işçiliğinin mevcut durumunun devam edeceği ve hatta bazı illerde artacağını dile getirmiştir.

Çocuk işçiliği alanında çalışan bir akademisyenle yapılan görüşmede mevsimlik gezici tarım işçilerinin içinde yüzbinlerce çocuğun bulunduğu, aileleriyle göç eden bu çocukların çalışmak durumunda kaldığını dile getirmiştir. Görüşme yapılan ziraat odası temsilcileri ise ailelerin çocuklarını geride bırakıp seyahate çıkmalarının mümkün olmayacağını belirtmiş ve gerek seyahatlerde gerekse de alana çıkarken yaşı tutmayan kişiler olsa dahi aile üyesi olacaklarından bu konudaki tedbirlerin uygu-

lamasının güç olacağını dile getirmiştir. Eskişehir’den bir STK temsilcisi çocukların alana çıkmaması için çalışma saatlerinde ailelerin çocuklarını güvenli olarak bırakabileceği bir yere ihtiyaç olduğunu, böylesi bir olanak sağlanmadan çocukların çalışmasının önlenmesinin mümkün olmadığını ifade etmiştir. Bu salgının eğitim kurumlarını geçici olarak kapatmasından dolayı uzaktan eğitim için sağladığı EBA TV⁵ uygulamasının işçi çocuklarının tarlaya, bahçeye gitmemesinin “bir fırsat” olacağını, ancak mevsimlik gezici tarım işçisi ailelerin çocuklarının uzaktan eğitime katılacak imkanlarının yetersizliği ve mekanlarının bulunmaması bu eğitim imkanından da yararlanamayacağını göstermektedir.

Tarım Aracıları ve Mevsimlik Tarım İşçilerinin Çalışma Durumu ile Mevsimlik Tarımsal İş Takvimi

Görüşülen 70 tarım aracısından 49’u halihazırda çalışacakları illere henüz göç etmemiş olduklarını, 21’i çalışacakları illere vardıklarını fakat bunlardan sadece 12’si çalışmaya başladıklarını bildirmişlerdir (Tablo 7). Bu bulgu araştırmanın takvimi açısından önemli bir duruma işaret etmektedir. Derlenen veriler üç temel işçi kümesini kapsamaktadır:

- (a) Sahada olup halihazırda tarımsal üretimde çalışanlar,
- (b) Sahada olup henüz tarımsal üretim çalışmalarına başlamamış olanlar,
- (c) Henüz sahaya ulaşmamış olanlar.

Dolayısıyla salgın konusunda alınan ve tarımsal üretimi etkileyecek kararlar, tedbirler ve uygulamalar konusunda farklı aşamalarda bulunan tarım araçlarından deneyim ve beklentiler derlenmiştir. Bu durum halihazırda tarımsal üretimin başladığı ve henüz başlamadığı il/ilçelerdeki kurumlarla yapılan görüşmelere de yansımıştır.

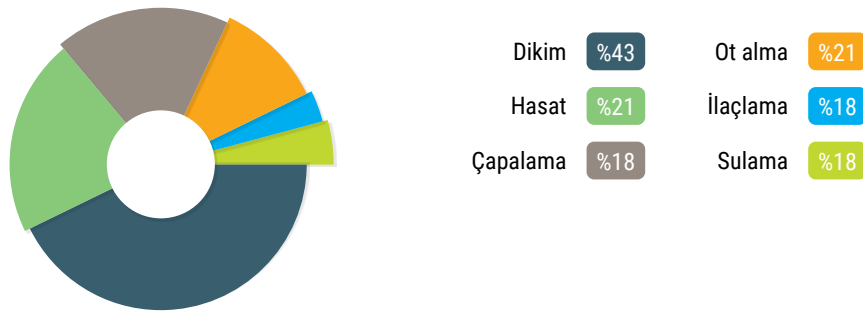
Tablo 7. Görüşme yapılan tarım araçlarının il bazında çalışma durumu (Sayı)

Şu anda bulunduğunuz il	Şu an çalışmak için alanda mısınız?			Toplam
	Evet, alandayız çalışıyoruz	Evet, alandayız ama çalışmıyoruz	Hayır, alanda değiliz	
↓	↓	↓	↓	↓
Şanlıurfa			1	29
Adana	4	8	1	13
Diyarbakır			12	12
Konya	1			1
Mersin	1	1		2
Kocaeli			1	1
Bursa	1			1
Batman			1	1
Osmaniye			1	1
Eskişehir	1		1	2
Antalya	1			1
Hatay	1		1	2
Mardin			1	1
Samsun	1			1
Manisa	1			1
Siirt			1	1
Toplam	12	9	49	70

Söz gelimi, Temmuz 2020 ayında çalışmak için göç etmeye hazırlanan tarım araçları ve bu aylarda fındık hasadı için mevsimlik gezici tarım işçisi bekleyen Ordu-Altınordu, Düzce ve kayısı hasadı için Malatya-Akçadağ gibi il/ilçelerdeki ziraat odaları şimdilik bir sorunları olmadığını belirtmiş ve salgının etkisinin işçilerin il/ilçelerine gelmesi gereken aylara kadar azalacağı beklentisi içinde olduklarını belirtmişlerdir. Diğer yandan işgücü ihtiyacının halihazırda başladığı Bursa-Mustafakemalpaşa, Ankara-Polatlı ve Mersin-Tarsus gibi ilçelerde özellikle seyahat izni konusundaki belirsizlikler nedeniyle sorunlar yaşandığı görülmüştür. Diğer yandan Adana-Seyhan ilçesinde görüşülen bir kurum temsilcisi “İşgücü ihtiyacı başladı. Tam anlamıyla gelemediler. Bazı bölgelerden işçi nakli gerekiyor, onları yapamıyorlar. Soğan hasadı yoğunlaşmaya başladı” sözleriyle yaşanan belirsizliklerin bitkisel üretim alanında sorun teşkil etmeye başladığına işaret etmiştir.

Halihazırda çalışmak için göç etmiş olan (çalışan ya da çalışmayan) toplam 21 (toplam görüşmecilerin yüzde 30) tarım aracısına- ne iş yaptıkları ya da belliyse yapacakları sorulmuş, 16’sı bu soruya cevap vermiştir. Birden fazla seçenek belirtebildikleri için toplam 28 cevap derlenmiştir. Buna göre tarım araçlarının sorumlu olduğu işçiler açısından şu an en çok yapılan işlerin başında dikim (yüzde 42,9), hasat (yüzde 21,4) ve çapalama (yüzde 17,9) gelmektedir (Grafik 4).

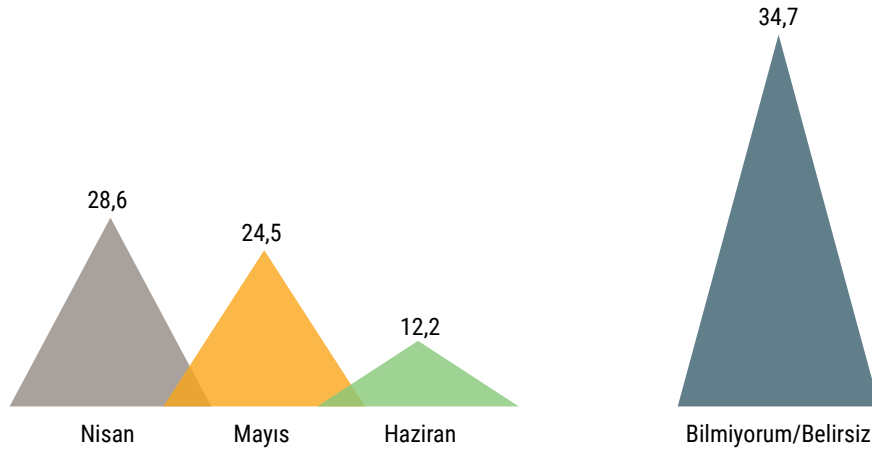
Grafik 4. Halihazırda alanda olan mevsimlik gezici tarım işçilerinin yaptıkları ve yapacakları işler

Çalışacakları ilde bulunan 21 tarım aracısının 9’u bu illere Şanlıurfa’dan, biri Şırnak’tan ve biri de Mardin’den geldiklerini söylemişlerdir. 10 kişi ise bir yerden gelmediklerini, zaten orada olduklarını belirtmiştir.

Çalışacakları ile henüz gitmemiş olan 49 tarım aracısından 17'si çalışacakları ile ya da ilçeye ne zaman gidebileceklerini bilmediklerini dile getirmiştir. Bu tarım araçlarından 14'ü nisan, 12'si mayıs, 6'sı ise haziran aylarında çalışmaya başlayabileceklerini düşünmektedirler (Grafik 5). Bu tarihler farklı tarımsal ürünlerin üretim takvimine göre belirlenmektedir. Soruya "Bilmiyorum/belirsiz" cevabını veren tarım araçlarının çoğu fındık hasadında çalışmakta ve seyahatlerini temmuz sonu ağustos başı gibi planlamaktadırlar.

Grafik 5. Ne zaman çalışmaya başlayacaksınız? (Yüzde)

Henüz çalışmaya başlamamış 49 tarım aracısına ilk işe başlama tarihi sorulduğunda hepsinin halihazırda bir iş anlaşması içinde olduğu görülmüştür. Hangi illere seyahat edileceği ve hangi tarımsal üründe çalışacakları sorulduğunda; Adapazarı (fındık), Afyon (şekerpancarı), Ankara (soğan), Antalya, Düzce (fındık), Elazığ (şekerpancarı), Eskişehir (domates, biber, kimyon, soğan), Giresun (fındık), Hatay (patates, soğan), İzmir (domates), Kayseri (şekerpancarı), Konya (şekerpancarı, kimyon, ayçiçeği, domates, biber, patlıcan, karpuz, fasulye, ayçiçeği), Malatya (kayısı, kavun), Manisa (domates, patlıcan, biber), Ordu (fındık), Sakarya (fındık), Samsun (fındık), Sivas (şekerpancarı), Tokat (domates, biber) ve Yozgat (şekerpancarı) olmak üzere 20 il karşımıza çıkmaktadır. Bu iller arasında Konya (%24,5) ve Malatya (%20,4) önde gelmektedir. Görüşülen araçlar nisan ve mayıs ayları için Konya ve Malatya'ya; mayıs ve haziran ayları için İzmir'e, temmuz sonundan itibaren Ordu ve Düzce'ye gitmeyi planlamaktadırlar. Bu takvim Malatya'da kayısı, Konya'da şekerpancarı, Ordu ve Düzce'de fındık, İzmir'de ise domates ağırlıklı sebze hasadına göre belirlenmektedir. Görüleceği üzere nisan ayından eylül ayına kadar Türkiye'nin büyük bir kısmında mevsimlik gezici tarım işçisi hareketliliği olacaktır.

Harita 9. Tarım araçlarının izin sürecinden sonra çalışmak amacıyla ilk gideceği iller

Konya	% 24,5	<div style="width: 24.5%;"></div>	Kayseri	% 2,0	<div style="width: 2.0%;"></div>
Malatya	% 20,4	<div style="width: 20.4%;"></div>	İzmir	% 6,1	<div style="width: 6.1%;"></div>
Ordu	% 6,1	<div style="width: 6.1%;"></div>	Hatay	% 2,0	<div style="width: 2.0%;"></div>
Sivas	% 2,0	<div style="width: 2.0%;"></div>	Elâzığ	% 2,0	<div style="width: 2.0%;"></div>
Düzce	% 6,1	<div style="width: 6.1%;"></div>	Giresun	% 2,0	<div style="width: 2.0%;"></div>
Adapazarı	% 2,0	<div style="width: 2.0%;"></div>	Afyonkarahisar	% 2,0	<div style="width: 2.0%;"></div>
Ankara	% 2,0	<div style="width: 2.0%;"></div>	Sakarya	% 2,0	<div style="width: 2.0%;"></div>
Antalya	% 2,0	<div style="width: 2.0%;"></div>	Tokat	% 2,0	<div style="width: 2.0%;"></div>
Manisa	% 4,1	<div style="width: 4.1%;"></div>	Samsun	% 2,0	<div style="width: 2.0%;"></div>
Yozgat	% 6,1	<div style="width: 6.1%;"></div>	Eskişehir	% 2,0	<div style="width: 2.0%;"></div>

Covid-19 Salgını Hakkında Mevcut Durum ve Bilgilendirme

Hâlihazırda çalışan ya da çalışacakları yere ulaşabilen 21 tarım aracısının 15'i salgın başladıktan sonra herhangi bir kurumdan herhangi bir hizmet almadığını ifade etmiştir. Hizmet aldığını belirten altı tarım aracı ise belediyeler (Adana-Seyhan) tarafından eldiven ve maske sağlandığı, farklı il ve ilçelerde hijyen malzemesi ve hijyen kiti dağıtımını yapıldığını belirtmiştir.⁶ Diğer yandan 17 tarım aracı herhangi bir sağlık taramasından geçemediklerini söylerken sadece dört tarım aracı sağlık taraması kapsamında vücut ısısı ölçümü yapıldığını, konakladıkları geçici çadır yerleşimlerinin ilaçlandığını ve salgın hakkında Jandarma, İl Sağlık ve İl Tarım ve Orman Müdürlüğü gibi kurumlar tarafından bilgilendirme yapıldığını belirtmiştir. Görüşülen tarım araçlarından biri şehirlerarası seyahat yasağı açıklandığı gün Samsun'a vardığını ve kaymakamlığın kendisini sağlık

kurumuna yönlendirdiğini, orada ise kendilerine 14 gün kimseyle görüşmemeleri gerektiğini söylediğini belirtmiştir.

Görüşülen 70 tarım aracısından 39'u salgın hakkında bilgilendirilmediğini, 31'i ise bilgilendirildiğini söylemiştir. Bilgilendirilmeyen tarım araçlarının büyük bölümünü oluşturan 31 tarım aracı henüz çalışacakları ile gitmemiş olanlardan oluşmaktadır. Çalışacakları ile ulaşabilen 21 tarım aracısından ise sadece 13'ü konu hakkında bilgilendirildiklerini dile getirmiştir (Grafik 6). Bilgilendirmelerin valilik, kaymakamlık, jandarma, tarım ve orman il ya da ilçe müdürlükleri gibi resmî kurumlar vasıtasıyla yapılmakta olduğu anlaşılmıştır. Çalışmak için seyahatler başladıkça ve alana çıkıldıkça salgın konusunda bilgilendirmelere ulaşılabilirdiği görülmektedir.

Grafik 6. Çalışma durumuna göre tarım araçlarının doğrudan bilgilendirilme durumu (sayı)

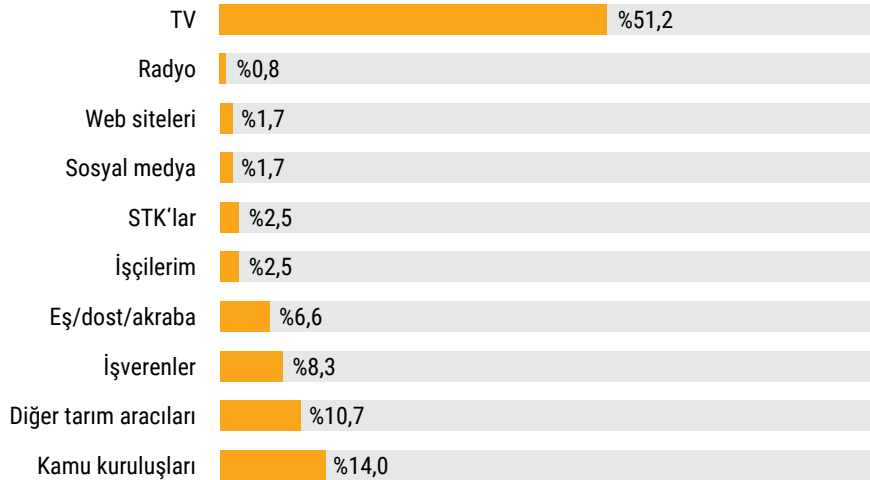

Nitekim, ilk görüşmelerde bir kurum tarafından bilgilendirilen aracı sayısı azken araştırmanın ilerleyen safhalarında valilik, kaymakamlık veya bu kurumlara bağlı il/ilçe tarım ve orman müdürlüklerinden aranmalar ve bilgi akışı başladığı için “bilgilendirildik” yanıtları artmıştır. Eğer görüşmeler daha ileri bir tarihte yapılmış olsaydı muhtemelen özellikle kayıtlı olan tarım araçlarının büyük bir kısmı kurumlar tarafından aranmış olacaktı. Farklı il/ilçe kurumlarıyla (tarım müdürlükleri, ziraat odaları, belediyeler, kaymakamlıklar vb.) yapılan görüşmelerde de salgınla ilgili hazırlıklar sorulduğunda “bugün valilikte/kaymakamlıkta toplantımız vardı” gibi ifadelerle sıkça rastlanmıştır.

Resmî kurumlar üzerinden bilgilendirilmemiş olsalar dahi görüşülen tarım araçlarının büyük bir kısmı salgınla ilgili gelişmeleri takip ettik-

lerini belirtmişlerdir. Gelişmeleri takip eden 67 tarım aracısı hangi kanallardan bilgilendiklerine ilişkin TV, radyo, sosyal medya, web siteleri, işçiler, eş/dost/akraba, diğer tarım araçları, işverenler, kamu kuruluşları ve STK'lar olmak üzere farklı seçenekler sorulmuştur. Tarım araçları bu seçenekler arasından birden çok tercih yaparak toplam 121 cevap vermiştir. Buna göre TV en yaygın (yüzde 51,2) bilgilendirme aracı olurken kamu kuruluşları (yüzde 14), diğer tarım araçları (yüzde 10,7) ve işverenler (yüzde 8,3) diğer önemli bilgilendirme kanalları olarak saptanmıştır (Grafik 7). Görüşülen tarım araçlarından sadece üçü ise STK'ları salgın konusunda bilgilenebilecekleri bir kaynak olarak belirtmiştir. STK olarak belirtilen kurumlar Pikolo Derneği⁷ ve Adana ve Tarsus Tarım Araçları dernekleridir.

Grafik 7. Tarım araçlarının covid-19 salgını ile ilgili gelişmeleri takip ettikleri haber/bilgi kaynakları

Tarım araçlarının salgınla ilgili bilgilendirme kanalları arasında “diğer tarım araçları” seçeneğini belirtmiş olmaları bir diğer soruya verdikleri cevap açısından da önemlidir. Görüşme yapılan 70 tarım aracısından 32’si çalışmak amacıyla gittikleri illerdeki diğer tarım araçlarıyla bağlantı içinde olduklarını belirtmiştir. Bu iki veri tarım araçlarının bilgilendirilmesinde halihazırda kullanmakta oldukları sosyal ağların önemine işaret etmektedir.

Araştırmanın gerçekleştiği tarihler arasında tarım aracılarının büyük bir kısmının iş bulduğu işçilerini salgınla ilgili tedbir ve uygulamalar konusunda belirli bir düzende bilgilendirmediği ayrıca anlaşılmıştır. Bu konudaki sorulara büyük oranda “konuşuyoruz” gibi muğlak bir ifadeyle cevap verilmiş ya da işe çıkma zamanı yaklaşmadıysa “henüz değil, daha erken” denilmiştir. Bir kısım tarım aracıları ise “Zaten herkes televizyondan izliyor” diyerek işçilerin de kendisi kadar bilgileniyor olduğunu söylemiştir. İşçiler ancak köyde, mahallede birbirleriyle karşılaştıkça, akrabalık ve komşuluk ilişkileri içerisinde konusu geçtikçe salgın konusundaki gelişmelerden haberdar olmaktadır. Sadece iki tarım aracıları “aile reislerini” düzenli olarak bilgilendirdiğini söylemiştir.

Tarım aracılara işçilerden kendilerine genel olarak gelişmeler ve özel olarak salgın sürecinde işlerle ilgili gelen bir soru olup olmadığı sorulduğunda yedi tarım aracıları bir cevap verememiş, 16 tarım aracıları ise hiçbir soru gelmediğini belirtmiştir. Bu konuda işçisi ile herhangi bir iletişimi olmayan 23 tarım aracılarının 17’si henüz çalışmaya başlamayan tarım araçlarıdır. Bu noktada da genel olarak tavırları “henüz erken” olduğu yönündedir. Bir tarım aracıları bu durumu şöyle ifade etmiştir;

“

Şimdilik bir şey sormuyorlar. Tedirginler tabii hastalıktan dolayı. Ama daha zaman var bizim için.

”

Bir diğeri ise;

“

Sormuyorlar. Bekliyor herkes, biz de bekliyoruz.

”

demiştir.

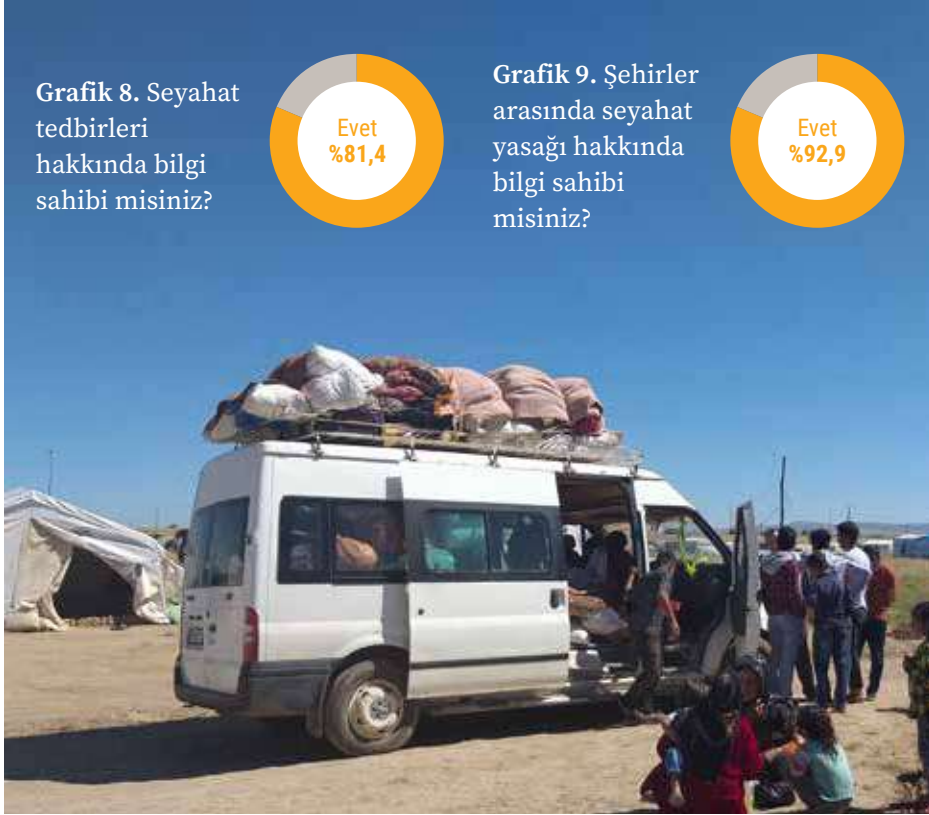
Geriye kalan 47 tarım aracılarının verdiği cevaplardan anlaşılan tarım mevsimine borçlu başlayan mevsimlik gezici tarım işçileri açısından en önemli gündem, “Bu sene nasıl olacak?” sorusu çerçevesinde anlaşılacak çalışıp çalışamayacakları ve işlerin devamlılığıdır. Şehirlerarası/şehir içi seyahatlere getirilen tedbirler ve 20 yaş altının sokağa çıkma yasağı kapsamına alınması işçileri maliyetleri etkilediği ölçüde “geçim derdi” kapsamında kaygılandırmaktadır. Salgınla ilgili az sayıda belirtilen endişeler konaklama alanları ve hijyen konusuyla ilgilidir.

Örnekleme olarak seçilen il/ilçelerde kurumlarla yapılan görüşmelerde salgın konusunda ne gibi çalışmalar yapıldığı sorulmuştur. Görüşmelerin yapıldığı esnada 3 Nisan 2020 tarihinde İçişleri Bakanlığı'nın salgın konusunda aldığı tedbir kararlarının ulaştığımız yerellerle valilik ve kaymakamlıklar tarafından düzenlenen toplantılarda tartışılmaya başlanmış olduğunu görülmektedir. Özellikle ulaşım, bilgilendirme, sağlık kontrolü, konaklama yerlerinin düzenlenmesi ve hijyeninin sağlanması gibi konular bu tartışmaların temel gündemini teşkil etmektedir. Bu il ve ilçelerin bir kısmında mevsimlik gezici tarım işçisi gelişleri henüz başlamamış olduğundan girişimler hazırlık aşamasında ve özellikle tarım araçları üzerinden bilgilendirme yapılması konusunda ilerlemektedir. Malatya-Akçadağ ilçesinde Fırat Kalkınma Ajansı girişimiyle işçiler için maske ve tulum üretimi yapılması konuşulduğu dile getirilmiştir. Adana-Seyhan ilçesinde dört, Adana-Yüreğir ilçesinde iki ve Adana-Karataş ilçesinde bir alanda toplam 800 aileye, Mersin'de ise Akdeniz ve Tarsus ilçelerinde valilik ve Uluslararası Göç Örgütü (IOM) iş birliğinde hijyen paketleri dağıtıldığı öğrenilmiştir.⁸ Görüşülen sivil toplum kuruluşları ayrıca Mersin'de büyükşehir belediyesi tarafından ise çadır alanlarda dezenfektasyon yapıldığı belirtilmiştir.⁹ Bazı il ve ilçelerde ise Suriyeli tarım işçilerine yönelik Arapça dilinde bilgilendirme yapıldığı da belirtilmiştir. Kimi meslek odası ve konuyla ilgili sahada çalışan sivil toplum kuruluşu il ve ilçelerde oluşturulan salgın kurullarına katılmadıkları için tedbir kararların ne ölçüde uygulanabileceği konusunda öngörülerini belirtmemişlerdir.

Tedbirler ve Şehirlerarası Çalışma Alanlarına Ulaşım

Salgın sürecinde tarımsal üretime ilişkin alınan karar ve uygulamalara dair yukarıda yapılan genel değerlendirmeyi desteklemek üzere ilgili konu başlıklarında tarım araçlarına sorular sorulmuştur. Görüşülen tarım araçlarından 49'unun halihazırda çalışacağı illere ulaşmamış oldukları ve önümüzdeki beş aylık süreçte seyahatlerini gerçekleştirmeyi planladıkları düşünüldüğünde bu konulardan en önemlisinin ulaşım ile ilgili olması beklenmelidir.

Görüştüğümüz tarım araçlarından 57'si salgın dolayısı ile uygulanan seyahat tedbirleri hakkında bilgi sahibi iken, 13'ü bilgi sahibi olmadığını dile getirmiştir (Grafik 8). Bu tedbirler kapsamında uygulanan şehirler arası seyahat yasağı hakkında tarım araçlarının sadece beşinin bilgi sahibi olmadığını görülmektedir (Grafik 9). Çalışacakları ilde bulunan 21 tarım ara-

cısı işçilerin konakladıkları yerden tarlaya/bahçeye kendi minibüs ya da özel araçlarıyla ulaştıklarını belirtmiştir. Bu tarım araçlarının 11' salgın sonrası alınan kararlar doğrultusunda çalışma alanı olan tarla ve bahçelere ulaşım konusunda yeni düzenlemeler yapmak durumunda kaldığını fakat geri kalanı ise bu konuda bir değişiklik yapmadıklarını söylemiştir.

Ulaşım konusundaki tedbir ve uygulamalar hem şehirlerarası hem de çalışılacak il/ilçe içi ulaşım açısından iki yönlü bir zorluk oluşturmaktadır. Görüşülen tarım araçları ulaşım konusunda bir araçta seyahat edecek yolcu sayısı ile ilgili kısıtlamalardan haberdar ama nasıl uygulanacağı konusunda kararsızdır. Alınan tedbirlere uyulması halinde ulaşım için ihtiyaç duyulan araç sayısının doğrudan en azından iki katına çıkacağını, bu araçların nasıl temin edileceği ve artacak ulaşım maliyetleri konusunda ne yapılacağını bilmediklerini söylemişlerdir. Kendi araçlarıyla aile olarak seyahat eden işçilerin bu kısıtlamaya nasıl uyacağı konusunda belirsizlik sıkça dile getirilmiştir.

“

Ailecek gidiyor 20 yaş altını nasıl bıraksın, bir de kalabalık oluyor ailecek gidince kendi aracıyla gitmeye çalışsa bile çoğu kaçak yollardan gidecek, ben götürmeyeceğim ama götürecek çok kişi var adam gitmezse aç kalır, çocuklarını bırakacak yeri de yok bazılarının taksisi filan var belki öyle gidiyorlar (martta giden olmuş) gidemezse nolur, taşınır buradan başka kazancın peşine düşer, başka şansı yok.

Tarım Aracısı (Şanlıurfa)

”

Şekerpancarı ve kimyon üretimi için Konya-Kula'ya gitme hazırlığında olan bir aracıyla yapılan ilk görüşmede artacak ulaşım maliyetleri konusunda işverenden haber beklediğini belirtmiş, bir hafta sonra yapılan takip görüşmesinde ise hem seyahat belgesi temini konusunda hem de artan ulaşım maliyetlerinin nasıl karşılanacağı konusunda belirsizliklerden şikâyet etmiştir. Üç dört yıldır Eskişehir'de ikamet etmekte olan Şanlıurfalı bir tarım aracısı ise şehirlerarası ulaşım ile ilgili izin prosedüründen etkilenmediğini ancak şehir içi ulaşım (konakladıkları geçici çadır yerleşimi ile tarla, bahçe arası mesafe) konusunda araçta belirlenenden daha fazla kişi taşıdıkları için birkaç kere ceza aldığını, ama işverenlerin buna rağmen araç sayısını arttırmadığını belirtmiştir. Üç bine yakın işçiyi organize eden Şanlıurfa'dan bir başka tarım aracısı ise yedi kişilik bir ailenin ulaşım masrafının geçen sene yaklaşık 350-400 TL tutarken bu sene 1500 TL'ye kadar çıkabildiğini belirtmiştir. Bazı tarım araçları ulaşım maliyetlerinin artması karşısında işverenden küçük ücret artışları talep edeceklerini belirtmişlerdir.

“

Henüz belli olan bir şey yok. Bekleyip göreceğiz. Ama çoktan gitmemiz gerekiyordu. Bazı tarlaları ot bastı. Ot çok olunca işçi buradan bana yevmiye çok çıkmaz der çalışmak istemez. Ya da daha fazla yevmiye ister. Tarlada göreceğiz.

Tarım Aracısı (Eskişehir)

”

“

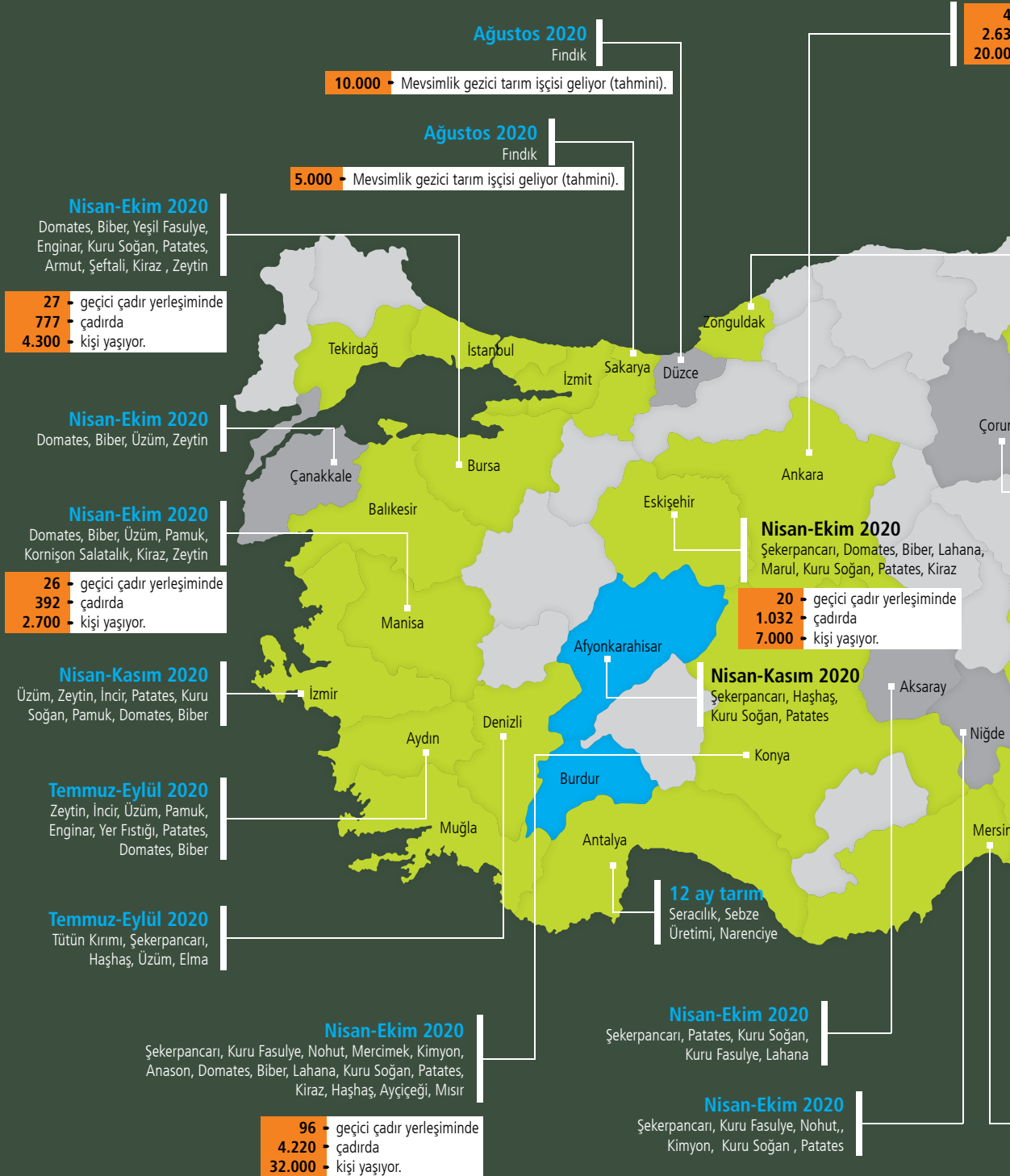
İşe çıkamadık. Normalde Bursa'ya domates ekmeye gidecektik ama olmadı. İşlerimiz aksadı. Korkuyoruz da bir belirsizlik var. Bizi ekonomik olarak çok etkileyecek.

Tarım Aracısı (Diyarbakır)

”

Harita 10. Türkiye’de mevsimlik gezici tarım işçilerinin çalıştığı başlıca iller, ürünler, aylar ve covid-19 salgını kapsamında seyahat sınırlaması ile karantina uygulaması yapılan iller

6 - geçici çadır yerleşiminde
8 - çadırda
0 - kişi yaşıyor.

Nisan-Ekim 2020

Şekerpancarı, Kuru Soğan, Patates, Havuç, Marul,
Kuru Fasulye, Nohut, Kimyon, Kiraz

Nisan-Ekim 2020

Şekerpancarı, Patates, Çerezlik Kabak,
Kuru Fasulye, Nohut, Elma

15.000 - Mevsimlik gezici tarım işçisi geliyor (tahmini).

Ağustos 2020

Fındık

Mayıs, Temmuz, Eylül 2020

Çay

Mayıs-Ekim 2020

Pirinç, Nohut, Kuru Fasulye,
Kuru Soğan, Patates

Nisan-Kasım 2020

Şekerpancarı, Kuru
Fasulye, Kuru Soğan,
Patates, Nohut, Kimyon

Temmuz 2020

Kayısı

Nisan-Kasım 2020

Antep Fıstığı, Sebze,
Pamuk, Mercimek

Mart-Kasım 2020

Antep Fıstığı, Sebze,
Sarımsak, Zeytin

Nisan- Kasım 2020

Taze ve Kuru Soğan,
Pamuk, Havuç, Maydanoz

47 - geçici çadır yerleşiminde
2.200 - çadırda
15.000 - kişi yaşıyor.

12 ay tarım

Narenciye, Yazlık, Kışlık Sebze, Kavuz,
Karpuz, Fıstık, Patates, Taze ve Kuru Soğan

12 ay tarım

Narenciye, Yazlık, Kışlık Sebze, Kavuz,
Karpuz, Fıstık, Patates, Muz

Kaynaklar-Açıklamalar

- 4 Nisan 2020 tarihinde alınan kararla 19 Nisan 2020 tarihinde kadar: COVID-19'la mücadele kapsamında, 30 büyükşehir ile Zonguldak iline giriş-çıkışın 15 gün süreyle durdurulmuştur.
- Adana, Ankara, Bursa, Eskişehir, Konya, Manisa illerine ait mevsimlik gezici tarım işçileri ve onların çocuklarına ait sayılar Kalkınma Atölyesi tarafından Temmuz-Kasım 2019 ayları itibarıyla alan çalışmasından elde edilen verilerdir.
- Sakarya, Düzce ve Ordu illerine fındık hasadına giden mevsimlik gezici tarım işçileri ve onların çocuklarının toplam verileri ise Ağustos 2019 ayına ait tahmini verileridir.

“

Bu insanlar 10 kişilik arabada nasıl 5 kişi gidecek bilmiyorum. Her aile birden fazla arabayla gitmek zorunda. Bu çok fazla masraf demek. Biz bunu karşılayamayız. İl tarıma gittiğimde bunları sordum. Kimse bir şey bilmiyor. Sadece söylüyorlar. Trafikle konuşun diyorlar.

Tarım Aracısı (Şanlıurfa)

”

Şanlıurfa'da 200'ü 20 yaş altı 300 işçisi olan bir tarım aracısı ile yapılan ilk görüşmede Mart 2020 ayında Konya'ya domates tarımı için gitmeleri gerekirken kaymakamlıktan izin alamadıkları için seyahat edemediklerini söylemiştir. Bir hafta sonraki takip görüşmesinde ise halen başvurunun sonucunu beklediklerini, fakat ulaşım maliyetleri yüzünden bazı işçilerin Şanlıurfa'da mercimek, biber ve domates gibi alanlarda iş aramaya başladığını, iş bulabilenlerin seyahat etmekten vazgeçebileceğini belirtmiştir. Bazı tarım araçları işte yaşanan belirsizlikler nedeniyle Nisan ve Mayıs aylarındaki işlerden vazgeçip planlamalarını Ramazan ayının bitimine göre tekrar gözden geçirdiklerini dile getirmiştir.

Seyahat izinleri konusunda yetkinin kaymakamlıklardan il/ilçe tarımlara devrinin önemli bir karmaşaya yol açtığına araştırma sürecinde tanıklık edilmiştir. Karmaşa sürerken araçlar izin başvuruları konusunda karşılaştıkları sorunlarla kurumlardaki tanıdıkları üzerinden bireysel olarak çözmeye çalışmışlardır. Bu muhatap bazen kaymakamlıkta bir tanıdık, bazen İŞKUR, bazen il/ilçe tarım ve orman müdürlükleri bazen de işverenler ya da muhtarlar olmuştur.

6-12 Nisan 2020 tarihleri arasında gerçekleştirilen ilk ve 18-20 Nisan 2020 tarihleri arasında gerçekleştirilen takip görüşmelerinde seyahat izin belgesiyle ilgili yaşanan yoğunluk ve belirsizliklerin mevsimlik gezici tarım işçilerinin alana çıkması konusunda önemli gecikmelere ve iş kayıplarına yol açtığı tespit edilmiştir.

“

O kadar çok sıra vardı ki başvuramadım, hani televizyona çıktığı ya kuyruk ben de oradaydım. Böyle hasta edecekler bizi, böyle korona olacağız bu gidişle. Binlerce sıra var, yol masrafları da çok. Ankara-Şereflikoçhisar'a gidecektim, aradım dün işvereni, sen kendine işçi bul dedim. Normalde 100 işçi götürecektim 30 Nisan'da, şimdi hepsi evde kalacak, ne olacak? ne yapacağız? bilmiyoruz. Malatya'yı bekleyeceğiz.

Tarım Aracısı (Şanlıurfa)

”

Hürriyet
GÜNDEM DÜNYA EKONOMİ SPOR ARENA KİTAP SEYAHAT KELEBEK SON DAKİKA YAZARLAR LEZZET MİHİRURE DİZİLE FİLM İÇİ

Yazarlar: 2 Güncellenen Haberler: 0 Teşekkürler: 0 Başlıklar: 17 Anlaşılabilirlik: 17 Anlaşılabilirlik: 17

18 Ocak 2020 - 18 Ocak 2020 - 18 Ocak 2020 - 18 Ocak 2020 - 18 Ocak 2020

Seyahat izni almak için akın ettiler! Bir haftada 17 bin kişi...

Şanlıurfa'da mevsimlik tarım işçileri, Corona Virüsü tedbirleri kapsamında şart koşulan seyahat izin belgesini almak için İlçe Tarım Müdürlükleri önünde kuyruklar oluşturdu. Polis ekipleri, sosyal mesafeye aldırış etmeden yoğunluk oluşturanları uyardı. Bir hafta içerisinde 17 bin kişinin seyahat izin belgesi başvurusunda bulunduğu ve sayısının 50 bine kadar çıkması öngörülüyor.

Örneklem olarak seçilen il/ilçelerde kurumlarla yapılan görüşmelerde de bu gecikmeler ve ulaşım ile ilgili belirsizler sıkça ifade edilmiştir. Söz gelimi, Eskişehir'de Mart 2020 ortasından itibaren beklenen gelişlerin henüz gerçekleşmediği ve mevcut ihtiyacın Eskişehir'e yerleşik Suriyeliler tarafından karşılandığı belirtilmiştir. Hatay'da görüşülen bir çiftçi ise 10 gündür işçileri beklediğini söylemiştir. Mersin'de ise halihazırda üretim başlamış ve işçilerin ulaşımı çadır ve tarla arasında gerçekleştiğinden bir sorun olmadığı belirtilmiştir. Fakat bu işçilerin başka bir ile seyahat etmesi gerektiğinde ne olacağı konusunda belirsizlik olduğu da ifade edilmiştir. Şanlıurfa'da mevcut durumda ulaşım ilçeler arasında olduğundan bir sorun yaşanmadığı bildirilmiş, fakat ilçe ya da köylerde olası bir karantina uygulaması durumunda ne olacağının bilinmediği ifade edilmiştir.

Görüşülen kurumlar ulaşım konusunda alınan tedbir ve kısıtların maliyetleri artıracığı, fakat bu artışın kim tarafından nasıl karşılanacağı konusunda belirsizliğin sürdüğünü belirtmişlerdir. Bazı yerelerde kapanan fabrikalar hatırlatılmış ve âtil durumda kalan işçi servislerinin kullanılabileceği söylenmiştir.

Görüşme yapılan 70 tarım aracısından 12'si çalışmaya gidecekleri illerde salgın nedeniyle alınan tedbirlerden haberdar olduğunu, fakat geri kalan 58'i ise bu konuda bilgisi olmadığını belirtmiştir. Bilgi alanların bir kısmı bu bilgiyi valiliklerden, işverenlerinden, TV'den ya da muhtarlardan öğrendiklerini söylemiştir. Görüşülen tarım araçlarının yarısından fazlası gidecekleri illerdeki mevcut durumu o illere giden diğer tarım araçlarından ve gittikleri yörenin muhtarından takip etmektedir. Bilgisi olmadığını söyleyenlerin büyük kısmı ise bilgilenecek için daha zamanlarının olduğunu, çalışacakları illere seyahat etmeleri gerektiğinde öğrenebileceklerini belirtmişlerdir.

Görüşme yapılan tarım araçlarından 10'u salgın nedeniyle irtibat halinde oldukları işçilerin bir kısmının seyahat etmekten ve çalışmaktan çekindiklerini belirtmiştir (Grafik 10). 10 tarım aracı ise salgın yüzünden iptal edilen işlerinin olduğunu söylemiştir. Görüşmelerde mevsimlik gezici tarım işçilerinin şartlar ne olursa olsun çalışmak zorunda olduğu sıklıkla ifade edilmiştir.

Adana'dan bir tarım aracısalgın nedeniyle uygulanmaya başlanan seyahat tedbirleri nedeniyle mevsimlik mahalli işçiliğe döndüklerini, işçilerin il içinde temin edilmeye başladığını belirtmiştir.

Şanlıurfa'da 600 işçisi olan bir tarım aracısal,

“

Korkumuz var, tedirginliğimiz var, işçinin içinde birinde bir virüs çıksa hepsini mi karantinaya alacaklar bilmiyoruz. Yeterli mi tüm bu tedbirler bilmiyoruz.

”

sözleriyle bu konudaki kaygılarını dile getirmiştir.

Grafik 10. Çalışmaktan çekinen veya vazgeçen işçiler

Takip görüşmelerinin gerçekleştirildiği günlerde Konya-Meram Ziraat Odası Başkanı Murat Yağız'ın yaptığı açıklamada işçilerde virüsten dolayı korku ve panik oluştuğunu ve bu yılki işçi sayısında azalma olacağı açıklamasında bulunmuştur.¹⁰

“

Virüsten dolayı işçiler gitmek istemedi biz de işi iptal ettirdik. İşçiler gitmek istemedi, biraz korktular. 380-400 işçi var toplamda, 200'ü Yozgat'a gidecekti. 200'den 150'si çalışmak istemedi, işçilerinin bir kısmının burada tarla bahçeleri var, bir de Ramazana denk geliyordu. Asıl gitmeme sebepleri salgın. İşçiler oraya gidip hastalanırsak ne olur diye merak ediyorlar, çadırdaki kalıyoruz, hijyenik olmuyor, işverenler ev ayarlasaydı, şartları iyileştirselerdi giderdik biz, ama güvenemedik böyle olunca. Ama biz gitmesek bile onların şartlarını kabul eden insanlar var, Suriyeliler filan oluyor, o yüzden bir şekilde hallederler.

Tarım Aracısı (Şanlıurfa)

”

Konaklama ve Çalışma Alanında İhtiyaçlar

Görüşme yapılan tarım araçlarından yalnızca 16'sı konaklama alanında kendisinin ve kendisi ile çalışan işçilerin herhangi bir ihtiyaçları olmadığını söylemiştir. Geriye kalan 54 tarım aracısı ise kendilerine sunulan seçeneklerde yüzdesel dağılımı Grafik 11'de sunulan 175 işaretleme yapmıştır. Bu dağılıma göre temiz, sürekli ve yeterli içme suyu, tuvalet, elektrik, banyo, gıda, temizlik maddeleri, ev/konteynır, kanalizasyon gibi normal şartlar altında da eksikliği duyulan temel alt yapısal ihtiyaçlar üst sıralarda yer alırken salgın koşullarında alınan kararlarda sıkça tekrarlanan çadırlar arası mesafe, çevre ilaçlaması, çadır, maske ve eldiven gibi tedbir uygulamalarının önem sıralamasında geride kalması dikkat çekicidir. Araçlar bu ihtiyaçları en son gittikleri iş ve çalışma şartları üzerinden yanıtlamışlardır ve bu ihtiyaç listesi bize aslında salgın öncesinde nelere ihtiyaçları olduklarını göstermektedir. Bu süreçte çalışmaya giden işçi sayısı ve deneyimleri arttıkça kişisel koruyucu ekipman (maske, eldiven vb.) talepleri artabilir, ancak hem tarla/bahçede hem de konaklama alanında temiz, yeterli ve sürekli su gibi temel ihtiyaçlar taleplerin karşılanmadığı bir durumda diğer taleplere sıra gelmesi güçleşmektedir.

Grafik 11. Konaklama alanında öngörülen temel ihtiyaçlar (Yüzde)

Belirtilen ihtiyaçların kim ya da kimler tarafından karşılanması gerektiği tarım aracılara açık uçlu olarak sorulmuş ve alınan cevaplar çok cevaplı olarak kategorize edilmiştir. Buna göre görüşülen tarım aracıları bu ihtiyaçları kim karşılamalı sorusuna ağırlıklı olarak kamu kuruluşlarını işaret ederek cevap vermiştir. Burada valilik, kaymakamlık ve muhtarlıklar gibi kurumları temsilen “kamu kurumları” anlaşılmalıdır. Belediyeler de bu çözüm içerisinde değerlendirilirse görüşülen tarım aracıları açısından “kamu kurumları” en çok tekrarlanan cevap olarak (%65) ortaya çıkmaktadır (Grafik 12). İşverenlerin sorumlu olması seçeneği ikinci sırada gelse de kamu kurumları ile karşılaştırıldığında daha düşük bir düzeyde kalmaktadır.

Grafik 12. Konaklama alanındaki temel ihtiyaçları kim karşılamalı? (Yüzde)

Grafik 13. Çalışma alanı olarak tarla ve bahçelerde öngörülen ihtiyaçlar

Çalışma alanındaki, yani tarla ve/veya bahçelerdeki ihtiyaçlar sorulduğunda 34 tarım aracısi hiçbir ihtiyaçları olmadığını, üç tarım aracısi ise bu konuda fikrinin bulunmadığını beyan etmiştir. Bu tarım aracısi (tüm aracısi içinde yüzde 53) çoklu cevap analizinden çıkartılmıştır. Kalan tarım aracısi ise sunulan birden fazla tercih işaretleme yapabilecekleri seçeneklerden, en fazla Grafik 13'te dağılımı verilen 71 cevap alınmıştır. Görüşmelerin işçilerle değil de tarım aracısiyla yapılmış olması çalışma alanlarında bir ihtiyaç olmadığına dair cevapların yaygınlığını anlamak açısından önemlidir. Bu cevaplarla mevcut çalışma alanlarında koşulların kanıksandığı, asıl konaklama alanlarının sorun olarak görüldüğü anlaşılmaktadır. Diğer yandan konaklama alanındaki ihtiyaçlarda olduğu gibi burada da temel alt yapısal ihtiyaçlar önem sıralamasının üstünde yer almaktadır. Çalışma alanları ile ilgili ihtiyaçların karşılanması noktasında ise bu sefer tarım aracısi büyük bir çoğunluğu "işvereni" sorumlu

gördüğünü belirtmiştir. Çalışma alanına yönelik ihtiyaçların karşılanmasında kamu kurumları ikinci sıraya düşmüştür.

Bir diğer önemli unsur da çalışma alanında işçilerin geçirdikleri süredir. Bazı tarım aracıları bu soruya “*Gittiğimiz tarla, bahçelerde yılda bazen bir gün bazen bir hafta çalışıyoruz sadece, bu kadar az zaman geçirdiğimiz bir yerde altyapısal bir değişiklik makul değil*” şeklinde cevap vermişlerdir. Aynı argüman geçici çadır yerleşimlerdeki ihtiyaçlar için de bazı tarım aracıları tarafından kullanılmıştır. Buna göre işçilerin çalışmak amacıyla gittikleri ilde ne kadar süre kalacakları, oradaki ihtiyaçların önceliklendirilmesi ve sınıflandırılması açısından önem arz etmektedir.

Örneklem olarak seçilen il/ilçelerde kurumlarla yapılan görüşmelerde farklı yerelerde üretim biçimine göre farklı uygulamalar olduğu ve bu farklılıklara göre belirtilen ihtiyaçları kimin karşılaması gerektiğine ilişkin cevaplarda farklılıklar not edilmiştir. Söz gelimi Malatya-Akçadağ’da bu seneye kadar konaklamanın belirli noktalarda toplanmasına çalışılırken salgın nedeniyle işçileri, geçmişte de yaygın olan “*herkesin kendi kayısı bahçesinde konaklatılmasına*” karar verildiği belirtilmiştir. Fakat bunun her ilçede veya bahçe sahibi için uygulanabilir olup olmadığı henüz belirli değildir. Konya-Cihanbeyli’de görüşülen kurumlar ise işçilerin konaklama yerleri konusunda oturmuş bir düzen bulunduğu, işçilerin sahip oldukları kendi araçlarıyla konakladıkları ve çalıştıkları alanlar arasındaki ulaşımı sağladıklarını, ancak salgın nedeniyle bu sene yerel ulaşımın nasıl düzenleneceği konusunda henüz bir çözüme vardıramadıklarını dile getirmişlerdir. Bursa-Mustafakemalpaşa ilçesinde ise yöreye gelen işçilerin ilçede üç ay kaldıkları, tarlaya yakın yerlerde geçici çadır yerleşiminde konakladıkları ve bu nedenle hijyen düzenlemeleri konusunu sorunsuz çözülebileceği belirtilmiştir. Hatay’da görüşülen bir çiftçi ise işçilerle oturmuş bir ilişkisi bulunduğunu, konaklamayla ilgili her şeyden işçilerin sorumlu olduğunu belirtmiştir. Bu konudaki temel fark işçilerin konaklayacakları ve çalışacakları alanlar arasında seyahat etmeleri gerekip gerekmediğine bağlı olarak ortaya çıkmaktadır.

“

İnsanların sağlığını düşünerek böyle bir şey yapıyorlar ama geniş kapsamlı düşünülmeyen alınmış kararlar bunlar. Uygulanabilirliği yok. Araçlar sık sık dezenfekte edilebilir belediyeler tarafından. Sağlık kontrolleri yapılabilir. Ceza yazmakla, yasaklamakla nasıl olacak?

Tarım Aracısı (Adana)

”

Tedbirler ve uygulamaya konulan sınırlamalarla geleceğe yönelik düşünceler

6-12 Nisan 2020 tarihleri arasında araştırma kapsamında örneklem olarak seçilen il/ilçe kurumlarıyla yapılan görüşmelerde, özellikle 20 yaş altı kişilerin sokağa çıkmamasına dair karara ilişkin, alınan tedbirlerin mevsimlik gezici tarım işçilerini nasıl etkileyeceği konusunda belirsizlik sürmektedir. Konya-Cihanbeyli ve Ankara-Polatlı'da görüşülen kurumlar ilçelerine gelen işçilerin aileleriyle birlikte seyahat ettiklerini çocuklarını çalışma alanına getirmeleri konusunda herhangi bir sınırlama olursa ne yapacaklarını ön göremediklerini ama tarım işçilerine istisna sağlanacağını düşündüklerini belirtmişlerdir. Adana-Seyhan ilçesinde benzeri bir zorluğun 65 yaş üzerine kişiler için de geçerli olabileceği, bu yaş grubunda yevmiyeli çalışan işçiler olduğu belirtilmiştir. Kurumlarla yapılan tüm görüşmelerde mevsimlik gezici tarım işçileri konusunda bir esneklik gösterileceği beklentisi dile getirilmiştir. Malatya-Akçadağ ve Ankara-Polatlı'daki kurum görüşmelerinde ise 65 yaş üstü çiftçilerin üretimin çeşitli aşamaları için işçi ihtiyacı duyduğunu ve işçi temini için evden çıkmaları gerektiği belirtilmiştir. Görüşmeler yapılırken bu konuda çiftçi kayıt sisteminde kaydı olanlara esneklik sağlanmıştır.

“

Tedbirler alındı ama bunlar uygulanabilir değil. Ovaya sık sık çıkıyorum ve bakıyorum. Hiçbir işçide tedbir önlem yok. 120 kişi gitmiş bir tarlaya çalışıyor. Buradaki işçiler ilçe merkezlerine sık sık girip çıkıyorlar ihtiyaçları için. Onlardan birinin hastalığı kapması demek, tüm ovanın hasta olması demek. Yolcu taşıma ve benzeri konularda da ceza yazmak olmuyor. Çavuşların bu konuda eğitilmesi lazım. Çavuş, uygun şartlar sağlanmadan işçiyi çalıştırmıyorum derse, şartlar sağlanır ve daha kontrollü ilerler. Fakat biri der biri demezse bu kontrolsüz süreç böyle devam eder.

Tarım Aracısı (Adana)

”

Görüşme yapılan 70 tarım aracısınının 34'ü “**Yeterli düzeyde iş bulamadığımız takdirde neler yapılmasını önerirsiniz? Neler yapılmalıdır size göre?**” sorusuna doğrudan “*Bilmiyoruz*” yanıtını vermiştir. 21 tarım aracısı ise işçilerin halihazırda zorluklar yaşadığını, gelir ve gıda kalemlerinde doğrudan yardım sağlanması gerektiğini söylemiştir. Sadece yedi tarım aracısı şimdilik bir sorun olmadığını, üç tarım aracısı ise seyahat izni alabildiği takdirde bir sorun yaşamayacağını belirtmiştir.

“Bu yıl virüs/salgından dolayı işçilik ücretleriyle ilgili mevcut durum ve ileriye dönük beklentileriniz nelerdir?” sorusuna görüşme yapılan 70 tarım aracısından 46’sı ne olacağını bilmediğini ya da bir beklentisi olmadığını söylerken, 15’i ücretlerin iyileştirilmesi gerektiğini belirtmiştir

Tarım araçları mevcut durumun zaten kötü olduğunu;

“

Ücretler az, yol parası işçiye ait, sosyal güvence yok, işçinin hakkını savunan yok” ya da “çalışma saatleri belli değil, işçiler 12 saat çalışıyor, yaşam şartları kötü, yemekler kötü.

”

şeklinde dile getirirken, bu salgının mevcut durumu daha da zorlaştırdığını belirtmişlerdir. Salgından önceki yıllarda bu durumla ilgili onların haklarını savunan herhangi bir aktörün olmaması (meslek odası, sendika vb.) ve kendi haklarını savunmak istediklerinde hem bunu kime hem de nasıl yapmalarını gerektiğini bilmedikleri, işverenlerin de sorumluluk almaktan kaçındıkları görülmektedir. Yapılan görüşmelerde ihtiyaçların gidilecek yöreye, çalışılacak ürüne ve en çok da işverenin ekonomik gücüne göre değiştiği gözlemlenebilir. İhtiyaçlarını sorduğumuz tarım araçları bazı işverenlerin bunları karşılayabilme güçlerinin yetmeyeceğini ifade etmişlerdir. Bir diğer önemli husus da işverenlerin karşılaması gereken şartların kamu kurumları tarafından standardize edilmediği sürece bunun gerçekleşmeyeceğine dair oluşturdukları ortak kanaat bulunmaktadır. Bu durum konaklama ve çalışma şartlarına yönelik ihtiyaçları kimin karşılaması gerekiyor sorularında da kendini göstermektedir. Zira tarım araçları bu durumu,

“

İşverenler karşılamalı bu ihtiyaçları, ama devlet de onlara bu talimatları vermeli, devlet talimat vermeyince onların işine geliyor.

”

ya da

“

İş sahipleri ihtiyaçlarımızı karşılamaz, devlet el atmazsa çözülmez.

”

şeklinde ifade etmişlerdir.

Örneğin bir tarım aracısalgın süresindeki ulaşım ve çalışma koşulları ile ilgili durumunu,

“

İl tarımla konuştuk, kişi sayısı sorun olacak böyle, ama mecbur gitmemiz gerekecek, başka bir yolu yok, kimse de yardım etmeyecek. Devlet çadır kursa, lavabo/banyo kursa iyi olur, evde kalırsak açlıktan ölüyoruz, burada bir iş de yok, artsa iyi olur, ama zor, biz bir şey deyince devlete karşı geliyorsun diyorlar, devlet bunu uygun görmüş diyorlar.

”

cümleleriyle anlatmıştır.

Örneklemler olarak seçilen il/ilçelerdeki kurum görüşmelerinde tarımsal üretim döneminde bir sebepten ihtiyaç duyulan işgücü temin edilemezse ne yapabilecekleri sorusu da yöneltilmiştir. Bu konuda farklı görüşler dile getirilmiştir. Örneğin Malatya-Akçadağ, Konya-Cihanbeyli, Ordu ve Adana-Seyhan'da il dışından işçi gelmediği takdirde üretimin büyük ölçüde aksayacağı dile getirilirken Bursa'nın çevre ilçeleri, Düzce, Eskişehir ve Ankara-Polatlı'da salgından dolayı geçici olarak kapanan fabrikalar nedeniyle eskiden kendileri de çiftçilik yapan bir nüfusun âtil olarak bulunduğu, Mersin-Tarsus'ta ise dağ köylerindeki işsizlerden faydalanılabileceği belirtilmiştir. Fakat yerelden işçi karşılanabilmesi durumunda dahi üretimde verim kaybı yaşanacağı konusunda herkeste fikir birliği bulunmaktadır.

İletişim Platformuna Üye Anahtar Aktör/Kurum Kapasite Değerlendirme Anketi Sonuçları

Kalkınma Atölyesi'nin bugüne kadar gerçekleştirdiği çalışmalarda geliştirdiği ilişkiler üzerinden 21 Mart 2020 tarihinde mevsimlik gezici tarım işçilerine dair program, proje veya faaliyet uygulayan aktör ve kurum temsilcilerinden oluşan, salgının tarımsal üretime ve mevsimlik gezici tarım işçilerine olası etkileri konusunda bilgi ve deneyim paylaşımına odaklanan bir WhatsApp grubu oluşturulmuş ve araştırma sürecinde farklı illerden bilgi edinmek ve edinilen bu bilgileri teyit etmek üzere bu platformdan yararlanılmıştır. Araştırma tamamlandığında üye sayısı 80'in üzerinde olan platformunun araştırmanın sonuçlarının yaygınlaştırılması, güncellenmesi ve tartışılmasını desteklemek yönünde bir işlevi olup olamayacağını anlamak üzere üye kurumların bir kapasite değerlendirilmesi gerçekleştirilmiştir. Bu

kapsamda gerçekleştirilen ankete (Ek 3) katılan 17 kurum (ikisi BM ve üçü tarım ve gıda tedarikçisi firma olmak üzere) mevsimlik gezici tarım işçilerinin olası ihtiyaçlarına yönelik kurumsal kapasitelerini ve imkânlarını beyan etmiştir.

“Kurumunuzun faaliyet gösterdiği alanlar?” sorusu altında sunulan seçeneklerden birden çok işaretleme yapabilen kurumların verdiği cevapların dağılımı şu şekilde olmuştur:

Eğitim Faaliyetleri (Burs vb. Destekleri Çocuklara eğitim, Dil Eğitimi, Mesleki Eğitim, Örgün Eğitim, Yetişkin eğitimi gibi)	20
İnsani yardım (Gıda, Giysi, Hijyen, Nakit)	14
Araştırma, Planlama: 9, Hukuki/Yasal destekler	8
Savunu çalışmaları	8
Psiko-sosyal destek	7
Kayıtlandırma (Göçmenler için)	4
Bitkisel ürün işleme/ticaret	4
Sağlık hizmetleri	3
Sertifikalandırma	2

İşçi hakları organizasyonu, kırsal kalkınma, konaklama desteği, koruma-vaka yönetimi, çok ortaklı paydaş inisiyatifi, su temini, sürdürülebilir tarım, topluluk oluşturma, ulaşım temini, ürün belgelendirme ise **birer kez** işaretlenmiştir.

BM kuruluşları dahil dört kurum faaliyet alanlarının tüm Türkiye olduğunu belirtmişken bir kurum ise Karadeniz ve Marmara Bölgelerine işaret etmiştir. Diğer 13 kuruluş ise (Adana, Ankara, Aydın, Batman, Bursa, Diyarbakır, Düzce, Eskişehir, Gaziantep, Giresun, Hatay, İstanbul, İzmir, Kocaeli, Manisa, Mardin, Mersin, Ordu, Osmaniye, Sakarya, Samsun, Şanlıurfa, Şırnak ve Trabzon) 24 farklı ili faaliyet alanı olarak belirtmiştir (Harita 1).

Kurumların “*mevsimlik gezici tarım işçilerinin bitkisel üretim sürecine katılımına dair harekete geçirebileceği aynı veya finansal kaynaklar*” sorulduğunda birden çok tercih yapan kurumların verdiği cevaplar dağılımı şu şekilde olmuştur:

Bilgilendirici materyaller	9
Eğitim, danışmanlık vb.	7
Hijyen, temizlik ürünleri desteği	7
İnsan kaynağı / gönüllüler	6
İlaç, tıbbi malzeme desteği	3
Nakit Desteği	3
Psiko-sosyal destek	3
Gıda desteği	2
Ulaşım desteği	2

Kurumların “*mevsimlik tarım işçileri ve çocukları için sunabileceği hizmetler*” sorulduğunda ise sunulan seçeneklerden yapılan birden çok tercihlerin dağılımı şu şekilde gerçekleşmiştir:

Kamu kurumlarıyla koordinasyon ve iletişim	15
Sağlık vb. konularda bilgilendirme/ yönlendirme	13
Bağış toplama, Doğrudan yardım (aynı/nakdi), fon yaratma	12
Savunu/ lobicilik/ farkındalık yaratma	9
Uluslararası ilişkiler (savunu, fon desteği, gıda dışı yardımlar vb. alanlarda)	4
İnsan kaynağı desteği	4
Hukuksal destek	3
Araç/ ekipman vb. destek	2
Tarım araçlarının rotasının 2020 için haritalanması	1

“Kurumunuzun çalışmalarını duyurduğu, hedef kitlesine ulaşmak üzere hangi iletişim mecralarını kullanıyorsunuz?” sorusuyla kurumların iletişim stratejilerini nasıl kurdukları anlaşılmaya çalışılmıştır. Diğer cevabını veren kurumlar sorulan iletişim araçlarına ek olarak; Bilgilendirme destek hattı, e-posta, HERA (telefon uygulaması), LinkedIn, telefon, YouTube ve Zoom gibi kanalları belirtmişlerdir.

Tablo 8. Kurumların çalışmalarını duyurduğu, hedef kitlesine ulaşmak üzere kullandığı sosyal medya araçları (Sayı)

	Var ve düzenli kullanıyoruz	Var ama düzensiz kullanıyoruz	Var ama kullanmıyoruz	Yok
 Facebook	6	6	2	8
 Twitter	8	3	1	10
 Instagram	8	5	1	8
 İnternet Sitesi	8	6	2	5
 SMS/WhatsApp	4	8	1	7
Diğer	7	1		12

Araştırma sonuçlarının yaygınlaştırılması ve/veya güncellenmesi konusunda Kalkınma Atölyesi'ne destek olup olmayacakları sorulduğunda 12 kurum doğrudan “Evet” derken, 10 kurum ise “Kurum içinde konuşması gerekir” cevaplarını vermiştir.

Online ankete katılan kurumlara ayrıca “Covid-19 pandemisi için kurumunuzun yürüttüğü mevcut bir çalışma ya da proje var mı? Varsa kısaca bahsedermisiniz?” sorusu açık uçlu olarak yöneltilmiştir. Dokuz kurum çeşitli başlıklar altında halihazırda bu konuyla ilgili çalışma yürüttüğünü belirtmiştir. Bu çalışmalar şu şekilde belirtilmiştir.

- Halihazırda sürdürülen bir proje kapsamında Covid-19 salgını konusunda özellikle "göçebe/yarı göçebe ve mevsimlik tarımda çalışan mültecileri" bilgilendirme, ihtiyaç tespiti yapmak üzere anket gerçekleştirme ve ilk adımda 600 kişiye aynı yardım yapılabilmesi için görüşmelerin başlatılması (Adana, Ankara, Gaziantep, Şanlıurfa).
- Halihazırda sürdürülen bir proje kapsamında ilişki içinde olunan tedarikçiler aracılığıyla çiftçilere, tarım araçlarına ve işçileri bilgilendirme, su ve hijyen malzemeleri temini (Eskişehir).
- Halihazırda sürdürülen çiftçi eğitimlerine Covid-19 salgını konusunda bilgilendirme bölümü eklenmesi için çalışmalara başlanması.
- Halihazırda sürmekte olan bir proje kapsamında (Türkçe ve Arapça) bilgilendirme, planlama, tarama ve sabun dağıtımına başlanması ve hijyen kiti dağılımı için girişimlerde bulunulması.
- Mevsimlik gezici tarım işçisi ve geçici koruma statüsündeki ailelerin ihtiyaçlarının karşılanması yönünde "katalizör olmak."
- Mülteciler arasında bilgilendirme ve vaka takibine başlanması.
- Sağlık çalışanlarının ihtiyaç duyduğu malzemelerin sağlanması üzere etkileşimli bir ihtiyaç haritası oluşturulması, bu konudaki ihtiyacın toplum açısından görünür kılınması amacıyla iletişim kampanyası düzenlenmesi ve ilgili kişi ve kurumların bilgilendirilmesi.
- SMS ile bilgilendirmelere başlanması.
- Uzaktan eğitim altyapısının ve içeriğinin ve kapsamının artırılması yönünde çalışmalar ve şartlı eğitim yardımlarının devamının sağlanması savunu faaliyetleri.

Online ankete katılan kurumlara yöneltilen bir diğer açık uçlu soru ayrıca MGTİ özelinde Covid-19 salgını sürecinde işçi sağlığı ve güvenliği konusunda öneriler olmuştur. Bu soru kapsamında belirtilenler:

- “Sadece mevsimlik gezici tarım işçilerinin değil, tüm işçilerin (sürekli, geçici ve mevsimlik) özellikle çalışma şekillerinin, arazide buldukları sürelerde, virüsün yaygınlaşmasına izin vermeyecek şekilde organize edilmesinin sağlanması.”
- “Hem çiftçilerin hem işçilerin sağlık kontrollerine ulaşmalarının kolaylaştırılması.”
- “Özellikle sulamacı gibi 3-6 ay arazide konaklayan işçilerin de arazideki barınma ve hijyen şartlarının bu salgına yol açmayacak şekilde iyileştirilmesi.”
- “Yevmiyeli işçiler dahil tüm işçiler için arazide çalışma süresinde kullanabilecekleri araziye yakın alanlarda hijyen ve gölgelik alanların oluşturulması.”
- “Tüm bu süreçlere uyulduğunun kontrollerinin (denetimlerin) arazi düzeyinde yapılması.
- “Herhangi bir şüpheli durumda çiftçilerin ve işçilerin hızlıca ulaşabilecekleri bir telefon hattı ile şüpheli durumların bildirilmesinin sağlanması.”
- “Acilen denetimlerin başlaması ve sağlık ekipmanı temin edilmeli.”
- “Bir online platform oluşturularak bir an evvel bu konuda kamuya rehberlik edebilecek çok paydaşlı bir sivil toplum buluşması ve bu buluşmanın çıktısı olarak ortak bir görüş notu/beklentiler/öneriler gibi bir şey oluşturmak gerekiyor... kamunun sürekli vurguladığı tarımsal üretimin devamlılığı kadar mevsimlik gezici tarım işçilerinin sağlık ve güvenliği ile ilgili çalışmalara da acil olarak ihtiyaç duyulduğunun söylenmesi... MGTİ hareketini takip eden düzenli ve gönüllü ekipler oluşturularak izleme ve yönlendirme desteği sağlayabiliriz. Şu an daha fazla gönüllü insan desteğine ihtiyaç var. Kurumlar arası/sektörler arası çalışacak gönüllü alt ekipler ile izleme çalışmaları öneriyorum.”
- “Düzenli (her gün) semptom göstergeleri takibinin ilgili halk sağlığı ekiplerince gerçekleştirilebilir ve uygun ekipmanların kullanımının yaygınlaştırılması için ekipman sağlanıp eğitimler düzenlenebilir.”
- “Bağışıklık sisteminin güçlü tutulması gerekliliği birçok uzman tarafından dile getirilmektedir. Bu kapsamda işçilerin ihtiyacı olan gıda maddelerinin ilgili kurumlarca sağlanması ve ulaşılabilirliğinin artırılması sağlanabilir.”

- “Çalışma alanlarında hijyenin sağlanabilmesi adına temiz suya ulaşım olanaklarının artırılması, çalışma alanlarına taşınabilir tuvalet sistemlerinin kurulması sağlanabilir.”
- “İlgili genelgeyle toplu konaklama alanlarındaki hijyen kontrol ve hizmetleri için gerekli önlemler belirtilmektedir. Fakat her bir işçi grubunun üreticiye ait konaklama alanında kalmaları durumuyla birlikte kontrollerin gerçekleştirilmesi daha zor olacaktır. Kamunun yurt dışından gelen kişilerin karantina süresi kapsamında kullanıma açmış olduğu konaklama alanlarının ve hizmetin mevsimlik gezici işçilerin de kullanıma açılması sağlanabilir. Kredi Yurtlar Kurumunun yurtlarının genel itibarıyla şehir merkezi ve üniversite yerleşkelerine yakın konumlandırıldığı göz önünde bulundurularak ulaşım imkânının da sürece dahil edilmesi gerekecektir. Böylece ulaşım aşamasında da gerekli tedbirlerin alınması daha kontrollü olacaktır.”
- “Hasat döneminde risk analizi ve haritalandırılması yapılmalı, bahçe sahiplerinin ve işçilerinin eğitimi sağlanmalı. İçişleri Bakanlığı’nın valiliklere gönderdiği ‘Koronavirüs Tedbirleri/Mevsimlik Tarım İşçileri’ konulu genelgede alınması söylenen tedbirlerin uygulanabilmesi için kamu kurumlarına, ihtiyaç sahibi olan ailelere yönelik savunuculuk çalışmalarında bulunmak ve farklı fon kaynaklarının harekete geçmesi adına girişimlerde bulunmak... Mevsimlik işçilerin 14 gün öncesinden hasat yerlerine getirilip yurtlara yerleştirilmesi ve hatta testlerinin yapılması ve mevsimlik işçilere de 0-20 yaş kuralının istisna yapılmadan uygulanması.”
- “Öncelikle demografik ve lokasyon bazlı haritalama yapmanın önemli olduğunu düşünüyoruz. Haritalama ile; kimlerin, nerede, neye ve ne kadar ihtiyacı olduğunu tespit edilmesi büyük önem taşımaktadır. Bu doğrultuda, ihtiyacı olanlara ihtiyaçları kadar malzeme desteğinin temassız ve sorunsuz ulaşması sağlık açısından gereklidir. Ayrıca, veri toplama ve verinin doğru haritalandırılması yerel kamu kurumlarını/özel sektör kurumlarını ve bireyleri harekete geçirmek açısından da yararlı olacaktır... Özellikle hijyen konusunda verilen bilgilendirme ve önlemlerin karşılığında, gerekli araç ve alanların yaratılmasının sağlanması. Kapsamlı önlemler alınması.”
- “STK’lar dahil olmak üzere tüm önemli paydaşların katkısıyla ulusal eylem planı oluşturulması ve acilen uygulanması.”

Online ankete katılan kurumlar tümü son olarak yöneltilen “Bu konu hakkında daha ayrıntılı bir görüşme yapmak istersek buna vakit ayırabilir misiniz?” sorusuna “Evet” cevabı vermiştir.

Genel bir değerlendirme olarak, araştırmanın tasarlanması ve gerçekleştirilmesi aşamalarında bilgi ve deneyim paylaşımı ve kimi konularda ihtiyaç duyulabilecek teyitlerin sağlanması amacıyla bir iletişim platformu olarak kurulan WhatsApp grubuna farklı kurum temsilcileri;

(i) Gerek Covid-19 salgını koşullarının gerekse de salgına karşı alınan tedbir kararlarının bitkisel üretim ve bu alanda çalışan mevsimlik gezici tarım işçileri açısından mevcut sorunları ve kırılabilirlikleri derinleştireceği konusunda kaygılıdır,

(ii) Birçoğu halihazırda bu konuyla ilgili kendi faaliyet alanlarında doğru çözüm üretme odaklı çalışmalara başlamıştır ve,

(iii) Benzeri bir çaba içinde olan diğer kurumlarla çok paydaşlı bir iş birliği içinde olmaya hazırdır. Gerçekleştirilen kapasite değerlendirmesi sonucunda araştırmayı desteklemek üzere kurulan bu iletişim platformunun araştırma sonuçlarının yaygınlaştırılması, güncellenmesi ve tartışılmasını desteklemek yönünde bir işlevi olacağı görülmektedir.

Son Notlar

- ¹ Bu görüşmelerde göçmen işçi ile kastedilen grup, Türkiye’de kayıtlı ya da kayıtsız yaşayıp, çalışan çoğunlukla Suriyeli, Gürcü ya da Azerileri kapsamaktadır. Suriyeli mülteciler Türkiye’nin neredeyse her tarafında farklı ürünlerin üretiminde ve toplanmasında çalışırken, Gürcüler daha çok Karadeniz sahili boyunca yapılan fındık ve çay hasadında, Azeriler ise Kars ve Ardahan civarında çoban olarak çalışmaktadır (Kalkınma Atölyesi, 2016).
- ² www.uis.gov.tr/media/1071/tuik_cocuk_ismucu_haber_bulteni_2012.pdf
- ³ www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=33807
- ⁴ *Kabala/götürü* ücret, hasat zamanı toplanan ürün miktarının, o ürün için belirlenmiş birim miktar bedeliyle çarpılması ile elde edilir. Örneğin pamuk hasadında bir işçinin veya ailenin, bir gün veya bir sezon boyunca topladığı toplam pamuk miktarı, bir kilogram pamuk toplama ücretiyle çarpılarak, işçinin veya ailenin pamuk toplama sezonunda alacağı toplam ücret belirlenmektedir. Kabala tipi ücretlendirme, aile temelli çalışmayı gerekli kılmaktadır. Zaman zaman sebze üretiminde, özellikle biber hasadı ve kuru soğan hasadı için de hasat edilen ürün miktarına göre ödeme yapılmaktadır. Kuru soğanda bir çuval kuru soğan karşılığı birim ücret ödenmektedir. Hasat edilen ürünün birim miktarına bağlı ücretlendirilmesi ise, benzer şekilde işlenen toprak miktarının ne kadar olduğu üzerinden yapılır. İlgili ürünün çapalama, ot alma ve hasat sürecinde alana bağlı olarak belirlenen birim alan ücretiyle, işçinin çapaladığı, ot aldığı ve hasat ettiği alanın çarpılması sonucunda belirlenen ücrettir. Yoğunlukla şeker pancarı, haşhaş, bakliyat, ayçiçeği ve kimyon gibi ürünlerin çapa-

lama ve ot alma çalışmalarında, kuru soğan, bakliyat (mercimek, nohut, fasulye), kimyon, haşhaş ve susam gibi bazı ürünlerin hasadında bu ücretlendirme tipi kullanılmaktadır. Bu tür ücretlendirmede hem çalışma saatleri uzatılarak hem de çalışan aile üyesi sayısı artırılarak, aileler kazançlarını maksimize etmeye çalışmaktadır. Bütün bu süreçte işçilerin temel amacı, bir gün içinde en fazla miktarda ürün hasadı yaparak, gelir maksimizasyonu sağlamaktır. Bu nedenle kabala tipi ücretlendirme ile çalışılan ürünlerde, çocukların çalışma yaşı düşebilmektedir (www.ka.org.tr/dosyalar/file/Yayinlar/Raporlar/TURKCE/07/ucret%20raporu%20TR.pdf).

⁵ 9-20 Mart 2020 tarihinde Türkiye’de 2020 koronavirüs pandemisinde ilk vakaya rastlanması sonucunda ilk ve orta düzeydeki okulların tatil edilmesiyle okula gelmesine gerek kalmadan bir uzaktan eğitim platformu olma amacıyla Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu ve Milli Eğitim Bakanlığı işbirliğiyle kurulan uzaktan eğitim kanalıdır.

⁶ www.cnnturk.com/yerel-haberler/adana/merkez/seyhandan-hem-hijyen-hem-de-denetim-calismasi-1502735, ilk erişim 23 Nisan 2020.

⁷ 2014 yılının sonunda ILO-ÇSGB tarafından yürütülen Fındık Tarımında Çocuk İşçiliğinin Sonlandırılması Projesi’nde gönüllü olarak görev alan 12 öğretmen tarafından kurulan ve çalışma alanı mevsimlik gezici tarım işçisi kadınlar ve çocukları olan, merkezi Ordu’da bulunan bir dernektir. www.pikolo.org/anasayfa

⁸ www.timeturk.com/mersin-de-mevsimlik-tarim-iscilerine-gida-ve-saglik-paketi-yardimi/haber-1429111, ilk erişim 23 Nisan 2020.

⁹ www.mersin.bel.tr/haber/mersin-buyuksehir-koronavirus-surecinde-mevsimlik-tarim-iscilerinin-de-yaninda, ilk erişim 23 Nisan 2020.

¹⁰ Mevsimlik işçilerde virüs korkusu: “İşçilerin yüzde 40’ı geldi”, Yeni Meram Gazetesi, ilk erişim 20 Nisan 2020, www.yenimeram.com.tr/mevsimlik-iscilerde-virus-korkusu-iscilerin-yuzde-40i-geldi-407254.htm

Altıncı Bölüm

Genel Değerlendirme

“ Hem hastalıktan
hem de işsiz
kalacakları için
korkuyorlar. ”

Abdi Latif Dahir, 22 Nisan 2020 tarihinde New York Times gazetesi için kaleme aldığı bir makalesinde yaşanan salgının coğrafi ve sınıfsal sınırları tanımlıyor olmasına işaretlerle farklı toplumlar ve toplumların farklı katmanları arasındaki eşitsizlikleri de belirsizleştirdiğine dair yaygın görüşün gıda erişimi konusunda geçersiz olduğunu söylüyordu. Birleşmiş Milletler, Dünya Gıda Programı ekonomistlerinden Arif Husain'le yaptığı görüşmeden aktardığına göre yılsonunda 265 milyon insanın açlıkla karşı karşıya kalacağı öngörülüyordu.¹ *Gıda Krizi Küresel Raporu* ise halihazırda gıdaya erişim konusunda güçlükleri olan toplumların kırılganlığının 2020 yılı içinde derinleşeceğini, fakat beklenen küresel durgunluğun tüm toplumlar için gıda tedarik zincirleri açısından sorunlar yaratacağına işaret ediyordu. Rapor, tarım işçilerini özel kırılgan gruplar arasında sayıyordu. Bu tartışmalarla dünyanın gelişmiş ülkeleri dahil olmak üzere küresel tarımsal üretim konusunda mevsimlik gezici göçmen işçilere olan bağımlılığın boyutları salgınla birlikte güçlü bir görünürlük kazanmıştır. Salgının önlenmesi konusunda sürecin başından itibaren oldukça sistemli ve disiplinli tedbirler uygulayan Almanya'nın Nisan 2020 ayı ortasında Romanya'dan özel uçuşlarla tarım işçisi taşımaya kalkışması Romanya Hükümeti'nin tepkisini çekerken halihazırda ülkede geçici koruma altında bulunan Suriyeli göçmenlerin tarımsal üretime katılması oluşması beklenen işgücü açığının giderilmesi yönünde tartışılmaktadır.²

Bu hızlı değerlendirme raporu, küresel bir düzeyde hissedilen Covid-19 salgını çerçevesinde toplumsal yapı içerisinde en kırılgan ve görünmez gruplardan biri olan mevsimlik gezici tarım işçileri ve çocuklarının mevcut salgın karşısında kaldıkları/kalabilecekleri riskleri ortaya koymak ve bu risklerin en aza indirilebilmesi açısından çeşitli uygulama önerileri geliştirmesine katkı sağlamak amacıyla 15 Mart ve 20 Nisan 2020 tarihleri arasında gerçekleştirilen hızlı bir araştırmaya dayanmaktadır. Bu araştırma kapsamında Türkiye’de salgın konusunda alınan tedbir kararlarının mevsimlik gezici tarım işgücüne dayalı tarımsal üretime olası etkileri de değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Dünyada Mevsimlik Göçmen Tarım İşçileri ve Covid-19 Salgını’yla ilgili yapılan masaüstü taramasında mevsimlik göçmen tarım işçilerinin dünyanın birçok ülkesinde gıda tedarik zincirinin korunmasında ne kadar önemli ve fakat bu önemine karşın oldukça kırılgan bir işgücü olduğu görülmektedir. Bu önem ve mevsimlik göçmen tarım işçilerinin yerel ve küresel ölçekte yaşadıklarını sorunlar, bu işgücüne bağımlı ülkelerin tümünde salgının önlenmesine ilişkin alınacak tedbirlerden sonra tartışılan en önemli gündem olmuştur.

Tartışma gündemlerini taradığımızda Türkiye’deki tartışmalarla da koşutluk gösteren üç temel başlık tanımlanabilmektedir:

- (i) Covid-19 salgınına karşı alınan tedbirler ve uygulamaların tarımsal üretimde ihtiyaç duyulan mevsimlik göçmen işgücünün temini konusundaki etkileri,
- (ii) Bu işgücünün üretime katılımı sağlanırken mevsimlik göçmen işçi ve ailelerinin salgına karşı nasıl korunacağı ve,
- (iii) Bu konuda alınması gereken tedbirlerden kimin sorumlu olacağı.

Öncelikle ABD – Kanada ve Meksika, Almanya – Romanya, Polonya – Ukrayna, Avusturalya ve Pasifik ülkeleri gibi rotalara ve İngiltere, Fransa ve İspanya gibi ülkelere bakıldığında Covid-19 salgınına karşı alınan tedbirlerin başında gelen karantina uygulaması ve seyahat kısıtlamaları tarımsal üretimde ihtiyaç duyulan işgücü konusunda büyük bir sorun teşkil etmektedir. Bu sorunu aşmak üzere ülkeler farklı yöntemlere başvurmaktadır. Kimi ülkeler mevsimlik göçmen işçileri seyahat konusundaki kısıtlamalardan muaf tutmayı planlarken (Almanya, Polonya, Kanada),

kimi ülkeler ise halihazırda kendi ülkelerinde işsiz olan, salgın nedeniyle işini kaybetmiş olan ya da göçmen/mülteci statüsünde olup çalışma izni olmayan kesimleri tarımsal üretimde istihdam etmek yönünde çalışma içerisinde (İngiltere, Fransa, İspanya).

İkinci konu olarak ülkelerarası seyahat kısıtları ya da ülke içi karantina uygulamalarında muaf tutularak tarımsal üretimde istihdam edilecek mevsimlik göçmen işçiler ve ailelerinin salgına karşı korunması yönünde alınacak tedbirler büyük ölçüde benzerlik göstermektedir. Bu tedbirlerde seyahat sonrası 14 günlük karantina uygulaması, seyahatlerde hijyen koşullarına dikkat edilmesi, hem çalışma yerleri hem de konaklama alanlarında kişisel mesafenin korunacağı koşulların sağlanması ve gerekli hijyen malzemelerinin temini, çalışma araçlarının ve konaklama yerlerinin düzenli olarak dezenfekte edilmesi, özel risk grubu oluşturan 65 yaş üstü kişilerin ve gebe kadınların özel olarak takip edilmesi ve çalıştırılmaması gibi başlıklar öne çıkmaktadır. Yukarıda da belirtildiği üzere İçişleri Bakanlığı İller İdaresi Genel Müdürlüğü'nün 03 Nisan 2020 tarihli korona virüs tedbirleri ve mevsimlik tarım işçileri konulu talimatları dünyadaki tedbir uygulamalarıyla örtüşmektedir.

Fakat diğer yandan tedbirler konusunda ortaya çıkan bu ortaklaşmaya karşın, özellikle seyahate ilişkin olan, uygulamalarla artacağı kesin olan üretim maliyetlerinin nasıl ve kimler tarafından karşılanacağı konusu belirsizliğini korumaktadır. Salgın öncesinde özellikle mevsimlik göçmen işçilerin çalıştıkları ülkenin vatandaşı olmadığı (ve/veya kayıtsız bulunduğu) durumlarda birçok temel hizmete erişim sağlaması mümkün olmamaktadır. Ancak salgın döneminde kimi ülkeler olağanüstü koşullar nedeniyle göçmen/mültecilerin tümüne sosyal güvenlik sistemine geçici erişim sağlarken (Portekiz) kimi ülkeler mevsimlik tarım üretimi konusunda oluşacak ek maliyetlerden mevcut yasalar çerçevesinde üreticileri ve işverenleri sorumlu tutmaktadır (Avusturalya ve Kanada). Fakat, mevsimlik göçmen işçi istihdamı konusunda bağımsız olarak tarımsal üretimin devamlılığı salgına karşı alınan ekonomik önlem paketleri içerisinde değerlendirilmektedir.

Dünyadaki bu genel tabloya bakıldığında Türkiye açısından geliştirilebilecek önerilerin başında Covid-19 salgınına karşı alınacak tedbirler ve uygulamaları planlanırken, bitkisel üretimin farklı ürün ve bölgelerde farklı yoğunluk ve sürede mevsimlik gezici tarım işgücüne ihtiyaç duyacağının göz önüne alınmasının önemli olacağı gelmektedir. Bu farklılıkları plan-

lamaya dahil edebilmek için de aşağıda yer alan öneriler üzerine bilgi akışının koordinasyonundan sorumlu olacak bir kurumsallaşmaya gidilmesi önerilmektedir.

- Araştırma kapsamında görüşülen 70 tarım aracısının bu yılki çalışma planlarına bakıldığında temsil ettikleri yaklaşık 10 bin tarım işçisinin Nisan 2020 ayı itibarıyla beş ay boyunca 20 ili kapsayacak bir hareketlilik içinde olacağı görülmektedir. Türkiye’de bitkisel üretime katılan yüzbinlerce işçi düşünüldüğünde üretimin devamı için gerekli olan bu kitlesel hareketliliğin hem işçiler ve çocukları hem de seyahat edecekleri il/ilçelerdeki nüfusun sağlığı açısından bir tehdit oluşturacağı göz önünde bulundurulmalıdır.
- Halihazırda uygulanacağı söylenen özellikle seyahatlerde kişisel mesafenin korunmasına ilişkin tedbirlerin ulaşım maliyetlerini artıracığı ve bunun kim tarafından karşılanacağına belli olmaması çocukların işgücü olarak kullanılması yönünde ek bir baskı oluşturacaktır.
- Ek olarak 20 yaş altı ve 65 yaş üstü kişilerin seyahatine ilişkin getirilen kısıtlamalara mevsimlik gezici tarım işçileri konusunda belirli muafiyetler getirmiş olmasına karşın seyahat ve konaklama alanlarında bu tedbirlerin nasıl uygulanacağı belirsizdir.

- Nitekim önemlerin başladığı haftalarda seyahat izin belgesi başvuru ve temin süreçlerinde önemli yoğunluklar yaşanmıştır. Bu uygulamaların Nisan ayı itibarıyla önümüzde 6 ay nasıl sürdürülebileceği konusunda yerel ihtiyaçlar göz önüne alınarak planlamalar yapılmalıdır.
- Mevsimlik gezici tarım işçiliğinin yoğunlaştığı alanlarda Covid-19 salgınıyla mücadele konusunda alınması gereken tedbirler açık olmakla birlikte ihtiyaç duyulan temel hizmet ve malzemeler nasıl ve kimler tarafından temin edileceği konusunda belirsizlik söz konusudur.
- Araştırmanın gerçekleştiği tarihlerde il/ilçe girişlerinde ateş ölçmek gibi sağlık kontrolleri, maske ve hijyen kiti dağıtımı gibi kimi uygulamalar başlamış olmakla birlikte tedbirlerin uygulanması konusunda beklenen yoğunluk henüz başlamamış olduğundan alınan genel değerlendirme açıklanan tedbir kararları üzerinden yapılmıştır.
- Olası işgücü kaybı konusunda farklı bölgeler ürün çeşitliliğine dayalı olarak farklı kaygılar dile getirmiştir. Fakat ihtiyaç duyulan işgücünün sağlanamaması halinde bitkisel üretim veriminin ve miktarının mutlaka düşeceği ve belirli ürün kalemlerinde bunun mümkün olmayacağı konusunda fikir birliği tespit edilmiştir.

Araştırmanın kapsamında salgına karşı alınan tedbirlerden **sokağa çıkma yasağı, seyahat kısıtlılığı ve konaklama ve hijyen koşullarıyla ilgili olanların tarımsal üretime önemli etkisi olacağı ve uygulamalar konusundaki belirsizliklerin bu etkiyi güçlendireceği** görülmüştür.

Bu etkinin kontrol edilebilmesi için tarımsal üretim alanında merkezi karar alma mekanizmalarıyla farklı illerdeki üretim süreçlerinin gerektireceği özgün ihtiyaçları eşgüdüm içinde değerlendirecek bir kurumsal yapı oluşturulması gereklidir. Bu kurumsal yapının, tarımsal üretimin gerçekleştirilmesinde önemli role sahip tarım aracı ve onun yardımcısı konumundaki çavuş ve muhtarların, bu alanda çalışan meslek örgütleri ve sivil toplum kuruluşları gibi farklı aktörlerle verimli bir iletişim içinde olabilmesi sağlanmalıdır.

Mevsimlik gezici tarım işçilerinin halihazırda mücadele etmek zorunda kaldıkları şartlar salgına karşı alınan tedbirlerle toplumun tümünü ilgilendirecek biçimde daha da ağırlaşacaktır.

Mevsimlik gezici tarım işçilerinin Nisan 2020 ayından itibaren farklı ürünler için farklı aylarda gerekli olan işgücü ihtiyacını takiben önümüzdeki 6 ay boyunca hareketlilik içinde olacağı göz önüne alınırsa gerek kendileri, aileleri ve özellikle çocuklarının sağlığı, gerekse Türkiye’de salgının önlenmesi konusunda alınan tedbirlerin başarılı olabilmesi, gerekse de tarımsal üretimin bir gıda sıkıntısına yol açmadan sürdürülebilmesi bakımından en kırılgan toplumsal grup olduğunun altı çizilmelidir.

Salgına karşı alınan tedbirlerin tarımsal üretime nasıl yansıtacağı konusundaki tartışmalar bu kırılganlığın görünürlüğünü artırmış ve onarılması konusunda yapısal değişikliklerin kaçınılmaz olduğunu aşikâr kılmıştır. Bu yapısal değişikliğin tek nedeninin dünyayı etkisi altına alan korona virüs salgınının olmadığı, halihazırda evrensel olarak yaşadığımız hava kirliliği, iklim değişikliği, çeşitli ekosistem işlevlerinin kaybı gibi küresel sorunların varlığı da etkilemektedir. Dünya Sağlık Örgütü’nün küresel olarak her yıl 4,2 milyon kişinin hava kirliliğinden öldüğünü tahmin etmektedir.³ Dünyanın karşı karşıya kaldığı bu kriz ihtimalleri üzerine farklı disiplinlerden kalkınma alanında çalışan 170 bilim insanı 22 Nisan 2020 tarihinde yayımladıkları kısa bir bildiriyle salgın sonrası uygulanması gerekeceğini öngördükleri yeni bir kalkınma modelini beş temel politika üzerinden açıklamışlardır. Önerilen bu yeni kalkınma modelinin üçüncü temel politikası;

“Biyolojik çeşitliliğin korunmasına, sürdürülebilir ve çoğunlukla yerel ve vejetaryen gıda üretimine, ayrıca adil tarımsal istihdam koşullarına ve ücretlerine dayalı yenileyici tarıma doğru tarımsal dönüşüm”,

olarak tanımlanmıştır.⁴

Bu sürece dikkat çeken benzer düşünceleri Türkiye’de de görmek mümkündür.⁵ Bu kapsamda araştırma bulguları Türkiye özelinde tarımsal üretimin yeniden düşünülmesi yönünde salgın sonrası politikaların şekillenmesine katkı sunacaktır. Bu bulguların henüz mevsim başında hızlı bir durum tespitine dayandığı göz önünde bulundurulursa, araştırmanın bu katkısının güçlenmesi açısından salgına karşı alınan tedbirlerin tarımsal üretime nasıl yansıtacağı konusunda önümüzdeki süreç içerisinde güncellenmesi gerekeceği de not edilmelidir.

Son Notlar

- ¹ www.nytimes.com/2020/04/22/world/africa/coronavirus-hunger-crisis.html, ilk erişim 22 Nisan 2020.
- ² www.infomigrants.net/en/post/23690/germany-migrants-and-refugees-may-fill-labor-gaps, ilk erişim 12 Nisan 2020.
- ³ www.who.int/health-topics/air-pollution#tab=tab_1, son erişim 26 Nisan 2020
- ⁴ sosyalekonomi.org/hollanda-merkezli-akademisyenlerden-5-maddelik-bildiri/, ilk erişim 22 Nisan 2020
- ⁵ www.cumhuriyet.com.tr/haber/tarim-politikalari-icin-bilim-kurulu-olusturulma-li-1735169, ilk erişim 26 Nisan 2020

Yedinci Bölüm

Salgın Etkisini Azaltma ve Mevsimlik Gezici Tarım İşçilerini Korumaya Dair Öneriler

Bilgilendirme Süreçlerinin ve İşlemlerin Netleştirilmesi ve Basitleştirilmesi

[■] Hızlı değerlendirme araştırması kapsamında gerçekleştirilen görüşmelerde salgın konusunda alınan tedbir kararlarının uygulanması doğrultusunda süreci illerde, ilçelerde adım adım yönetecek, denetleme ve yaptırım yetkisine sahip ve yöresel farklılıkları gözetebilecek bir kurumsal yapıya ihtiyaç olduğu görülmüştür.

[■] İlgili bölümde de belirtildiği gibi İçişleri Bakanlığı İller İdaresi Genel Müdürlüğü'nün 03 Nisan 2020 tarihli talimatları kapsamında belirli illerde valiliklere bağlı "Mevsimlik Tarım İşçileri Koordinasyon Kurulu" kurulmuş olmakla birlikte, bu kurumun mevsimlik gezici tarım işçilerini de ilgilendirecek karar alabilir İl Sağlık Müdürlükleri'ne bağlı İl Umumi Hıfzıssıhha Kurulu ve valiliklere bağlı olarak kurulan İl Pandemi Kurulu gibi diğer kurumlarla iş birliği içinde nasıl çalışacağı konusunda araştırmanın gerçekleştiği dönemde belirsizlikler tespit edilmiştir. Nisan 2020 ortasında mevsimlik gezici tarım işçilerinin seyahat izni başvurusu konusunda yaşanan karmaşa bu belirsizliğin en açık örneği olarak sunulabilir.

[■] Bu nedenle, tarımsal üretimin yoğun olduğu ve mevsimlik gezici tarım işçilerinin bulunduğu illerde farklı aktörlerin temsiline açık, yerel ihtiyaçları tespit edip uygulamaları ona göre düzenleyecek, denetleme ve yaptırım yetkisine sahip bir koordinasyon kurumunun işlevselleşmesi, Nisan 2020 ayı itibarıyla en az altı ay sürecek mevsimlik gezici tarım işçiliği hareketliliğinin yönetilmesi açısından önemlidir.

[■] Salgın konusunda alınan tedbirlerin uygulanması konusundaki belirsizlikler böyle bir kurumun koordinasyonunda giderilebilir. Bu kurumun temsil ve dolayısıyla etki gücünü arttırmak üzere sahada çalışan ziraat odası ve meslek örgütleri, STK'lar başta olmak üzere tarımsal üretimin tarım aracısı ve köy/mahalle muhtarları gibi tüm aktörleri de temsil etmesi beklenmelidir. Böyle bir adım alınan kararların uygulanması konusunda da kolaylaştırıcı olacaktır.

[■] İller arası veya il içindeki ulaşımın alınan kararlara göre yeniden düzenlenmesi, çalışma ve konaklama yerlerinde gerekli hijyen koşullarının sağlanması gibi uygulamalar, üretimi yavaşlatacağı için tarım araçlarının nasıl bir tutum içinde olacağı düzenli olarak takip edilmelidir. Uygulamaların denetlenmesi açısından da böyle bir kurumun koordinasyonu önemli olacaktır.

[■] Araştırma kapsamında tarımsal üretimi etkileyebilir en önemli belirsizlik iller arası ve il içi seyahat konusunda alınan kararların ulaşım maliyetlerine nasıl yansıtacağı ve oluşacak farkın nasıl karşılanacağına ilişkindir. Söz gelimi, maliyet artışları ve nasıl karşılanacağı konusundaki belirsizlikler nedeniyle işçi ailelerin mahalli işlere yönelmeyi düşündüğü ve seyahatten kaçındığı araştırma kapsamında tespit edilmiştir. Böyle bir kurum koordinasyonunda il/ilçelerde farklılık gösterebilecek maliyet artışlarının önceden hesaplanabilir ve bu maliyetlerin nasıl karşılanacağı konusunda çalışmalar mevsim öncesinde yapılabilir.

[■] Yapılan görüşmelerde tarım araçlarının varacakları il/ilçelerdeki mevcut durum hakkında muhtarlar, ziraat odaları veya tarla/bahçe sahipleri aracılığıyla bilgilendikleri görülmüştür. Çeşitli konu başlıklarında mevcut belirsizlikler düşünüldüğünde önerilen kurumun bir diğer önemli işlevi; ziraat odası ve meslek örgütleri, STK'lar başta olmak üzere tarımsal üretimin tarım aracısı ve muhtarlar gibi farklı aktörler arasındaki iletişimin koordine edilmesi olarak düşünülebilir.

[■] Bu kapsamda bu aktörleri bilgilendirmek üzere il/ilçe yerel ölçeğinde WhatsApp iletişim grupları kurulması önerilmektedir. Bu yerel iletişim grupları Tarım ve Orman Bakanlığı gibi ulusal ölçekte yetki sahibi bir kurum tarafından yönetilecek sosyal medya hesaplarıyla da ilişkili olacak şekilde yönetilebilir. İşverenler ve tarım araçlarının ulusal ölçekte bir merkezden doğrudan bilgilennemelerini sağlayacak bir iletişim hattı da böylesi bir bilgilendirme akışını desteklemek üzere kurulabilir.

[■] Böylesi bir koordinasyon içinde mevsimlik tarımsal iş göçünün yoğun olduğu illerdeki tarım ve orman il/ilçe müdürlükleri, İŞKUR il müdürlükleri, sağlık il/ilçe müdürlükleri, METİP il büroları, ziraat odaları tarım danışmanlarının ihtiyaç duyulacak bilgileri sağlıklı bir şekilde sunabilmesi, il ve ilçe düzeyinde kolluk kuvvetlerinin denetim sağlamak üzere sürece katılmaları sağlanabilir.

[■] Özellikle il/ilçe girişlerinde yapılacak sağlık kontrolleri, il pandemi ve il hıfzıssıhha kurulları tarafından mevsimlik gezici tarım işçilerine yönelik aldıkları kararlar arasında ve sağlık tedbirlerinin nasıl uygulandığı konusunda il/ilçelerde oluşabilecek farklılıklara dair karışıklıklara yol açmayacak doğru bir bilgilendirme kanalı oluşturulabilir.

[■] Böylesi bir koordinasyon il ve ilçe düzeyinde gerek çalışma gerekse konaklama alanlarında ortaya çıkabilecek acil durum ve ihtiyaçlara yönelik sağlıklı bilgi akışının sağlanması açısından da önemli olacaktır.

[■] Önerilen koordinasyon kurumunun işlevi yerine getirirken mevsimlik gezici tarım işgücünde göçmen işçilerin de istihdam edildiğini ve bilgilendirmeler konusunda dil farklılıklarına özen göstermesi beklenmelidir. Göçmen işçiler için ayrı bir WhatsApp iletişim grupları kurulması düşünülebilir.

Şehirlerarası ve Şehir içinde Tarla/Bahçeye Ulaşım Koşullarının ve Alınan Tedbirlerin Denetimi ve İyileştirilmesi

[■] Mevsimlik gezici tarım işçilerinin şehirler arası ulaşımında sokağa çıkma yasağı kapsamında olan 20 yaş altı ve 65 yaş üstü kişiler muaf tutulmalı; bu durum il/ilçeler arasında farklı yoruma açık olmayacak şekilde genelgelere kesin bir dille yazılmalı ve iller arasındaki farklı uygulamalar engellenmelidir. Özellikle hane/aile olarak seyahat eden mevsimlik gezici tarım işçilerinin bu tedbir kapsamında durumları göz önünde bulundurulmalıdır.

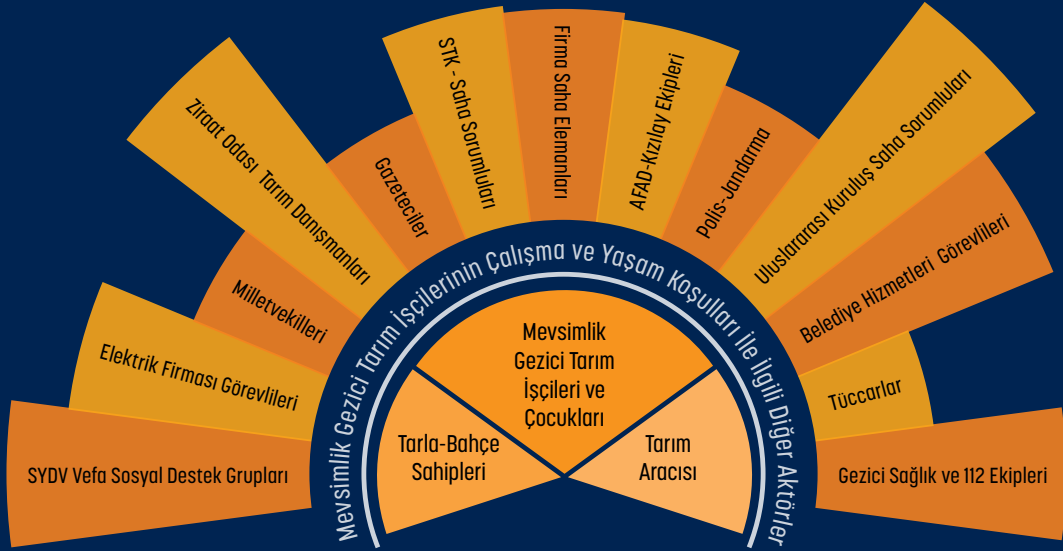
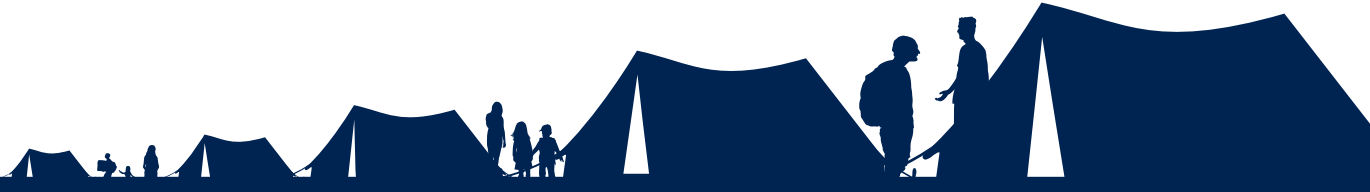
[■] Şehirler arası ulaşım konusunda izin süreçleri tarım aracıları veya işçi ekip liderleri üzerinden planlanmalı ve tarım aracılarına bu konu hakkında bilgi verilmelidir.

[■] Suriyeli göçmen işçilerin şehirler arası seyahatlerde İl Göç İdaresi'nden izin alma zorunluluğu geçici olarak askıya alınmalıdır.

“Gıda sıkıntısı olmasın, tarımsal üretim sürsün!”

diyorsanız hemen bugün alınması gereken
(mevsimlik tarım işçileri ve çocukları için)

COVID-19 tedbirleri

Ekonomik Destekler	Sağlık Hizmetleri	Sosyal Yardım Hizmetleri	Alt Yapı İhtiyacı	İş Güvenliği Gerekisini	Çocukların Eğitim İhtiyacı
<ul style="list-style-type: none"> Çiftçiye ürün desteği Pazara sorunsuz erişim İşçiye aynı destek İşçiye parasal destek	<ul style="list-style-type: none"> Bilgilendirme-farkındalık Hijyen malzemesi temini Sağlık taramaları Acil durum sağlık hizmetlere erişim Çadırda karantina koşullarının temini	<ul style="list-style-type: none"> Gıda desteği Gebe, lohusa, engelli ve bebek bakım hizmeti	<ul style="list-style-type: none"> Korunaklı çadır ihtiyacı Elektrik, su ihtiyacı Temiz içme suyu temini Tuvalet ve banyo temini Çevresel ilaçlama Rutin dezenfeksiyon Çöp toplama	<ul style="list-style-type: none"> Dış bulaşan riskinin önlenmesi Tarla çalışma koşullarının iyileştirilmesi Maske ve eldiven temini Sosyal izolasyonun mesafesinin sağlanması	<ul style="list-style-type: none"> Uzaktan eğitim için Wi-Fi bağlantısı ve bilgisayar temini Ders ve yardımcı kitap temini Sınavlara katılımlarının sağlanması

[■] Yabancı göçmen işçiler dahil tüm tarımsal üretime katılan işçiler ve onların aileleri için sağlık hizmetlerindeki sınırlamalar geçici olarak kaldırılmalıdır.

[■] Artacak ulaşım maliyetlerinin nasıl karşılanacağı konusunda süregiden belirsizliğin işçileri alana çıkmak konusunda tereddütte bırakmaktadır. Bu nedenle şehirlerarası ulaşımında kişisel mesafenin korunmasına dair önlemlerin uygulanabilmesi için ortaya çıkacak maliyetin karşılanması yönünde tarım araçları ve işçilere nakit desteği verilmelidir. Görüşülen bazı STK'lar halihazırda okulların kapanmış, belediyelerin kamusal ulaşım hizmetlerini seyreltmış ve/veya fabrikaların üretimi düşürmüş olması nedeniyle âtil durumda olan okul ve işçi taşıma araçlarının bu tedbirlerin uygulanabilmesi yönünde değerlendirebileceğini söylemiştir. Böyle bir organizasyon kuşkusuz yukarıda önerilen gibi bir kurumun koordinasyonunu gerektirmektedir.

[■] Geçici çadır yerleşiminden bitkisel üretimin yapılacağı tarla/bahçeye yapılacak ulaşımında sosyal mesafe uygulaması, hijyen şartlarının sağlanması ve bundan dolayı ortaya çıkacak maliyetlerin nasıl karşılanacağı konusunda yukarıdaki öneriler il/ilçe ölçeğinde de değerlendirilebilir.

Çalışma Ortamı Şartlarının İyileştirilmesi

[■] Tarım araçlarının tarla ve bahçelerdeki çalışma alanındaki işçiler arasındaki kişisel mesafeye dair bilgilendirilmesi ve bu konuda mutlaka önlem almaları sağlanmalıdır.

[■] Yukarıda önerilen il/ilçe ölçeğinde bir kurum koordinasyonunda sağlık ekiplerinin çalışma alanlarını düzenli olarak ziyaret etmeleri, ihtiyaç duyulan hizmetlerin sunulması ve uygulamaların deneyimi sağlanmalıdır.

[■] Mevsimlik gezici tarım işçisi istihdam eden firmalara da bilgilendirme yapılmalı, firmaların işçi sağlığı ve iş güvenliği konusunda sürece aktif katılımı sağlanmalıdır. Özellikle ulaşım, tuvalet, temiz su, beslenme, hijyen malzemesi desteği sağlanması konusunda firmaların sürece katılımları önemlidir.

[■] İşçilerin tarla ve bahçelerde yemek yeme, dinlenme alanları tahsis edilmesi ve bu alanlarda kişisel mesafe için uygun büyüklükte olması sağlanmalıdır.

[■] Kişisel koruyucu ekipman temininde mevsimlik gezici tarım işçilerine öncelik verilmeli ve tarla/bahçe sahipleri, ziraat odaları, firmalar, tüccarlar ve kamu kurumları tarafından bu ekipmanlar yeterli miktarda ücretsiz olarak dağıtılmalıdır.

Yaşam Ortamının İyileştirilmesi

[■] Salgınla ilgili alınan karar ve tedbir uygulamaları açısından yaşam ve konaklama ortamlarının iyileştirilmesi büyük önem taşımaktadır. Görüşülen STK'ların bir kısmı hâlihazırda boş olan yurtların kullanıma açılmasını önermiş, fakat bazı tarım araçları ise yeterli sayıda çadıra ulaşılabilirse bir evde (her biri 5-7 üyeye sahip) 3 aile kalmasındansa her ailenin kendi çadırında kalmasının daha sağlıklı olacağını belirtmiştir. Dolayısıyla, yereldeki kullanım koşullarını bilmeden ev ve çadır arasında hijyen açısından bir sıralama kurmak mümkün değildir. Bu nedenle uygulanacak önlemler konusunda yereldeki koşulları ve geçmişteki uygulamaları değerlendirebilecek bir koordinasyon kuruluna olan ihtiyaç bu başlık altında da görülmektedir.

[■] Tarım işçisi istihdam eden tarla/bahçe sahipleri ile firmalar ihtiyaç tespitini takiben alınacak önlemlere uygun konaklama çözümleri geliştirmelidir.

[■] Tarım araçlarına geçici çadır yerleşim alanlarındaki kişisel mesafeye dair bilgilendirme yapılmalı ve bu konuda önlem alması sağlanmalıdır. Çadır yerleşimindeki çadırlar arasındaki mesafe en az beş metre olmalıdır.

[■] Mevsimlik gezici tarım işçileri nüfusu altı kişiden fazla olan aileler için Kızılay, AFAD, firmalar ve sivil toplum kuruluşları tarafından ücretsiz ilave çadır desteği verilmelidir.

[■] Mevsimlik gezici tarım işçilerinin geçici çadır yerleşimlerindeki sayıları, yaş aralıkları, 65 yaş ve üzeri kişiler ile kronik rahatsızlığı olanlar belirlenmeli ve kayıt altına alınmalıdır. Bu veriler haritaya işlenmeli, ilçe mülki idare amirine verilmeli ve her ilçe bu kapsamda acil bir planlama yapılmalıdır.

[■] Sağlıklı, yeterli ve sürekli su temini; akar su veya büyük su depoları ile temin edilmelidir. Belediyelere bu konuda acil görev verilmelidir.

[■] Ailelere hijyen malzemesi (katı, sıvı sabun, kolonya, tuvalet kâğıdı, hijyenik ped, çocuk bezi vs.) desteği sağlanmalıdır.

[■] Özellikle gıdaya erişim konusunda konaklama alanlarıyla il/ilçe merkezleri arasında seyahat etmesi gerekecek mevsimlik gezici tarım işçilerine kuru gıda desteği sağlanmalıdır.

[■] Çadır yerleşimlerindeki elektrik ve su kullanımını ücretsiz hale getirilmelidir.

[■] Elektrik erişimi kısıtlı ya da hiç olmayan çadır yerleşim alanlarına güç enerjisi panel desteği sunulmalıdır.

[■] Ailelere yemek yapmak veya ısınmak amacıyla kullanabilmesi için yakacak odun, kömür temin edilmelidir.

[■] İşçilerin kurduğu geçici çadır yerleşimlerindeki araziler için herhangi bir kira bedeli alınmamalıdır.

[■] Halihazırda mevsimlik gezici tarım işçilerinin en büyük ihtiyacı olan temiz suya erişim ve hijyenik tuvalet altyapısı salgın koşullarında özel bir aciliyet içermektedir. Bu konularda belediyeler hızlı çözümler üretmelidir.

[■] Geçici çadır yerleşimleri çevresinin temiz olması; çöplerin toplanması, çevre ilaçlanmasının belediyeler tarafından düzenli olarak yapılması sağlanmalıdır.

[■] Çadırdaki yaşayanların acil durumda ne yapacaklarına dair bilgilendirilmeleri sağlanmalıdır.

[■] Geçici çadır yerleşimlerine dışarıdan kimselerin teması mümkün olduğunca önlenmeli, kontroller sıklaştırılmalıdır.

[■] Çadır yerleşimlerinde gebe takibi, çocuk aşılamaları ve toplum sağlığı kapsamında düzenli sağlık kontrolü yapılmalıdır.

[■] Çadır yerleşiminde Covid-19 vakası saptanması durumunda yerleşim acilen karantinaya alınmalı ve gerekli sağlık ve gıda desteği sağlanmalıdır.

[■] Acil durumlarda mevsimlik gezici tarım işçilerinin bulunduğu yörelerdeki yoğunluk ve yığılmanın engellenmesi için işçilerin belirlenen sağlık kuruluşlarına yönlendirilmesi için bilgilendirme yapılmalıdır.

[■] Çocukların uzaktan eğitime katılımına dair sorunlar belirlenmeli ve bu konuda ücretsiz internet ve elektronik araç temin edilmelidir.

Bitkisel Üretim Sürecine Katılmayan Mevsimlik Gezici Tarım İşçileri ve Ailelerine Destek Paketi Oluşturulması

[■] Araştırma kapsamında tespit edildiği üzere Covid-19 salgının önlenmesi yönünde alınan tedbirlerin büyük bir kısmı mevsimlik gezici tarım işçilerinin gelirlerine ve çiftçilerin üretim maliyetlerine olumsuz olarak yansımaktadır. Mevsimlik gezici tarım işçileri ve ailelerinin maliyet artışlarından asgari düzeyde etkilenmesi için acil olarak bir dizi mali ve aynı destek sağlanması düşünülmelidir. Ayrıca çiftçilere de ilave maliyetlerin karşılanması için bir destek paketi açıklanmalıdır.

[■] İllerdeki üretim sürecini takip etmek üzere yukarıda önerilen koordinasyon kurumu ihtiyaçların tespiti ve kaynakların kullanımı konusunda ilgili kurumlarla ilişki için işlev kazanabilir.

[■] Bitkisel üretim alanında geçici koruma altındaki Suriyelilerin de istihdam edildiği bilinmektedir. Mevsimlik tarım işçisi olarak çalışan Suriyelilerin Kızılay Kart başvuruları kolaylaştırılmalı aylık ödemeler salgın boyunca iki kat artırılmalıdır.

[■] Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı mevsimlik gezici tarım işçisi aileleri için de salgın süresince Kızılay Kart uygulamasından faydalanmaları düşünülebilir.

[■] Bu desteklere kimlerin erişim sağlayacağı yine önerilen kurulun; işveren, tarım aracısı ve ziraat odaları arasında kuracağı koordinasyonla yerel ölçekte tespit edilip kayıt altına alınması düşünülebilir.

- Bejan, Raluca, 2016, “COVID-19 and Disposable Migrant Workers”, VerfBlog, verfassungsblog.de/covid-19-and-disposable-migrant-workers/
- ILO, 2020, COVID-19 and the world of work: Impact and policy responses, ILO Monitor 1st Edition, www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/documents/briefingnote/wcms_738753.pdf
- ILO, 2020, “ILO Monitor: COVID-19 and the world of work. Second edition Updated estimates and analysis”, [/www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@dgreports/@dcomm/documents/briefingnote/wcms_740877.pdf](https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@dgreports/@dcomm/documents/briefingnote/wcms_740877.pdf)
- El Colegio de la Frontera Norte, 2020, “Poblaciones Vulnerables Ante Covid-19: Los Jornaleros Agrícolas Migrantes”, www.colef.mx/wp-content/uploads/2020/04/Jornaleros_-COVID-19_final-1.pdf
- Schuh, B et al., 2019, Research for AGRI Committee – The EU farming employment: current challenges and future prospects, European Parliament, Policy Department for Structural and Cohesion Policies, Brussels, [www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2019/629209/IPOL_STU\(2019\)629209_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2019/629209/IPOL_STU(2019)629209_EN.pdf)
- “Thousands of Romanian seasonal workers fly to Germany despite COVID-19 restrictions”, The Romanian Insider.com, www.romania-insider.com/coronavirus-romanian-seasonal-workers-fly-germany
- “Pese a Covid-19, México y Canadá reactivan programa de trabajo agrícola”, Milenio, www.milenio.com/politica/coronavirus-mexico-canada-reactivan-programa-agricola

- “Guatemaltecos viajan a Canadá con oportunidad de trabajo”, Radio TGW, radiotgw.gob.gt/guatemaltecos-viajan-a-canada-con-oportunidad-de-trabajo/?utm_campaign=shareaholic&utm_medium=twitter&utm_source=socialnetwork
  - “Covid-19: French minister urges jobless to help farmers so ‘we may all eat’”, RFI, www.rfi.fr/en/france/20200325-coronavirus-covid19-food-agriculture-france
  - “El Gobierno aprueba medidas urgentes para favorecer la contratación temporal de trabajadores en el sector agrario”, Ministerio de Agricultura, Pesca y Alimentación de España, www.mapa.gob.es/es/prensa/ultimas-noticias/el-gobierno-aprueba-medidas-urgentes-para-favorecer-la-contrataci%C3%B3n-temporal-de-trabajadores-en-el-sector-agrario-/tcm:30-537025
  - “H-2A Update: COVID-19”, The National Law Review, www.natlawreview.com/article/h-2a-update-covid-19
  - “Seasonal Worker Programme”, the Department of Education, Skills and Employment of Australia, www.employment.gov.au/seasonal-worker-programme
  - “Are western Europe’s food supplies worth more than east European workers’ health?”, The Guardian, amp.theguardian.com/world/commentisfree/2020/apr/16/western-europe-food-east-european-workers-coronavirus?CMP=Share_iOSApp_Other&fbclid=IwAR2zq16lkBbQtDfbdwWikzAO4CjvPB6PSViCxGRXQC4HDVwRBY_Z9COzZeQ&__twitter_impression=true
  - “What Happens if America’s 2.5 Million Farmworkers Get Sick?”, Coalition of Immokalee Workers, www.immokaleecovid19.org/?sp_ref=629907613.392.205762.t.0.2
  - “Stand Up For Farmworkers!”, Fair World Project, fairworldproject.salsalabs.org/standupforfarmworkers/index.html
17. “California announces \$125 million fund for undocumented immigrants impacted by coronavirus”, CNBC, www.cnbc.com/2020/04/15/california-to-give-cash-payments-to-immigrants-hurt-by-coronavirus.html
- “Colombia: SINTRAINAGRO reivindica apoyo y protección sobre la COVID-19 y los obtiene para trabajadoras y trabajadores bananeros”, La Unión Internacio-

nal de Trabajadores y Trabajadoras de la Alimentación, Agricultura, Hotelería, Restaurantes, Catering, Tabaco y Afines (UITA),
www.iuf.org/w/?q=es/node/7487

- “Agricultural Workers Exposed to Covid-19 Infection Risks in Ecuador and Peru”, SwedWatch,
swedwatch.org/en/uncategorized/agricultural-workers-exposed-to-covid-19-infection-risks-in-ecuador-and-peru/
- “When borders close, who will pick the crops?”, The Economist,
www.economist.com/europe/2020/04/04/when-borders-close-who-will-pick-the-crops
- “Selected Statistics on Farmworkers”, Farm Workers Justice,
www.farmworkerjustice.org/sites/default/files/NAWS%20data%20factsht%201-13-15FINAL.pdf?__cf_chl_captcha_tk__=532eb1a44739b3cbb1e7e36c54d4d96e7f56c809-1587582445-0-AZrxs0_HOUxA76uvDDbbyZGFOJKsHCn_miTKKhMwYxj-S2EYwxzOUHNpVXPWjEYsDVd7sl0pu4frzAwXL9cn-PqONB319F1duziITc8J1OZ-zEGgRoT_0wnctXa2WHYONzxTBWN7Ta5EU6qMebIk7ZKhq-8duW23WmYbto-TjOXBgNfGJhKVkNS0QhMPQ0sXjVNfnJnqPufQTA3a2owDbvrVQJGLWutxRWs-TOlw6-UQu4d1F2aAlPMelD-n6lzdu7m3D_IVF0yJQ62PztvEUunh9OztXvpbnNcj4JT-yEt3UCNcuwg8OvIhZ1YvCvVRMMmgANSYRy5_fOqjreWJRj2hCVc4oZAm601A-Kaj9IEr5SFN0FqKlh25t77R8i2HKvgrKxpury53pvBTQ30ExVranbQOTN-3dmfQJzmdxj5gMG-VlySZFLPpHxiihWZ3i98ASbIqxADLEKmJyBhnFeOAs2vS8LotMYxZuT7wF-5B8x8vy0_79IMWT-21Uw-p8lSing-yMNeUMHP3eWoFWMpg2n39itBfptMZHcd2kY-r76RzK2XkaSc1BsevNztRAMGmCmorA
- Kalkınma Atölyesi (2014) Fındık Hasadının Oyuncuları: Batı Karadeniz İllerinde Fındık Hasadında Yer Alan Mevsimlik Gezici Tarım İşçileri, Çocuklar, Tarım Aracıları ve Bahçe Sahipleri Temel Araştırması.
- Mevsimlik İşçi Göçü İletişim Ağı (MIGA) (2012) Tarımda Mevsimlik İşçi Göçü Türkiye Durum Özeti, Friedrich Ebert Stiftung, İstanbul.
[www.fes-tuerkei.org/media/pdf/D%C3%BCnyadan/d%C3%BCnyadan_12%20\(1\).pdf](http://www.fes-tuerkei.org/media/pdf/D%C3%BCnyadan/d%C3%BCnyadan_12%20(1).pdf)
- Çetinkaya, Ö. ve Büke, A. (2009). “Emek Yoğun Tarımsal Üretim Mecburlar Ordusu: Türkiye’de Gezici Mevsimlik Tarım İşçileri”, Doğudan, Sayı: 12.
- Kalkınma Atölyesi (2016) Yoksulluk Nöbetinden Yoksulların Rekabetine: Türkiye’de Mevsimlik Tarımsal Üretimde Yabancı Göçmen İşçiler Mevcut Durum Raporu, Ankara.
www.kalkinmaatolyesi.org/v2/wp-content/uploads/2016/06/yoksullarin_rekabeti.pdf

- Kalkınma Atölyesi (2019) Yoksulun Umudu Çocuk: Mevsimlik Tarım İşçisi Hanelerin Sosyo-Ekonomik Profili ve Çocuk İşçiliği Araştırması, Ankara
www.ka.org.tr/dosyalar/file/Yayinlar/Raporlar/TURKCE/07/SOSYO-EKO-NOM%C4%B0K%20TR.pdf
- Global Network Against Food Crises (2020) Global Report on Food Crises.
www.fsinplatform.org/sites/default/files/resources/files/GRFC_2020_ONLINE_200420.pdf
- IOM (2009) Göç Terimleri Sözlüğü, IOM, Cenevre.
- T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (2017) Çocuk İşçiliği ile Mücadele Ulusal Programı 2017-2023, Ankara
www.ailevecalisma.gov.tr/media/1322/cocukisciligimucadele_2017_2023_tr.pdf
- “Los autobuses escolares trasladarán a unos 700 jornaleros de 26 localidades”, Agro,
www.hoy.es/agro/autobuses-escolares-trasladaran-20200416145039-nt.html#v-ca=fixed-btn&vso=rrss&vmc=tw&vli=Agro&ref=%2F%2Ft.co%2FpMACWyLIjs%3F&=1 With schools closed, more Idaho students start farm jobs”, IdahoNews,
idahonews.com/news/local/with-schools-closed-more-idaho-students-start-farm-jobs
- Uzaktan Eğitim 30 Nisana Kadar Devam Edecek, MEB,
www.meb.gov.tr/uzaktan-egitim-30-nisana-kadar-devam-edecek/haber/20585/tr
- Basın Açıklaması, YOK,
www.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/2020/YKS%20Ertelenmesi%20Bas%C4%B1n%20A%C3%A7%C4%B1klamas%C4%B1.aspx, ilk erişim 26 Nisan 2020
- Air pollution, WHO,
www.who.int/health-topics/air-pollution#tab=tab_1
- “Tarım politikaları için ‘bilim kurulu’ oluşturulmalı”, Cumhuriyet,
www.cumhuriyet.com.tr/haber/tarim-politikalari-icin-bilim-kurulu-olusturul-mali-1735169

EK 1. TARIM ARACISI ANKETİ

Mevsimlik Gezici Tarım İşçilerinin Korona Virüsünden Korunmasına Dair Tarım Aracıları Anketi

Merhaba, benim adım..... Kalkınma Atölyesi Kooperatif'i'nden arıyorum. Kalkınma Atölyesi, Türkiye'nin sosyal ve ekonomik kalkınma sürecine destek olmak üzere kurulmuş, kâr amacı gütmeyen bir kooperatiftir. Mevsimlik tarımsal üretimde çalışan yetişkinler ve çocuk işçiliği konusunda çalışma yapıyoruz. Bu kapsamda korona virüsünün sizin istihdam ettiğiniz işçilere olan etkilerini ortaya koymak amacıyla bir çalışma yürütüyoruz.

Vereceğiniz tüm yanıtlar gizli tutulacak ve doğrudan kimseyle paylaşılmayacaktır. Kişisel bilgilerinizle yanıtlarınız arasında da herhangi bir ilişkilendirme yapılmayacaktır. Bu çalışmaya katılım tamamen gönüllülük esasına dayalıdır. İstedığınız zaman görüşmeyi bitirmekte serbestsiniz. Bu çalışmaya katılım karşılığında nakdi veya aynı herhangi bir ödeme yapılmayacaktır. Bununla birlikte, çalışmaya katılarak bilgilerinizi, deneyimlerinizi paylaşmanız, mevsimlik atırım işçilerinin korona virüsünden etkilenmemesi ve sağlıklı olmaları için yapılacak hazırlıklara ve gayretlere yardımcı olacaktır. Görüşme yaklaşık yarım saat sürecektir.

Görüşmeye katılmayı kabul ediyor musunuz?

- 1 Katılımcı görüşmeye katılmayı kabul ediyor.
- 2 Katılımcı görüşmeye katılmayı kabul etmiyor.
- 3 Katılımcı korona salgınından dolayı bu süreçte çalışmıyor (*Anket sonunda yer alan soruları sorarak görüşmeyi bitiriniz*)

Görüşme sırasında veya sonrasında herhangi bir soru veya sorunuz olması halinde, Kalkınma Atölyesi'nin 541-457 31 90 numaralı telefonu arayabilirsiniz.

Anket No: (.....)

A Genel Bilgiler

- 1 Adı Soyadı : .....
- Telefon : .....
- 2 Yaş : .....
- 3 Cinsiyet 1 E 2 K
- 4 Şu anda bulunduğunuz il : .....
- 5 Şu anda çalışmak için alanda mısınız?
- 1 Evet, alandayız çalışıyoruz
- 2 Evet, alandayız ama çalışmıyoruz
- 3 Hayır, alanda değiliz

Evetse;

- 6 Ne iş yapıyorsunuz?
- 1 Çapalama 2 Ot alma
- 3 İlaçlama 4 Sulama
- 5 Dikim
- 98 Diğer (belirtiniz) .....

6.1 Nereden geldiniz?

- 1 ..... ilinden geldik
- 2 Bir yerden gelmedik, zaten buradaydık

7 Salgın/ virüs başladıktan sonra bulunduğunuz bölgede konuyla ilgili size sunulan bir hizmet oldu mu?

- 1 Evet 2 Hayır

7.1 Evetse, hangi kurum ya da kurumlar tarafından nasıl bir hizmet?**8 İşçi grubunuz mevcut virüs/ salgın ile ilgili sağlık kontrolünden geçirildi mi?**

- 1 Evet
- 2 Hayır

99 Bilmiyorum / emin değilim

Hayırsa;**9 Ne zaman alana çıkmayı düşünüyorsunuz? (ne zaman işe gideceksiniz?)**

- 1 Nisan 2 Mayıs
- 3 Haziran 99 Bilmiyoruz/Belirsiz

9.1 Hangi ürün için nereye gideceksiniz?

Aylar	il	Ürün(ler)
Nisan		
Mayıs		
Haziran		
Temmuz		
Ağustos		
Eylül		

B Covid-19 (korona salgını) Hakkında Mevcut Durum

1 Mevcut korona/virüs (COVID-19) salgını ile doğrudan bilgilendirildiniz mi?

- 1 Evet 2 Hayır

1.1 Evetse, hangi kurum ya da kurumlar sizi bilgilendirdi? (Şıklar okunmayacak)

- 1 Yok 2 Belediye
3 TV 4 Radyo
5 Sosyal medya 6 Web sitesi (haber siteleri vb.)
7 İşçilerim 8 Eş/dost/ akraba vb.
9 Diğer tarım araçları 10 İşverenler (tarla/ bahçe sahibi ve tüccarlar)
11 Ziraat odaları
12 Kamu kurumları (valilik, kaymakamlık, sağlık ocakları, kolluk kuvvetleri vb.)
13 Sivil toplum kuruluşları (dernek, vakıf, yardım kuruluşları vb.)
(tarım aracısı derneği vb. açıkça sorulsun)
98 Diğer .....

2 Bu konuda gelişmeleri takip ediyor musunuz?

- 1 Evet 2 Hayır

2.1 Evetse, hangi kaynaklardan? (Şıklar okunmayacak)

- 1 Yok 2 Belediye
3 TV 4 Radyo
5 Sosyal medya 6 Web sitesi (haber siteleri vb.)
7 İşçilerim 8 Eş/dost/ akraba vb.

9 Diğer tarım araçları 10 İşverenler (tarla/ bahçe sahibi ve tüccarlar)

11 Ziraat odaları

12 Kamu kurumları (valilik, kaymakamlık, sağlık ocakları, kolluk kuvvetleri vb.)

13 Sivil toplum kuruluşları (dernek, vakıf, yardım kuruluşları vb.)

(tarım aracıları derneği vb. açıkça sorulsun)

98 Diğer .....

3 Çalışmaya gittiğiniz bölgelerdeki diğer tarım araçlarıyla (whatsapp gibi araçlarla) irtibatınız var mı?

1 Evet 2 Hayır

4 Edindiğiniz bilgileri/ konu ile ilgili gelişmeleri birlikte çalıştığınız işçilere ve hanelerine aktarıyor musunuz? (onları da bilgilendiriyor musunuz?)

1 Evet, bilgilendiriyorum
2 Hayır, herhangi bir bilgilendirme yapmıyorum

4.1 Evetse, nasıl bilgilendiriyorsunuz?

5 Salgın/ virüs ile ilgili işçileriniz sizden en çok ne talep ediyorlar? Konuyla ilgili en çok neleri merak ediyorlar?

6 Sorumlusu olduğunuz işçi aileleri arasında bu virüsten etkilenen kişiler var mı?

1 Evet
2 Hayır
99 Bilmiyorum/ emin değilim

6.1 Evetse, kaç kişi .....

C Ulaşım (şehirlerarası ve çalışma alanlarına)

1 Mevcut virüs/ salgın ile ilgili alınan seyahat tedbirleri (yolcu sayısı, yolcular arası mesafe, aracın hijyen durumu, yolda sağlık kontrolleri ve molalar vb.) hakkında bilgi sahibi misiniz?

1 Evet 2 Hayır

1.1 Evetse, neler biliyorsunuz?

2 Mevcut virüs/ salgın ile ilgili alınan şehirler arası seyahat yasağı hakkında bilgi sahibi misiniz?

1 Evet 2 Hayır

2.1 Evetse, neler biliyorsunuz?

3 (İller arası çalışacak araçlara sorulsun) Ulaşımı nasıl sağlayacaksınız?

- 1 İşçiler kendi özel aracıyla 2 Minibüs (servis)
3 Traktör 4 Yürüyerek
5 Kamyonet 6 Patpat
98 Diğer .....

4 (Alanda çalışanlara sorulacak) mevcut tarlaya/ çalışılan yere ulaşım şeklinde/ araçlarında bir değişiklik/ yeni bir uygulama var mı?

- 1 Evet 2 Hayır

4.1 Evetse, ne tür değişiklik/ düzenlemeler var?

5 Alınan ulaşım tedbirleri konusunda ne düşünüyorsunuz? Bu konuda görüştüğünüz kişi veya kurumlar var mı?

6 Çalışmaya gideceğiniz illerde valilik ve/veya kaymakamlık gibi kurumlarca alınmış ve sizi ilgilendiren tedbir ve kararlardan haberdar mısınız?

- 1 Evet 2 Hayır

6.1 Evetse, bunları nasıl öğrendiniz?

7 Bu süreçte korona salgınından dolayı işe çıkmak istemeyen/ sizinle işe gelmeyen işçileriniz oldu mu/ var mı?

- 1 Evet 2 Hayır

7.1 Evetse, kaç işçi?

8 Bu süreçte virüse bağlı iptal edilen bir işiniz oldu mu?

- 1 Evet 2 Hayır

9 Son olarak mevsimlik tarım işçileri ile ilgili alınan tedbirler hakkında ne düşünüyorsunuz? sizleri nasıl etkileyecek?

D İhtiyaçlar ve Sorun Alanları

1 İşçilerinizin konakladığı yerlerde (çadır alanı / Ev) mevcut salgın ile ilgili ihtiyaçlarınız nelerdir?

- 1 Gıda 2 Temiz, sürekli ve yeterli içme suyu
3 Temizlik maddeleri 4 Kanalizasyon
5 Elektrik 6 Çevre ilaçlaması (salgına karşı)
7 Çöplerin toplanması 8 Çadırlar arası mesafe
9 Tuvalet 10 Banyo

98 Diğer .....

- 2 Bu ihtiyaçları sizce kim tarafından karşılanmalıdır?
- 3 İşçilerinizin çalıştığı tarla ve bahçelerde mevcut salgın ile ilgili ihtiyaçlarınız nelerdir?
  - 1 Temiz, sürekli ve yeterli içme suyu
  - 2 Temizlik/ hijyen maddeleri
  - 3 Tuvalet
  - 4 Uygun ulaşım imkanları
  - 5 Bilgilendirme
  - 6 Mola ve öğle yemekleri için uygun ortam sağlanması
  - 98 Diğer .....
- 4 Bu ihtiyaçları sizce kim tarafından karşılanmalıdır?
- 5 Yeterli düzeyde iş bulamadığınız takdirde neler yapılmasını önerirsiniz? Neler yapılmalıdır size göre?
- 6 Bu yıl virüs/salgından dolayı işçilik ücretleriyle ilgili mevcut durum ve ileriye dönük beklentileriniz nelerdir?

E Mevsimlik gezici tarım işçilerine yönelik mevcut durum ve hareketlilik

- 1 Bu yıl (2020) iş bulduğunuz mevsimlik gezici tarım işçileri hane/aile/kişi sayısı?
..... hane/aile/kişi
(Aile veya kişi bazlı çalışıp çalışmadığı öğrenilsin)
- 2 İş bulduğunuz mevsimlik gezici tarım işçilerin/ hanelerin ne kadarı kadın/erkek?
1 E 2 K
- 3 İş bulduğunuz mevsimlik gezici tarım işçilerin/ hanelerin ne kadarı 18 yaş altı
.....
- 3.1 Kaçı kadın kaç erkek/kadın? 1 E 2 K
- 4 İş bulduğunuz mevsimlik gezici tarım işçilerin/ hanelerin ne kadarı 65 yaş üstü
.....
- 4.1 Kaçı kadın kaç erkek/kadın? 1 E 2 K
- 5 İşçileriniz arasında göçmen (Suriyeli, Afgan, Gürcü vb) var mı? Varsa kaç tanesi göçmen işçi?
1 Yok 2 Var .....
- 99 Bilmiyorum/ emin değilim

- 5.1 kişi sayısı .....
- 5.2 Göçmen işçilerin kaç kadın kaç erkek? 1E 2 K
- 6 Sorumlusu olduğunuz işçi aileleri arasında sizin bildiğiniz **kronik rahatsızlıkları** (**şeker, yüksek tansiyon, kanser vb.**) olan kaç kişi vardır?
- 1 Yok 2 Var .....
- 99 Bilmiyorum/ emin değilim
- 6.1 kişi sayısı .....
- 7 Sorumlusu olduğunuz işçi aileleri arasında hamile olan kadın var mı?
- 1 Yok 2 Var .....
- 99 Bilmiyorum/ emin değilim
- 7.1 kişi sayısı .....
- 8 Sorumlusu olduğunuz işçi aileleri arasında okula devam eden çocuklar uzaktan eğitim olanağından yararlanıyorlar mı? (Aile/hane usulü çalışıyorlarsa sorulsun)
- 1 Evet 2 Hayır
- 3 Kısmen (bir kısmı yararlanıyor)
- 99 Bilmiyorum/ emin değilim
- 8.1 Evetse, hangi araçlarla? (TV, bilgisayar, cep telefonu, tablet, diğer)

Salgın nedeniyle geçici olarak çalışmalarını durduran araçlara yönelik sorular;

- 1 Sorumlusu olduğunuz işçi sayısı (işçi aile sayısı)
- 2 İşçileriniz bu süreçte ne yapacaklar ya da yapıyorlar? (yeni işler, yeni araçlarla çalışmak vb.)
- 3 Hangi illerde ne tür işlerinizi iptal ettiniz?
- 4 İşverenleri bilgilendirdiğinizde tepkileri ne oldu?
- 5 Bu süreçte - çalışmadığı zamanda- ne yapmayı ve nasıl geçinmeyi planlıyorsunuz?

EK 2. KURUMSAL GÖRÜŞME FORMU

Mevsimlik Gezici Tarımı İşçilerinin Korona Virüsünden Korunmasına Dair Kurumsal Görüşme Formu

Merhaba, benim adım..... Kalkınma Atölyesi Kooperatifi'nden arıyorum. Kalkınma Atölyesi, Türkiye'nin sosyal ve ekonomik kalkınma sürecine destek olmak üzere kurulmuş, kâr amacı gütmeyen bir kooperatiftir. Mevsimlik tarımsal üretimde çalışan yetişkinler ve çocuk işçiliği konusunda çalışma yapıyoruz. Bu kapsamda korona virüsünün sizin istihdam ettiğiniz işçilere olan etkilerini ortaya koymak amacıyla bir çalışma yürütüyoruz.

Vereceğiniz tüm yanıtlar gizli tutulacak ve doğrudan kimseyle paylaşılmayacaktır. Kişisel bilgilerinizle yanıtlarınız arasında da herhangi bir ilişkilendirme yapılmayacaktır. Bu çalışmaya katılım tamamen gönüllülük esasına dayalıdır. İsteddiğiniz zaman görüşmeyi bitirmekte serbestsiniz. Bu çalışmaya katılım karşılığında nakdi veya aynı herhangi bir ödeme yapılmayacaktır. Bununla birlikte, çalışmaya katılarak bilgilerinizi, deneyimlerinizi paylaşmanız, mevsimlik atrım işçilerinin korona virüsünden etkilenmemesi ve sağlıklı olmaları için yapılacak hazırlıklara ve gayretlere yardımcı olacaktır. Görüşme yaklaşık yarım saat sürecektir.

Görüşme soruları

Görüşme yapılan kişi : .....

Tarih : ..... / 04 / 2020

Görüşmeyi yapan kişi : .....

Kurum ad : .....

Kurum iletişim bilgileri :

Tel : .....

E posta : .....

Yazışma adresi : .....

- 1 İlinizde/ilçenizde mevsimlik gezici tarım işçileri ile ilgili mevcut durum nedir? *(Halihazırda ne oluyor ama gelecek olanları da dikkate alarak: ne öngörüyor)*

.....

- 2 Hangi kurumlar salgın konusunda şu anda neler yapıyor? Bu kurumlarca yakın zamanda neler yapılması planlanıyor?

.....

3 Sizce önümüzdeki süreçte, iliniz veya ilçeniz için salgın bağlamında yapılması gereken en önemli şeyler neler?

.....

4 Siz kurum olarak bu konuda neler yapıyorsunuz/yapabilirsiniz?

.....

5 Mevsimlik gezici tarım işçileri ilinize/ilçenize gelemese ya da az gelirse, bu açığın nasıl karşılanabileceğini düşünüyorsunuz/planlıyorsunuz? Bunun için önlem almaya dönük çalışmanız/çalışmalar var mı?

.....

6 İşçilerin ilinize/ilçenize gelmesi, konaklayacağı alanlardan çalışacakları alanlara ulaşımı konusunda bir planlama/çalışma yapıldı mı?

.....

7 Yapılıyorsa: neler? VE Yapılmadıysa: Sizce nasıl ayarlanacaktır/ayarlanmalıdır?

.....

8 İşçilerin çalışma koşulları ile ilgili nasıl önlemler aldınız/alacaksınız? (Tuvalet, Su, Hijyen, Dinlenme ve Yemek Yeme Ortamları, Ulaşım gibi)

.....

9 Bir de biliyorsunuz 18 yaşından küçük çocukların sokağa çıkmaması konusunda bir karar alındı. Mevsimlik tarım İşçisi Ailelerinin çocuklarını bu karar etkiler mi?

.....

10 İşçilere salgın konusunda bilgilendirmeler yapıldı mı / yapılıyor mu / yapılması planlanıyor mu?

.....

11 İşçilerin barınması konusunda ne düşünüyorsunuz? Salgın nedeniyle bu konuda yapılması düşünülen şeyler var mı? Farklı şeyler yapılması gerekebilir mi?

.....

EK 3. MEVSİMLİK GEZİCİ TARIM İŞÇİLERİNİN İŞÇİ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ İLE COVID 19 ÖNLEMLERİ KAPSAMINDA KURUM BEKLENTİLERİ VE DESTEKLERİ ONLİNE ANKETİ

Kalkınma Atölyesi, Türkiye'nin sosyal ve ekonomik kalkınma sürecine destek olmak üzere kurulmuş, kâr amacı gütmeyen bir kooperatiftir. Mevsimlik tarımsal üretimde çalışan yetişkinler ve çocuk işçiliği konusunda çalışma yapmaktadır. Bu kapsamda korona virüsünün sizin faaliyetleriniz çerçevesinde istihdam edilen işçilere ve ailelerine olan etkilerini ortaya koymak amacıyla hızlı bir değerlendirme çalışması yürütüyoruz.

Vereceğiniz tüm yanıtlar gizli tutulacak ve doğrudan kimseyle paylaşılmayacaktır. Kişisel bilgilerinizle yanıtlarınız arasında da herhangi bir ilişkilendirme yapılmayacaktır. Bu çalışmaya katılım tamamen gönüllülük esasına dayalıdır. Bununla birlikte, çalışmaya katılarak bilgilerinizi, deneyimlerinizi paylaşmanız, mevsimlik tarım işçilerinin korona virüsünden etkilenmemesi ve sağlıklı olmaları için yapılacak hazırlıklara ve çabalara yardımcı olacaktır.

Kalkınma Atölyesi Kooperatifi Proje Ekibi

Aşağıda yer alan soruları; kurumunuzu, kurumunuzun çalışma alanını, çalışma şeklini, kaynaklarını, yöntem ve faaliyetlerini tanımlamak amacıyla cevaplandırmanızı bekliyoruz.

- 1 Adınız : .....
- 2 Kurumunuzun adı : .....
- 3 Telefon numaranız : .....
- 4 E - Posta Adresiniz : .....
- 5 Kurumunuzun Türkiye'deki merkezinin bulunduğu il : .....
- 6 Kurumunuzun faaliyet gösterdiği iller : .....
- 7 Kurumunuzun faaliyet gösterdiği alanlar? *Uygun olanların tümünü işaretleyin.*
  - Bitkisel ürün işleme/ticaret Tohum üretimi
  - İnsani yardım – Gıda
  - İnsani yardım - Nakit İnsani yardım - Giysi
  - İnsani yardım – Hijyen
  - İşçi organizasyonu
  - Araştırma, Planlama
  - Eğitim Faaliyetleri - Mesleki Eğitim

- Eğitim Faaliyetleri - Dil Eğitimi
- Eğitim Faaliyetleri - Örgün Eğitim
- Eğitim Faaliyetleri - Burs vb. destekler (Şartlı eğitim yardımı dahil)
- Eğitim Faaliyetleri - Yetişkin eğitimi (bilgilendirme, duyarlılık vs) Savunu çalışmaları
- Çöp toplama
- Sağlık hizmetleri
- Su temini
- Ulaşım temini
- Konaklama desteği
- Çocuklara eğitim
- Psiko-sosyal destek Hukuki/Yasal destekler Kayıtlandırma (Göçmenler için)
- Diğer .....

8 Kurumunuzun mevsimlik gezici tarım işçilerinin bitkisel üretim sürecine katılımına dair harekete geçirebileceği aynı veya finansal kaynakları **(Birden fazla işletleyebilirsiniz)**

- Yok
- İnsan kaynağı / Gönüllüler
- Nakit Desteği
- Ulaşım desteği
- Gıda desteği
- İlaç, tıbbi malzeme desteği
- Hijyen, temizlik ürünleri desteği
- Bilgilendirici materyaller
- Eğitim, danışmanlık vb.
- Psiko-sosyal destek
- Diğer .....

9 Kurumunuzun mevsimlik tarım işçileri ve çocukları için sunabileceği hizmetler: **(Birden fazla işletleyebilirsiniz)**

- Doğrudan yardım (ayni/nakdi)
- Sağlık vb. konularda bilgilendirme/ yönlendirme
- Hukuksal destek

- Savunu/ lobicilik/ farkındalık yaratma
- İnsan kaynağı desteği
- Araç/ ekipman vb. destek
- Fon yaratma
- Bağış toplama
- Kamu kurumlarıyla koordinasyon ve iletişim
- Uluslararası ilişkiler (savunu, fon desteği, gıda dışı yardımlar vb. alanlarda)
- Diğer .....

10 Covid-19 salgını için kurumunuzun yürüttüğü mevcut bir çalışma ya da proje var mı? Varsa kısaca bahseder misiniz?

.....

.....

11 Kurumunuzun çalışmalarını duyurduğu, hedef kitlesine ulaşmak üzere hangi iletişim mecralarını kullanıyorsunuz?

	Yok	Var ama kullanmıyoruz.	Var ama düzensiz kullanıyoruz.	Var ve düzenli kullanıyoruz.
Facebook	☐	☐	☐	☐
Twitter	☐	☐	☐	☐
Instagram	☐	☐	☐	☐
İnternet Sitesi	☐	☐	☐	☐
SMS/Whatsapp	☐	☐	☐	☐
Diğer	☐	☐	☐	☐

12 Varsa kullandığınız diğer mecraları yazabilir misiniz?

.....

13 Mevsimlik tarım işçileri ve çocukları konusunda farkındalık arttırmak üzere bir kampanya yürütülmesi düşünülse kurumunuzun sosyal medya hesaplarından yayınlaştırılması konusunda destek olur musunuz?

- Evet
- Kurum içinde konuşulması gerekir.
- Hayır

- 14 Mevsimlik Gezici Tarım İşçileri'nin İşçi Sağlığı ve Güvenliği ile Covid 19 Önlemleri kapsamında önerileriniz var mı?

.....

.....

- 15 Mevsimlik Gezici Tarım İşçileri'nin İşçi Sağlığı ve Güvenliği ile Covid 19 Önlemleri kapsamında önerileriniz var mı? Bu konu hakkında daha ayrıntılı bir görüşme yapmak istersek buna vakit ayırabilir misiniz?

Evet

Hayır

KALKINMA
ATÖLYESİ

Uluslararası
Çalışma
Örgütü

Bu yayın bir kamu malıdır. Bir kısmından veya tamamından alıntı yapılabilmesi ve çoğaltılabilmesi için Kalkınma Atölyesi'nden izin alınmasına gerek yoktur. Bu Rapor Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) Türkiye Ofisi'nin teknik ve mali desteği ile hazırlanmıştır. Bu raporun içeriği tamamen Kalkınma Atölyesi Kooperatifi'nin sorumluluğundadır. Rapordaki ifadeler Kalkınma Atölyesi Kooperatifi'nin kendi görüşleri olup, ILO Türkiye'nin politikalarını ve görüşlerini yansıtmamaktadır.